



# informatie

VAN DE GEREFORMEERDE KERKEN IN NEDERLAND

## INHOUD

INLEIDING . . . . . blz. 3

### HOOFDSTUK I

Over mensen die homofiel zijn  
(*Drs. J. van der Meulen*) . . . . . blz. 4

### HOOFDSTUK II

Medisch-psychiatrische  
gegevens  
(*Dr. M. Zeegers*) . . . . . blz. 8

### HOOFDSTUK III

Klimaatverandering  
(*Ds. H. R. Zijlstra*) . . . . . blz. 11

### HOOFDSTUK IV

Oudtestamentische gegevens  
(*Drs. J. Vlaardingerbroek*) . . . . . blz. 15

### HOOFDSTUK V

Nieuwtestamentische  
gegevens  
(*Drs. S. W. R. Polman*) . . . . . blz. 18

### HOOFDSTUK VI

Hoe verder? Ethisch-herme-  
neutische overwegingen  
(*Dr. G. Th. Rothuizen*) . . . . . blz. 21

### HOOFDSTUK VII

Pastorale begeleiding  
(*Ds. H. R. Zijlstra*) . . . . . 23

## Over mensen die homofiel zijn

*Rapport aan de Generale Synode  
van Dordrecht 1971|1972*

Uitgave van de Informatiedienst van de  
Gereformeerde Kerken in Nederland.  
Verschijnt maandelijks.

2e jaargang ■ januari 1972 ■ nr. 1

**SAMENSTELLING:**

Jac. B. Looijen  
met medewerking van  
drs. E. Hazelaar  
dr. A. Kruyswijk  
en prof. dr. J. Plomp (kroniek)

**REDACTIE:**

Albr. Thaerlaan 84  
Utrecht

**ADMINISTRATIE:**

Algemeen Bureau  
van de Gereformeerde Kerken  
Wilhelminapark 2  
Utrecht  
Telefoon 030-510441  
Giro: 513153

**DRUK:**

Libertas - Utrecht

**ABONNEMENTEN:**

Abonnementsprijs f 12,— per jaar. Men  
kan zich abonneren door dit bedrag  
over te maken op postgiro 513153 te  
het Algemeen Kerkelijk Bureau te  
Utrecht met vermelding: Abonnement  
Kerkinformatie.  
Losse nummers f 1,40.

**KERKINFORMATIE** wordt uitgegeven in  
opdracht van de Generale Synode van  
de Gereformeerde Kerken in Neder-  
land. Het informeert over het werk van  
de synode en van deputaatschappen  
van de synode ten behoeve van kerke-  
raden, classes, particuliere synodes en  
kerkleden. Officiële mededelingen van  
de synode en deputaatschappen wor-  
den in dit orgaan opgenomen.  
Artikelen en berichten mogen vrij wor-  
den overgenomen. Bronvermelding  
wordt daarbij op prijs gesteld.

Meer exemplaren van deze uitgave van Kerkinformatie zijn verkrijgbaar à f 1,40 bij het Algemeen Kerkelijk Bureau, Wilhelminapark 2, Utrecht. U kunt bestellen door het bedrag over te maken op postgiro 51 31 53 van dit bureau met duidelijke vermelding "Rapport Homofilie".

# Inleiding

Leeuwarden, december 1971

*Weleerwaarde en eerwaarde zusters en broeders,*

*Het rapport, dat deputaten voor de bestudering van de vragen inzake de pastoraal-ethische begeleiding van de homofiele naaste hierbij aan u voorleggen, als uitvoering van de opdracht van de Gen. Syn. van Sneek 1969/70, onderscheidt zich door omvang en opzet van de meeste andere deputatenrapporten. Bij wijze van inleiding willen wij, tot goed begrip van onze werkwijze, daarover het een en ander opmerken.*

*a. Tot op heden bestaan, voorzover ons bekend, in Nederland geen officiële kerkelijke stukken of rapporten over dit onderwerp. Een overzicht van het voornaamste dat op dit gebied voorhanden is vindt u in Hoofdstuk III. Deputaten konden dus niet uitgaan van of aansluiten bij andere of vroegere rapporten, maar moesten hun weg zelf zoeken. Ook de synode en de kerken kunnen niet terugvallen op of verwezen worden naar eerdere rapporten of uitspraken. Dit verklaart voor een groot deel de uitvoerigheid van ons rapport.*

*b. Het rapport, dat wij u nu aanbieden, bestaat uit een aantal hoofdstukken, waarvan elk door één van uw deputaten is ondertekend. Het zou niet juist zijn hieruit te konkluderen, dat er tussen dep. zo grote verschillen bestaan, dat het uitgesloten was met één rapport met eenstemmig betoog en dito voorstellen voor een door uw vergadering te nemen besluit te komen. Er zijn weliswaar nuancerings in visie binnen het deputaatschap, maar die zijn niet van die aard, dat één door allen ondertekend rapport een onbereikbare zaak zou zijn. Wij meenden echter nog twee punten in dit verband te moeten verdiskonteren. 1. Er is, ook in onze kerken (naast doodgewone onkunde), een grote verscheidenheid van meningen en visies m.b.t. de homofilie. Soms is er bepaald van tegenstelling sprake. In verband daarmee menen wij, dat het effect van een rapport, waarin zo weinig mogelijk nuancerings uitkomen, betwijfeld mag worden, omdat zo'n rapport niet voldoende aansluiting aan de discussie zou hebben en mogelijk zelfs als een nieuwe polariserende faktor in die discussie zou gaan werken. 2. In de uitgebreide literatuur over ons onderwerp wordt de homofilie benaderd vanuit verschillende disciplines (medisch, theol., psychol., social.). Ook uw deputaten hebben het vraagstuk bestudeerd vanuit verschillende achtergronden van ervaring, kennis en specialisme (medisch, psychiatrisch, pastoraal, ethisch, exegetisch). Hoewel er natuurlijk duidelijk raakvlakken zijn, vraagt elk van deze benaderingen een eigen deskundigheid en kan vrijwel niemand het geheel overzien. Op grond van deze overwegingen menen wij, dat het opstellen van één gezamenlijk, door alle deputaten ondertekend, rapport minder reëel is.*

*c. Het meest juiste in de gegeven situatie leek ons een rapport samen te stellen, waarin ieder van de deputaten alleen dat gedeelte ondertekent, dat door hem geschreven is. Daarin komt een zekere genuanceerdheid van standpunt en het verschil in disciplines uit, beide echter gepaard aan de bereidheid z'n bijdrage te leveren binnen het ene geheel van het rapport.*

*Daarbij willen wij er met nadruk op wijzen, dat het feit, dat ieder van de deputaten alleen het door hem opgestelde stuk ondertekent, niet inhoudt, dat alle andere deputaten met het betreffende stuk niet zouden instemmen; nog minder wil het zeggen, dat de andere leden van het deputaatschap aan dat bepaalde gedeelte geen aandeel zouden hebben gehad. Integendeel, alle hoofdstukken zijn grondig gezamenlijk doorgesproken en op grond daarvan gewijzigd of zelfs herschreven, zodat ze in hun uiteindelijke vorm mede het resultaat zijn van het gezamenlijk overleg. Wij menen trouwens, dat, ondanks de genuanceerdheid, wel degelijk een doorlopende hoofdlijn in het rapport aanwezig is.*

*Deputaten menen, dat de hier geschetste werkwijze niet alleen de wat afwijkende vorm van hun rapport verklaart, maar ook mede verantwoordelijk is voor de grote omvang ervan. Zij beseffen dat zij het u, door u dit rapport voor te leggen, niet gemakkelijk maken, maar vertrouwen tevens, dat u voor hun handelwijze begrip zult hebben.*

De deputaten,

J. van der Meulen  
S. W. R. Polman  
G. Th. Rothuizen  
A. C. E. Schut-Schut  
J. Vlaardingerbroek  
M. Zeegers  
H. R. Zijlstra

# Over mensen die homofiel zijn

Het rapport, dat voor u ligt, wil een studie zijn over mensen die homofiel zijn en proberen aan te duiden hoe zij zouden kunnen en mogen leven. Omdat wij spreken in de ruimte van de kerk, moeten we naar twee kanten scherp luisteren: naar het Woord van verzoening en hoop, welke Christus is én naar de vragen en vreugden van de mens, in dit geval de homofiele mens. Om pastoraal tenminste iets te kunnen zeggen moeten we proberen beide te verstaan: de mens en het Woord dat met en bij de mensen wil zijn. Dit eerste gedeelte probeert een inleiding en een algemene oriëntatie tot dit verstaan te geven.

## 1. MENSEN DIE ANDERS ZIJN

Het is goed ons vooraf duidelijk te realiseren, dat ieder mens in één of ander opzicht eigenaardig is. Ieder heeft zijn eigen aard. En bepaalde groepen mensen hebben, door wat voor oorzaken ook, vaak kenmerken die hen onderscheiden van andere mensen. Opvoeding, godsdienst, binnen- of buitenkerkelijkheid, huiskleur, milieu kunnen evenzoveel factoren zijn die het zo zijn van een mens of van een groep van mensen bepalen. Een neger in een Amerikaanse stad is anders dan een Russische boer. En de gemiddelde mens, een testbeide, bestaat niet. Wel zijn er kleinere groepen die op een of meer punten afwijken van de meerderheid. De friezen wijken af doordat ze tweetalig zijn; dat is een vrijrijke. De blinden wijken af doordat ze niet kunnen zien; dat is een verarming. Het gaat hier ook over zo'n minderheidsgroep. Met uitzondering van één aspect zijn zij in alles gelijk aan alle andere mensen. Zij zijn dikwijls zo weinig opvallend, dat we hen heel goed kennen, dat ze als als artsen bij ons ziekbed, als werknemers in onze zaak, als predikant op onze kansel staan, ja zelfs als goede vriend jarenlang bij ons in en uit lopen, zonder dat we ooit hun geheim hoeven te kennen. Daardoor gebeurt het vaak, dat u niemand met deze bijzonderheid kent. Ze vallen niet op. Maar ze zijn er wel: in een dorpskerk van 500 leden zijn er 20 à 25, in een stadswijk van 1000 leden zijn er 40 à 50 mensen die homofiel zijn, zodat gemiddeld elke ouderling tenminste één gelovige in zijn wijf heeft, die homofiel is. U kent hen wel, maar u weet — meestal of vaak — niets van hun geheim af.

## 2. EEN PROBLEEM?

U weet niet dat zij anders zijn, tenzij u dat verteld wordt. Toch verschillen deze mensen in een opzicht van de meeste andere mensen en dat ene is het feit dat hun seksuele verlangens en gerichtheid niet uitgaat naar het andere, maar naar mensen van het eigen geslacht. Mannen met deze eigenaardigheid voelen zich tot mannen, vrouwen voelen zich tot vrouwen aangetrokken. Als dit nu, hoe groot het ook zijn mag, het enige verschil is tussen deze betrekkelijk kleine groep en de anderen, z.g. heterofiele mensen, hoe komt het dan dat deze bijzonderheid zo'n probleem is? Da vraag rijst waarom er over hen een rapport moet komen.

De moeilijkheid van een jood in 1944 was niet dat hij jood was, maar dat hij er om vervolg werd. Zo zou het kunnen zijn dat de moeilijkheid voor mensen met een homofiele gerichtheid niet daarin zit dat zij anders zijn, maar hierin dat ze op een bepaalde manier beoordeeld worden. Dit mag overtrokken schijnen, omdat velen hen toch werkelijk geen kwaad hart toedragen en in ieder geval proberen hun geartheid en levenswijze te aanvaarden. Toch blijken veel homofielen zich bedreigd te voelen. Het valt eenvoudig niet te ontkennen dat deze angst sterk aanwezig is en soms een heel leven bepaalt. Hoewel er een duidelijke kentering komt in de beoordeling van homofiele, hebben tot voor kort rechtbank en politie de homofiel vaak als een verdachte gezien, heeft de kerk hem als een zondaar bij uitstek beschouwd, de arts hem voor een zieke en de maatschappij in het algemeen hem voor een onaangepaste gehouden.

Het vermoeden is gewettigd dat homofiele vooral een probleem is, als de mens die homofiel is verhinderd wordt naar zijn eigen aard te leven, als hij niet een ander mag toebehoren om daarin gelukkig te zijn en daarin gelukkig te maken. Wordt zijn wijze van leven aanvaard en krijgt hij de ruimte om zichzelf te zijn, dan is er veelal geen probleem meer. De vraag is of hij kan leven als ieder ander, dus of hij een liefdesrelatie aan kan en of deze relatie beantwoordt aan het evangelisch gebod. Met andere woorden: mag de kerk deze mensen ruimte geven om hun eigen weg te gaan, om op hun wijze lief te hebben of vraagt het evangelie dat de kerk deze leden met meer zorg of zelfs werkzaamheid gadeslaat dan de anderen?

## 3. HOMOFILIE

Om verantwoord, dus behoudzaam, over deze mensen en hun aard te spreken moeten we wel precies weten waar we het over hebben. Dr. Zeegers schrijft in dit rapport een duidelijk hoofdstuk, waarin veel misverstanden uit de weg geruimd worden. Een eerste stap naar de oplossing van het probleem is nauwkeurig zien wat er aan de hand is, want dikwijls wordt er niet zozeer geleden onder deze bijzondere vorm van seksualiteit, als wel onder de misverstanden en vooroordelen.

We spreken liever over homofiele dan over homoseksualiteit. Het woord homoseksualiteit betekent seksueel gericht-zijn-op, gebeeld zijn door iemand van hetzelfde geslacht. Het begrip homoseksualiteit blijft echter te zeer beperkt tot het lichamelijke, tot datgene wat neigt naar het bed en het woord is daarom ongeschikt om de genegeheid tussen twee mensen in al haar schakeringen uit te drukken. Het woord homoseksueel is minder geschikt om een medemens aan te duiden.

Het woord homofiele heeft de uitgang 'filie', de liefde tot, en is daarom als algemene aanduiding van het verschijnsel te prefereren boven homoseksualiteit. Immers in de genegeheid tussen twee mensen van hetzelfde geslacht, evenals in die tussen man en vrouw, is meer aan de hand dan louter de seksualiteit. Het woord homofiele wil het seksuele aspect niet

verdoezelen maar wel uitdrukken dat het gaat om een affectieve gerichtheid van de ene mens tot de andere, waarbij de seksualiteit wel een stimulans is maar niet behoef te domineren. Men kan het bij elkaar willen zijn van man en vrouw, hoe belangrijk de seksuele gerichtheid daarbij ook is, evenmin als heteroseksualiteit omschrijven. Daarvoor spelen te veel andere factoren mee: liefdehebben, begripen, kameradschap, erotiek.

De eerste moeilijkheid die we tegenkomen is, dat het verschijnsel homofiele en seksualiteit in het algemeen eigenlijk nergens mee te vergelijken is. Doofheid kan vergeleken worden met blindheid, beide zijn onder te brengen onder het verschijnsel: slecht of niet functioneren van een der zintuigen. Diefstal en roddel zijn beide te beschrijven als misbruik en aantasting van wat des naasten is, n.l. zijn goed en zijn naam. Homofiele kan niet vergeleken worden met blindheid, want een blinde kan niet zien, maar een homofiel kan wel liefdehebben. Homofiele kan evenmin in de buurt van diefstal of roddel gebracht worden, want homofiele hoeft evenmin als heterofiele de medemens enig kwaad te doen, kan integendeel, zoals we nog zullen zien, mensen dicht bij elkaar brengen in een harmonious samen zijn en samenleven. Iets dat afwijkt van het gewone hoeft nog niet storend te zijn. Een linkshandig mens is gelijkwaardig en, uitgezonderd een zeer opvallend verschil wat betreft het gebruik van zijn handen, gelijk aan een rechtshandige. Maar homofiele is een verschijnsel dat zo diep ingrijpt in het leven van een mens, dat het niet te vergelijken is met linkshandigheid, dat geen gevolgen hoeft te hebben.

Homofiele kan alleen met heterofiele, homoseksualiteit kan alleen met heteroseksualiteit vergeleken worden. De homofiele mens maakt evenals de heterofiele een hele scala van gevoelens door, van oppervlakkige interesse in de ander tot de meest intensieve liefdesbeleving. In alles gelijk dus, uitgezonderd dat ene.

## 4. DE AFKEER TEGEN HOMOFILIE

Voor we nog iets meer over deze homofiele minderheid zeggen is het goed eerst op te merken, hoe de anderen, de meerderheid, tegen dit verschijnsel aankijken. Want de homofiele mens heeft het vaak moeilijk omdat zijn medemensens moeite met hem hebben. Uit onderzoeken blijkt n.l. dat er een vrij grote afkeer bestaat tegen homofiele. Deze afkeer is zo groot dat er tot voor kort niet over gesproken werd en alleen in het geheim over gefluisterd. Dit vooroordeel kan heterofielen verinderen om goed te zien wat er aan de hand is, wat waarheid en wat leugen is in de geruchten en om te luisteren naar de homofiele mens zelf. Zij moeten proberen eerst klaar te komen met hun eigen probleem met betrekking tot homofiele, want door de krampachtige houding van veel mensen voelt iemand die ontdekt dat hij homofiel is, zich al uitgeworpen, vóórdat hij er met iemand anders over gesproken heeft.

Hoewel de aversie tegen homofiele een vaak en onberedeneerd gevoel van onbehagen is, wordt toch veelal geprobeerd er argumenten voor te vinden. Het tegenwoordige negerprobleem en de houding van Duitsland t.o.v. Joden nog kort geleden doen sterk denken aan de aversie die we hier bespreken. Enkele van deze argumenten welke we onder ogen zien.

Binnen de kerk is de aversie minstens zo groot als daarbuiten. De door opvoeding en milieu meegekregen afkeer wordt daar nog versterkt door bijbelse argumenten. Zoals verder in dit rapport duidelijk wordt; moeten we voorzichtig zijn met het bijbelgebruik. Enkele voorbeelden mogen deze noodzaak tot voorzichtigheid illustreren. Men heeft er moeite mee gehad om in te zien dat de aarde werkelijk om haar als draaide, omdat Jozua de zon op niet de aarde een halt heeft toegevoerd. Masturbatie werd niet als een probleem, maar als zonde beschouwd, want Onan werd er om gestraft. De slavernij is pas na vele eeuwen christendom veroordeeld, want Noach vloekte Cham. Omdat Paulus de vrouw niet wilde laten spreken in kerkelijke bijeenkomsten, is zij tot voor zeer kort niet toegelaten tot een kerkelijk ambt. Deze voorbeelden moeten ons op zijn minst voorzichtig maken om met een paar teksten in de hand een mens bij voorbaat te veroordelen. De kerk heeft zich al te vaak vergist. Bovendien zouden we bij een te harde en te snelle veroordeling ongehoorzaam zijn aan het gebod dat ons vraagt om behoedzaam met elkaar om te gaan. Hoe we ook uitkomen met de teksten, bij voorbaat staat vast dat de kerk moet verlossen van de angst en nooit de bijbel zo mag hanteren dat er voor sommige mensen geen levensruimte en aandacht meer is. Als we het binnen de kerk niet eens zijn over de wijze waarop we de bijbel moeten lezen, toch wel over het hoeden van de broeder.

Sommigen gaan er van uit dat homofielen alleen al door hun 'zo zijn' slecht zouden zijn. Ze kunnen wel anders, maar ze willen niet. Ook Karl Barth b.v. doet het voorkomen dat de homofiel zo wil zijn, dat hij of zij dus een verkeerde keuze doet. Het nuchtere feit is dat, een enkele uitzondering daargelaten, er geen keuze is. Want, en dat is de fundamentele weerlegging van iedere bewering die iemand verantwoordelijk stelt voor zijn homoseksuele instelling, geen enkel mens is bij machte bewust de gerichtheid van zijn seksuele gevoeligheid zelf te bepalen. De basis van ieder spreken over homofilie moet het feit zijn dat deze gerichtheid een gegeven grootheid is. Hoe we met dit gegeven leven komt daarna pas ter sprake. Voorop staat dat het onrechtvaardig is om een homofiel verantwoordelijk te stellen voor het feit dat hij zo is. (Over het vaststaande van het gegeven spreekt het psychiatrische gedeelte van het rapport.)

Verder wordt de tegenwerking dat het een ziekte is, nog wel eens gehoord. In sommige gevallen kan het moeilijk zijn om de grens tussen ziek en gezond te trekken, afhankelijk van het kader waarin men zijn beschouwingen betracht. Het is moeilijk om homofilie als ziekte te beschouwen, daar de homofiel geestelijke gezondheid en levensontplooiing kent. Deze gerichtheid staat een evenwichtige persoonlijkheidsstructuur en maatschappelijke aanpassing niet in de weg, evenmin het onderhouden van allerlei hechte intermenselijke contacten. Als de homofiele mens vastloopt en psychisch gestoor is, dan heeft dit niet voort te komen uit zijn homofilie en kan dit zeer wel geweten worden aan de druk vanuit zijn omgeving wegens zijn aanleg. Bovendien moeten we niet vergeten dat menige heterofiel even gespannen en neurotisch is, met name ook in zijn afkeer tegen alles wat homofielie betreft.

Dan zijn er nog mensen die mensen dat

homofielen enkel op kortstondige en dan nog louter lichamelijke contacten uit zijn. Het is onbewezen dat deze vorm van ongeramdheid meer bij homofielen voorkomt dan bij heterofielen. Anderzijds moet het ons niet verwonderen dat er iets en soms veel scheef groeit, als mensen zonder enige begeleiding van hun opvoeders — ouders, onderwijzers etc. — hun weg moeten vinden en als de vriendschap, die hun werkelijk vrede schenkt, niet getoederd wordt.

Bij nadere kennismaking met homofiele mensen en hun probleem blijkt de aversie geen redelijke grond te hebben. Hozeer het algemene gevoel van onbehagen m.b.t. homofilie togen de feiten ingaat en hoe gewoon eigenlijk alles is, willen we aantonen door na te gaan hoe deze mensen hun weg vinden.

## 5. DE HOMOFIELE MENS

Evenmin als 'de' hollander of 'de' gehuwde bestaat, kunnen we een beschrijving geven van 'de' homofiele mens. Het enige dat we kunnen zeggen is, dat hij veel gewoner, normaler en meer aangepast is, dan nog wel eens gedacht wordt. Zou hij opvallen, dan zouden we zijn gerichtheid kennen. En zijn werkelijke gevoelens verborgen de homofiel meestal uit angst voor uitstoting.

Veel homofielen durven niet voor hun gerichtheid uit te komen, omdat ze vrezen uit huis gestuurd of op hun werk ontslagen te worden en zo buiten het normale sociale patroon gehouden te worden. Soms valt het mee en kunnen ouders veel begrijpen en verdragen en hebben zij de moed om achter hun kinderen te staan, ook als de maatschappij het niet neemt. En er zijn natuurlijk werkgevers, die zich niet met het privé-leven van hun werknemers bemoeien. Toch blijft de bedreiging vaak boven veel levens hangen: 'als ze eens wisten...' Bij sommigen is de angst uitgegroeid tot paniek, die meer dan eens leidt tot de rand van het ergste en soms daaroverheen reikt. Iemand die niet onder een dergelijke constante dreiging heeft geleefd kan zich bij benadering deze schrik voorstellen als hij zich een rezzia of een bombardement herinnert. Dit mag overtrokken schijnen omdat we onze naaste toch allerminst een kwaad hart toedragen. De feiten tonen evenwel aan dat de mens zo zeer bij de anderen wil blijven, dat alleen de gedachte om uit het vertrouwde milieu verdreven te worden, een grote angst veroorzaakt. Het gevolg van deze reële dreiging is dat er een dubbel leven geleid wordt en de eigenlijke gevoelens verborgen blijven of — als een tegenovergestelde reactie — dat men zich provocerend gaat gedragen.

Door de dreiging van ontdekking en uitstoting worden veel levens, moeizaam omdat men kramachtig 'gewoon' gaat doen. Er wordt gewerkt en geleefd als ieder ander en komt het gesprek op het terrein van huwelijks enz. dan wordt de zaak omzeld, met de anderen meepraat of er wordt onhandig over gezegd. Daarnaast is er een stuk leven dat verborgen blijft. Er is een droom- en fantasiewereld waarin men zich niet los kan maken. De heterofiele mens kent dat evengoed, maar weet zich begrepen en vindt gemakkelijker zijn weg. Door de homofiel wordt dit echter veel eenzamer beleefd, wat eerder leidt tot obsessie. Sommigen blijven hun leven lang met deze gevoelens rondzolen. Ze blijven innerlijk verbard, komen niet tot rust en worden verbitterd.

Anderen vinden hun weg naar het maatschappelijk werk, een medisch opvoedkundig bureau, een instantie voor levensvragen, een goede vriend, een priester of een predikant. In het ergste geval komt er, zoals in elk slecht gesprek en pastoraat, een stuk bevoogding, een direct advies om te trouwen of wordt het hele geval als ziekte, mode of aanstellerij afgedaan. Ook het advies iedereen naar een psychiater te sturen is een kortsluiting. (Voor het pastorale gesprek met homofielen vinden we naar de psychiatrische en andere bijdragen.) In het beste geval vindt de homofiele mens na enkele of vele gesprekken de weg naar een gespreksgroep of sociëteit, waar hij vervolgagelaten ontmoet. Dit geeft wel een vervulling omdat de spanning en de eenzaamheid wordt doorbroken. Anderzijds wordt het nog duidelijker dat er een dubbel leven is. Dit geldt vooral wanneer de homofiel voor zijn omgeving niet kan uitkomen voor zijn gerichtheid. Ouders vermoeden iets vreemds maar weten er het rechte niet van. De homofiel zelf vindt dit hij huichelt, bedriegt, een tweede leven leidt.

Aan dit dubbele leven zitten verschillende vervelende kanten. Het telkens er weer omheen moeten draaien in de gesprekken en niet gewoon over je doen en laten kunnen praten kan leiden tot schuldgevoelens. Een heel ander gevaar is dat van het homofiele milieu. Omdat de maatschappij weigert om geconfronteerd te worden met een homofiele levenswijze en elke uiting van genegenheid, speciaal tussen twee mannen, afweert, vinden ontmoetingen plaats in gesloten sociëteiten, gespreksgroepen en bars. Het gevolg is dat sommigen in deze subcultuur een gedrag ontwikkelen, dat we als aanstellerij, vrede- of juist als al te mannelijk ervaren en dat in het algemeen te zeer de sociale controle ontbreekt. Het gedrag waar we op doelen is een reactie op de (vermeende) afwijzing van de gerichtheid door de maatschappij. Het komt voort uit het feit dat niet de hele samenleving mee vorm geeft aan de omgang met elkaar, maar dat gebeurt in het liefdespel tussen jongens en meisjes. Het te opzettelijk gedrag is ook vaak overgenomen om toch maar 'in' te zijn en ergens bij te horen. Er ontstaat een gedrag dat veel homofielen zelf als onprettig ervaren, omdat het onecht is, maar het wordt door hen vooral afgewezen, omdat de hele groep wordt beoordeeld naar deze uitzonderingen. Kleding, gebaren, stem en taal geven aanstoot in die zin, dat de aversie versterkt wordt of een alibi voor de aversie vormt.

Het beeld dat veel mensen zich gevormd hebben van iemand die homofiel is, is vaak bepaald door deze enkele uitzondering. Hierbij moet enerzijds aangetekend worden dat bij meer openheid uitzonderlijk gedrag waarschijnlijk zal verminderen. Anderzijds zullen we naast lange haren, aparte kleding, enz., ook dit, als het authentiek is, met wat humor moeten relativeren, omdat er belangrijker zaken zijn om je druk over te maken. Een ander gedrag dat het beeld van de homofiel vertroebelt, zijn de homofiele contacten van korte duur, ontstaan in parken en andere gelegenheden. Verwarde gevoelens ten aanzien van de seksualiteit, het niet aanvaard en verwerkt hebben van de gerichtheid kan tot een obsessie leiden en de eenzaamheid tot de nooduitgang drijven. Ook hier mag verwacht worden dat dit zich oplost naarmate de mens aanvaard wordt zoals hij is en daarmee zijn eenzaamheid doorbroken wordt.

Samengevat kunnen we stellen dat de homo-

fiele mens, ook binnen de kerk waar hij tot dusver niet meer ruimte krijgt dan elders, achter een uiterlijk gewoon leven een kramachtigheids verbergt, welke tot 'n reële nood kan worden.

## 6. DE WEG NAAR DE ANDER

Mens zijn is met elkaar mens zijn. De mens is eerst mens als hij dat samen met de ander is. De mens staat of valt met zijn God, maar het met-God-zijn wordt tastbaar en concreet in de relatie met de broeder. Ik kan niet zonder hem God liefhebben. De relatie tot de medemens behoort zozeer tot het wezenlijke van het mens zijn dat het onmiddellijk de relatie tot God raakt. De mens komt beter tot ontplooiing, tot een harmonische ontwikkeling, tot zijn bestemming, tot innerlijk vrede en vrouwelijkheid met zichzelf naarmate hij tot gaveren en hechtere relaties komt met de medemens.

Nu zijn er allerlei contacten, relaties en ontmoetingen tussen mensen. Sommige zijn zeer intensief, b.v. in het huwelijk, andere zijn heel oppervlakkig en incidenteel, b.v. met de treinconducteur. Nu blijkt, dat de echte vriendschap, een relatie dus, waarin twee of meer mensen voor elkaar instaan het dichtst komt bij de relatie welke we huwelijk noemen. Toch is er tussen vriendschap en huwelijk een onderscheid, niet van graduele, maar van essentiële aard. Al heeft het huwelijk veel kenmerken van de vriendschap en zal daarmee zelfs begonnen zijn, toch is aan het huwelijk een geheimenis eigen dat zich wel laat aanduiden, maar niet definieren. Enerzijds hebben erotische en seksualiteit hier een unieke plaats. Ze geven de mogelijkheid tot de zeer persoonlijke en intieme uitdrukking van de liefdesovergave. Men heeft in het huwelijk diegenen lief, aan wie men zich geheel kan geven. Anderzijds is het verlangen naar verbondenheid, naar samenzijn, naar opheffing van de eenzaamheid een heel wat diepere en duurzamer wortel voor het liefdesverlangen en voor het trouwen dan de seksuele driftpuls. Want ieder staat voor de oplossing van die grote en eeuwige mensenvraag hoe zijn eenling-zijn te overwinnen, hoe uit te stijgen boven de zinloosheid en waardeeloosheid van een bestaan als los individu, hoe vereniging tot stand te brengen.

Nu stuiten we bij de homofiele mens op het probleem dat hij weliswaar incidentele en zakelijke contacten heeft en vriendschap kent als ieder ander, maar dat voor hem 't huwelijk uitgesloten is, niet door oorzaken buiten hemzelf, zoals het niet vinden van een partner of het niet beantwoord worden van de genegeheid, maar doordat hij de voor het huwelijk noodzakelijke heteroerotische gerichtheid mist. Dus is de homofiel gedwongen ongehoud te blijven. Zijn ongehoudde staat is geen keuze, is niet opgelegd door zijn levensloop, maar komt zonder meer voort uit zijn persoonlijkheidsstructuur, die hij aanvaardt moet, zoals b.v. zijn huidskleur. Met alle ongehouden heeft hij dus gemeen dat hij aan het huwelijk niet toekomt, met dit verschil dat de heterofiel ongehoudde wel en hij niet op dat huwelijk aangelegd, gericht is, zich er niet toe aange-trokken voelt of hoe we dat verder ook maar noemen.

Hij zal evenals zij de eenzaamheid, het onvoldende van zijn leven ervaren, met dit verschil dat de mogelijkheid tot het huwelijk er voor hem niet is, terwijl voor de anderen het

uitzicht erop bij het ouder worden alleen maar kleiner wordt.

De ongehoudde loopt de kans dat de eenzaamheid de verzoeking inhoudt van een in zichzelf opgesloten zijn, een zichzelf genoeg willen zijn, waardoor een contact met de naaste steeds moeilijker wordt en op den duur steeds minder gewenst. In de incidentele en beroepsmatige contacten kan de ongehoudde zich niet zo geven dat de leemte gevuld wordt. Wel dringt ook in deze contacten het gebod van de liefde en krijgt de liefde tot God daarin gestalte, maar hij geeft een relatie nodig waarin deze liefde gepaard gaat met een wederzijdse warmte en genegeheid. Daarom zal elke ongehoudde vriendschap willen en moeten zoeken, een relatie dus, waarin genegeheid, trouw, verbondenheid een rol spelen. Ook moeten zoeken, omdat de oppervlakkige contacten ontoereikend zijn voor een volledig mens zijn en ook zijn leven alleen dichtbij de ander geleefd kan worden. De vriendschap mag dan een partiële, onvoldende, liefdesrelatie zijn, het algehele van het huwelijk missen, als een gebrek 'surrogat' ervaren worden, toch zal voor elke ongehoudde de vriendschap meer betekenen dan voor de gehoude en door hem meer gezocht moeten worden, omdat hij nu eenmaal niet alleen kan en ook niet mag leven. Het problematische ligt voor hem in het feit dat er een afstand blijft, het onvoldend is. Dit gebreklijke is met de vriendschap gegeven. Het blijft een liefde, een zich geven, met inachtneming van de afstand die gesteld wordt door het respect voor de ander en zichzelf.

Bij de homofiel doet zich echter de mogelijkheid voor dat hij als ongehoudde tot een vorm van vriendschap komt, welke de intimiteit en geborgenheid van het huwelijk benadert en evenaart. Homosexualiteit is seksualiteit en daarom niet vreemd en onvoelbaar. Wel het object van het verlangen is vreemd, anders en moeilijk mee te maken voor een heterofiel, maar het verlangen naar de ander, het willen geven en ontvangen in een relatie van geborgenheid, is voor ieder mens gelijk, onverschillig zijn seksuele gerichtheid. Het algemene van de menselijke seksualiteit, het zoeken naar en uitwerken van menselijke communicatie en verbondenheid, zet zich in de anders gerichte seksualiteit, de homoseksualiteit voort.

Een homofiele vriendschap moet anders zijn en zal anders beleefd worden dan de heterofiele. Een homofiele verbintenis is geen huwelijk, maar dat betekent niet dat zij als minder beleefd zou worden. Er is hier evenzeer de beleving van op elkaar aangelegd zijn, van voor elkaar bestemd zijn, die doet verlangen naar een algehele liefdesverbondenheid. De homofiele verbintenis (als een aanduiding voor de constante en intieme relatie tussen twee mensen verdient deze term de voorkeur boven het woord vriendschap) als een vorm van gesexueeliseerde medemenselijkheid is voor de homofiel de ontmoeting die hij behoeft, die hij aankan en die hem ertoe kan brengen zichzelf en de ander van wie hij houdt te doen worden wat hij als mogelijkheid in zichzelf ervoert. Ondanks het feit dat de liefdesrichting van de homofiel anders is, bestaat voor hem evenzeer de mogelijkheid om de liefde in al haar facetten te beleven.

Sommige zullen dit als een huwelijk willen ervaren, maar in het algemeen voor deze verbintenis de term huwelijk te gebruiken werkt verwarrend.

## 7. DE BEZWAREN TEGEN DEZE WEG

Voor veel mensen is homofiele problematisch. Eeuwen van afkeer en veroordeling beïnvloeden onze tijd. Het gebeurt echter dat alle emotionele bezwaren en de heftige averesie verdwijnen, als twee vriendinnen die al jaren in en uit lopen, vertellen hoe goed en diep hun vriendschap is. Wanneer ouders, die hun zoon zo graag 'bezorgd' en onderdak willen zien, hem opzoeken en tegelijk met een prettige kameraad kennis maken en een zorgzame vriend ontmoeten, wordt deze vaak een stukje familie. Met andere woorden, in de persoonlijke sfeer ligt het vaak veel makkelijker.

Toch kunnen er, ook bij die deze vriendschap van dichtbij kennen, bezwaren blijven. Het negatieve oordeel spat zich nogal eens toe op het feit dat men zich de (homo-)sexualiteit van een mensenaar indenk. Nu is het in het algemeen al moeilijk zich de intimiteit van iemand anders voor te stellen, maar dit wordt onverteerbaar als de seksualiteit ook nog anders is. Er rijst een emotioneel verzet, waarop het enige antwoord is: verdiep je er niet in en beleef hen als twee van uw vrienden of vriendinnen, die elkaar iets geven, dat u maar bij benadering kunt invoelen en zelfs dat hoeft niet. Het mag genoeg zijn dat u het fijn vindt dat ze het samen goed hebben. Bij andere kennissen graven we ook niet dieper.

Een ander bezwaar gaat iets verder. Bij meer dan een leeft de gedachte dat hier iets onherstelbaars zou geschieden. De twee schaden elkaar, omdat ze de grens van de afstand die geboden is, overschrijden. Ze zijn immers niet op elkaar aangelegd en doen alsof dit wel het geval is. Er zou een tekort, een storing, een disharmonie zijn. Nu is het inderdaad zo dat de structuur van het lichaam wel zijn grenzen stelt en er mag sprake zijn van een disharmonische lichamelijkeheid, maar deze lichamelijke kwestie is niet terzake zodra men het vlak van de beleving betreedt. En alleen op dat vlak kan er in dit geval over seksualiteit gesproken worden.

Ook voor heterofielen begint een erotische relatie immers niet omdat ze ontdekken dat ze functioneel zo goed bij elkaar passen, maar omdat een spontane ervaring van de verschiëning en persoon van de ander hen trekt. Precies hetzelfde is te constateren in de liefdesverliefen van de homofiele man of vrouw. Deze oriënteert zich op een ander persoon en neemt dan de mogelijkheden en beperkingen op zich, die de concrete relatie hem zullen brengen. In dit opzicht is zijn intentie niet anders dan van een heterofiel die naar een huwelijkrelatie tendert. Naar onze mening kan men alleen vanuit deze belevingswerelden het vraagstuk vruchtbaar benaderen. In de beleving van de seksualiteit is geen sprake van communicatief tekort. De communicatie is er, anders dan in de heterofiele polariteit, maar ze is er en wordt als wezenlijk en zinvol ervaren. Hier wordt immers binnen de gestoorde schepping, waarin bepaalde mensen de heterofiele gerichtheid missen, hun de mogelijkheid gegeven om toch voor hen optimaal met de ander te zijn en brengt hun erotiek en seksualiteit de best mogelijke communicatie tot stand. Zoals we steeds zoeken naar herstel en opheffing van de storingen, veroorzaakt door ziekte, honger en eenzaamheid, kan dat ook hier en wordt dat zeker niet als een laatste middel ervaren, al

zal de heterofiel dat wel vaak als een noodoplossing zien. Hier kunnen de bijbelse motieven van gevende liefde, geïntegreerde seksualiteit en goede kameradschap, al is het anders dan in het huwelijk, gerealiseerd worden.

Tenslotte: mist de homofiel niet te veel de ontmoeting met het andere geslacht? Heel in het algemeen mag gesteld worden dat het leven zonder een spreken en omgaan met de andere sexe armer wordt. Hij of zij heeft dit nodig en zal — uitzonderingen daargelaten — dit contact ook willen, al zal het zich tot het niet-sexuele beperken. Maar tot zover is er een stuk rijkdom, dat men zich alleen tot zijn schade ontzegt. Een homofiele man en een lesbische vrouw kunnen dan ook bijzonder goede vrienden (van elkaar) zijn.

## B. DE AANGEWEZEN WEG

Na al deze overwegingen zou de eenvoudige conclusie kunnen zijn dat de homofiele verbintenis, het samenleven en samenleven van twee mensen in een liefdevolle en duurzame verbintenis, de aangewezen weg is. Maar juist in de kerk zijn er tegen deze verbintenis bezwaren op grond van bepaalde passages, in de Schrift. Omdat anderen op deze vragen ingaan willen we hier volstaan met een enkele opmerking.

Zoals al eerder opgemerkt moeten we uiterst voorzichtig zijn met het hanteren van de bijbelse gegevens. De opstand tegen Hitler b.v. was in het Duitsland van toen de enig juiste weg, maar niet zonder meer te rijmen met de wijze waarop Paulus over het gezag spreekt. Het probleem van de wijze van omgaan met de Schrift, de vragen omtrent de tijdsgebondenheid van de bijbel, dringen zich ook op in de discussie rondom homofilie. Vragen omtrent de afschaffing der slavernij, vrouwelijke ambtsdragers, geboorteregeling, kunnen moeilijk beantwoord worden met passages die in deze problematiek spoedig overvraagd dreigen te worden.

We vragen de Schrift of de homofiele mens mag leven in een relatie die hij als de voor hem passende ervaart en waarin hij zich kan geven.

a. Alleen al de wijze waarop in het O.T. de liefdescommunicatie in dienst staat van de voortplanting, verhindert een positieve benadering van de homosexualiteit, dan we nu aantreffen.

b. De aanleg is in de bijbel niet bekend, evenmin als de mogelijkheid tot een homofiele liefdesrelatie. Mogen we zeggen dat (evenals bij ons tot voor zeer kort) deze dingen vallen buiten het bijbelse voorstellingsvermogen?

c. Het gebod het leven te verliezen in liefde en erbij voor de naaste, bepaalt de ethische grondhouding in elke intermenselijke relatie. De homofiele verbintenis kan evenzeer als het huwelijk recht doen aan dit evangelisch gebod.

d. Gezien de onbekendheid van de bijbel met de aanleg en de daaruit voortvloeiende liefdesrelatie, gezien de levensvreugde en de liefde (in al haar betekenissen) die de partners elkaar kunnen geven, gezien de mogelijkheid om in deze verbintenis het gebod van de Heer gestalte te geven, moeten we op zijn minst concluderen dat de weg naar de tweezaamheid voor homofielen open is.

Tenslotte:

a. Op goede gronden menen wij dat de homofiel niet terug geworpen hoeft te worden op een persoonlijke beslissing, maar dat de kerk, d.w.z. in de meeste gevallen de pastor, de homofiele verbintenis, waarin de liefde in al haar aspecten beleefd wordt, als de aangewezen weg moet waarderen. Er is deze ruimte en daarom mag de homofiel zonder schuldgevoelens weten dat hij of zij met deze bijzondere vriendschap een plaats heeft voor Gods aangezicht en daarom in de kerk.

b. Men zou kunnen denken dat er een wereld instort, als voor deze levenswijze ruimte komt. Het tegendeel is echter waar. Nú is het hek soms van de dam omdat zonder remming van de maatschappij een tweede leven kan worden geleefd. Ieder zoekt, soms

niet zonder kletscheuren, zijn weg. Bovendien is er nu een onnodige gebrokenheid, omdat regels, oordelen en geboden, knechten en overbodige jukken opleggen.

c. Het is bekend dat door verschillende oorzaken de verbintenis moeilijk tot stand komt. De maatschappelijke aversie tegen homofilie is nog niet in die mate doorbroken, dat het vriendenpaar zomaar zijn weg kan gaan. De vriendschap loopt stuk in het ghetto en de homofiele mensen zijn geneigd de publieke opinie over te nemen. In het laatste geval gaan ze zelf twijfelen aan wat hun ideaal was en wat een reële mogelijkheid is. Ze geloven er niet meer in, de vriendschap bleek een illusie te zijn. De vriendschap loopt stuk, omdat de tirannie van de algemene opinie het heeft gewonnen.

d. De homofilie is tot nu toe vaak als een medisch, juridisch of ethisch probleem benaderd, terwijl het allereerst een sociaal probleem is. Het is duidelijk dat de integratie van de homofiele mens, de aanvaarding van zijn zo-zijn en de erkenning van zijn liefdesrelatie christelijk en maatschappelijk de enige oplossing is voor het probleem. Homofilie is eerder een probleem van de heterofiel dan van de homofiel.

e. Wellicht wekken wij de schijn dat hier de mens met zijn driften autonoom wordt, maar het omgekeerde is waar. Hier is de weg om binnen de kaders van het evangelische gebod en geboden liefde in vreugde met God en de naaste te leven. Als er over de opstandingskracht van de opgestane Heer gesproken wordt in dit verband, zou dat niet kunnen betekenen dat deze Heer niet alleen een huwelijk, maar ook andere banden mogelijk maakt? De situatie is wel verschillend: de ongehuwde die in de context van de liefde zijn relatie ook intiem wil beleven, heeft de weg naar het huwelijk. Deze weg naar het huwelijk is voor de homofiel niet mogelijk. Dit betekent enerzijds dat ook in zijn sfeer ontucht mogelijk is, anderzijds dat de context van de liefde ook in zijn intieme relatie voorwaarde is.

J. VAN DER MEULEN

# Medisch- psychiatrische gegevens

## 1 FOUTEN DIE ELK ONDERZOEK EIGEN ZIJN

1.1 Wie een onderzoek verricht naar een groep mensen, doet ze iets aan. Het is belangrijk dat in te zien voor men eraan begint; het gaat hier niet slechts om de gevaren van een fout onderzoek, maar om de principiële onmogelijkheid van een onderzoek zonder premissen, eenzijdigheden en verdraaiingen.

1.2 De natuurwetenschap leert dat een meting of een onderzoek nooit zuiver een bestaande toestand kenbaar maakt, doch dat elk onderzoek een verandering, hoe gering ook, teweeg brengt. Daarom moet men ook denken wanneer men een menselijke gedragswijze aan een onderzoek onderwerpt.

1.3 Een groep mensen tot 'object van onderzoek' maken is nooit een neutrale zaak, maar een ingrijpende daad. En wel in drie opzichten: Men objecteert, men bundelt en men onderscheidt een aantal individuen.

a. De objectiverende handelings- men denkt aan een studie over de neger, de plattelander, de arbeider, de vrouw — stelt deze mensen als onderzoeksmateriaal voor ogen. Dat schept distantie, zoals iedereen voelt die onderzocht wordt.

b. De bundeling van verschillende individuen tot één groep gebeurt altijd op grond van eerst door de onderzoeker gekozen criteria en heeft een generaliserende tendens: de individuele verschillen kunnen niet meer in de aandacht komen en de keuze der criteria beïnvloedt het resultaat.

c. Met de bundeling tot een groep maakt de onderzoeker een scheiding van deze mensen tegenover de rest. Hij maakt ze tot 'anderen', de nadruk valt op het verschil met niet-negers enz. Het resultaat is een zekere vervreemding.

1.4 Deze drie factoren, de distantisering, de generalisatie en de vervreemding, werken op elkaar in. Zij scheppen te samen altijd een zekere verval van het beeld en kunnen leiden tot gewaarlijk discriminatie. Men gevoelt dat het duidelijkst wanneer men zichzelf als object denkt. Een studie van een buitenlander over 'de Nederlander' komt ons praktischer altijd als een lachspiegel voor. Een psychiatrische studie over 'de predikant' (met hoofdstukken over ontstaanswijze, erfelijkheid, psychische stoornissen, typen, sociale factoren, criminaliteit, gevolgen voor het nageslacht) zou bijzonder eergerlijk of lachwekkend kunnen zijn. (Een dergelijk ontwerp is overigens te maken over b.v. 'de psychiater').

1.5 Wanneer de theoloog aan de psychiater vraagt iets te vertellen over de homoseksuele mens, moeten vragers en antwoorders zich terdege bewust zijn van de impliciete vooroordelen en de ontoonbare gevolgen daarvan, anders is het gevaar groot dat men in de ander alleen het afwijkende aanwijst, dat wat hem van ons onderscheidt in plaats van het vele dat hij met ons gemeen heeft.

## 2. OORZAKEN

### 2.1 De vraagstelling; een vergelijking

Zo stelt men aan de psychiater de vraag naar de oorzaken van homoseksualiteit. Men vraagt niet naar de oorzaken van heteroseksualiteit. Dat betekent: men gaat ervan uit dat iedereen 'vanzelf' heteroseksueel wordt of in aanleg is. Deze premisse is niet houdbaar. De seksuele lustbeleving blijkt in de kinderjaren een hele ontwikkeling door te maken en een mens kan door prikkels van allerlei aard seksueel worden aangedaan.

Een vergelijking met de eetlust — veel minder beladen met taboes — moge dit verduidelijken. De behoefte aan bevrediging van het hongergevoel wordt op diverse wijzen verkregen. Waar de één een natuurlijke walging meent te ondervinden, smult de ander van beschimmelde kaas, van levende slakken enz. Er is ook een persoonlijke dispositie, een al of niet kunnen verdragen en kunnen appreciëren, maar daarnaast is er veel aangeleerd. Zelfs worden kunnen in hoge mate de eetlust stimuleren. Een Nederlander waterdandt wellicht bij het vernemen van het woord worst; voor een Engelman zou deze reactie hoogst abnormaal, wellicht ziekelijk zijn te noemen. Een medische, en daarbij dikwijls een psychiatrische vraag doet zich voor bij abnormaal sterke of zwakke eetlust, bij afkeer van bepaald noodzakelijk voedsel of grote voorkeur voor voedsel dat in die mate ongunstig werkt, kortom bij een eetlust die de gezondheid bedreigt.

Ethische vragen doen zich op het gebied van de eetlust weinig voor. Wanneer de lust zich zou richten op het eten van mensenservies of op het nuttigen van spijzen ten koste van anderen, dan wat wanneer iemand in zijn gastronomische activiteiten geheel opgaat, komt een morele beoordeling eraan te pas. Overigens geldt in de Nieuw-Testamentische bedeling, dat alles wat in de vleeshal te koop is mag worden genuttigd, zij het dat wij onze naaste niet mogen ergeren (1 Cor. 10: 25-28).

### 2.2 De vraagstelling; een alternatief

Wij constateren dat de meeste volwassenen alleen seksuele lust ondergaan door contact met of gedachte aan leden van de andere sekse. Deze zgn. heteroseksuelen kunnen overigens grote verscheidenheid van gedragsvorm vertonen; al of niet behoefte aan variaties, al of niet promiscuïteit, al of niet geweldadigheden en zelfs neiging tot omgang met dieren kan voorkomen. Zij hebben allen gemeen een afkeer van omgang met de eigen sekse. Hoe dat komt weten wij niet. Daar heteroseksuelen de meerderheid vormen, vragen wij ons dat ook niet af.

En vrij groot aantal mensen (vermoedelijk tientallen procenten) kent ook op volwassen leeftijd de mogelijkheid van seksuele aantrekkings tot beide geslachten. Wij spreken van biseksuelen. Meestal overheerst wel sterk of de heteroseksuele of de homoseksuele neiging.

Een relatief kleine groep, (te schatten op 4 à 5 procent van de mensen) heeft een onoverwinnelijke afkeer van omgang met de andere

sekse en wordt alleen geprikkeld door contact met of gedachte aan de eigen sekse. Evenals bij de heteroseksuelen kunnen bij deze homoseksuelen overigens nog allerlei variaties en combinaties in het seksuele gedrag voorkomen. Over de factoren die tot deze homoseksuele inperking van de seksualiteit voeren is wat meer onderzocht.

Een gewettigde vraagstelling is, hoe het komt dat de mensen zich op deze wijze onderscheiden en al of niet hun seksuele neiging beperken tot één categorie, b.v. tot het eigen geslacht. Wij zien dan, dat de vraagstelling over het ontstaan van de homoseksualiteit een vraag uit vele is.

### 2.3 De aanleg

Veel argumenten wijzen in de richting van de aanleg als belangrijke factor, zoals het in alle tijden en in alle culturen altijd weer voorkomen van een homoseksuele groep, de soms constateerbare lichamelijke habitus, het zich doorzetten van de homoseksuele neiging tegen alle verboden en verleiding tot het tegendeel in, de vaak geconstateerde onhandelbaarheid en onbeïnvloedbaarheid in veel gevallen, het tezamen vaak optreden bij eenzelfde omstandigheden, ook zonder onderlinge beïnvloeding.

Anderzijds zijn er nog geen overtuigende bevindingen die een lichamelijke aanlegfactor kunnen doen vaststellen. Onderzoekingen over de chromosomestructuur en over hormonen tonen geen speciaal beeld voor de homoseksualiteit. Hoewel de aanleg als een factor voor het ontstaan zeer aannemelijk is, is daarmee niet alles gezegd.

### 2.4 Verworven eigenschappen

Medische theorieën steunen in de regel op waarnemingen in de praktijk. Er bestaat altijd gevaar dat een enkele observatie wordt generaliseerd en dat ervaringen bij zieken, althans medische hulp zoekenden, worden uitgebreid tot hen die niet ziek zijn. Veel contactmoeilijkheden, seksuele problemen en symptomen van onwel zijn, kunnen door de psychiater worden teruggebracht tot psychisch veroorzaakte verschijnselen. Bij zulke zgn. neurotische ziekteverschijnselen zijn factoren uit de vroege jeugd, stoornissen in de relatie tot de ouders, psychische traumata, actuele conflicten, psychische en sociale problemen al van betekenis.

In sommige gevallen is de homoseksualiteit duidelijk in verband te brengen met de neurotische ontwikkelingsstoornis. Psychiater die zich speciaal op neurosebehandeling toelagen ontmoeten vrijwel alleen neurotische homoseksuelen en zijn er soms toe geneigd, elke homoseksualiteit als neurose te zien.

Over de neurotische ontstaanswijze van homoseksualiteit bestaan vele opvattingen, die elkaar niet altijd hoeven tegen te spreken. Het is zeer aannemelijk dat de psychogenese en sociogenese (d.w.z. het ontstaan door psychische en maatschappelijke factoren) van geval tot geval verschillen. Naast de diverse psychoanalytische theorieën kunnen ook vele andere wetenschappelijke opvattingen worden genoemd, zoals de individueel-psychologische en meer cultuur-sociologische ontstaanstheorieën.

### 2.5 Le grain et le terrain (Het zaad en de akker)

Bij besmettelijke ziekte, als tuberculose, werd vroeger de aanleg (habitus) op de voorgrond



gesteld, ook werd aan psychische dispositie gedacht. Vervolgens meende men 'de' oorzaak in een beel te vinden, tot men later weg gericht inzien dat voor het ziek worden naast de infectie ook de dispositie, mede in de aanleg gegeven, van grote betekenis is. De uitwendige oorzak, b.v. de infectiekern, en de totaliteit van de mens bepalen het beloop, zoals voor het vormen van de korenaar de graankorrel en de bodemgesteldheid samenwerken.

Geen mens en geen levend wezen wordt uitsluitend bepaald door zijn aanleg, geen mens is ook uitsluitend product van zijn omstandigheden. Men kan van de oogkleur zeggen dat de aanleg de voornaamste factor is, bij de haarkleur ziet men al iets meer invloed van b.v. weeromstandigheden en levenservaring, bij de huidskleur neemt de betekenis van uitwendige factoren (ziekte, drankgebruik, buitenlucht) toe, terwijl de kleur van de kleding wel vooral van uitwendige omstandigheden afhangt, maar de keuze toch meer door de aanleg kan worden bepaald. De vraag of iemandis gelaat door aanleg of verworven eigenschappen is verorzaakt, klinkt onzinnig. Even onzinnig is eigenlijk diezelfde vraag met betrekking tot iemands beroep, alcoholisme, muzikantiteit of seksuele geaardheid.

Ook wie homoseksualiteit in bepaalde gevallen als een neurotische ontwikkeling ziet, zal daarbij de grote betekenis van de aanleg niet ontkennen.

Freud heeft herhaaldelijk op de aanleg als oorzakelijke factor van de neurose gewezen. Alle psycho-sociale verklaringen zijn niet voldoende om het ontstaan van neurotische ziektebeelden geheel te verklaren en veel neurotische toestanden zijn even onbehandelbaar als een aangeboren zwakzinnigheid.

Samenvattend kan gezegd worden: Er zijn naar de huidige inzichten in de aanleg gegeven factoren naast in het leven verworven, vooral psycho-sociale factoren, die tot de homoseksuele gerichtheid bijdragen. In sommige gevallen overheerst meer de aanleg, in andere meer het verworven zijn.

### 3. BEHANDELING

3.1 Lichamelijke of medicamenteuze behandeling, ook behandeling met hormonen, heeft geen invloed op de gerichtheid van de geslachtsdrift.

3.2 Homoseksuele mensen kunnen als ieder ander medische en psychiatrische behandeling nodig hebben voor stoornissen die niet rechtstreeks in verband staan met hun seksuele gerichtheid.

3.3 Niet zelden hebben mensen problemen, samenhangend met homoseksualiteit, b.v. homoseksuele neigingen bij mensen die overwegend heteroseksueel gericht zijn, onzekerheid over de eigen gerichtheid, homoseksuele neigingen die innerlijk niet worden aanvaard, of die door de omgeving niet worden aanvaard. In al die gevallen kan psychotherapeutische hulp van groot belang zijn.

3.4 Een psychotherapeutische behandeling kan soms het effect hebben, dat de homoseksuele neigingen verminderen of verdwijnen. In de meeste gevallen is dit resultaat niet te verwachten. Wel kan de homoseksueel door behandeling gezonder in het leven staan, wat o.a. kan betekenen dat hij zichzelf beter leert kennen en leert aanvaarden zoals hij is, waardoor ook zijn relatie met andere mensen verbetert.

3.5 Veel homoseksuelen lijden onder onbegrip en onder discriminatie. Tragische vergetse worsteling tegen hun gerichtheid, vereenzaming en ziekelijk schuldgevoel zijn mede hiervan het gevolg. Veel belangrijker dan psychiatrische hulp is voor hen 'n begripdend- aanvaardende houding van hun omgeving. Dan hoeven zij dat wat voor hen essentieel en dierbaar is niet schuw te verbergen, hoeven zij niet vereenzaamt ten onder te gaan en zich uitgesloten te voelen door de mensen en door de kerk. Veel gelovige homoseksuelen hebben door de houding van hun medegelovigen gemeend van Gods Koninkrijk uitgesloten te zijn. De christen-psychiater heeft gedurende de laatste twintig jaren een enorme kentering kunnen meemaken in de houding tegenover homoseksuelen: van volkomen onbekendheid en verwerping via voorzichtig begrip en vergevingsgezindheid naar volledige openheid en aanvaarding. Hij heeft kunnen ervaren dat homoseksuele christenen soms niet waren te helpen door de medicus, omdat zij een andere boodschap behoeften. De bevrijdende boodschap van Jezus' verzoening en van Zijn liefde is de enige 'behandeling', die voor hen werkelijk heilzaam is.

### 4 VRAGEN OVER GEZONDHEID EN ZIEKTE

4.1 Wanneer een man of vrouw met homofilia gerichtheid zichzelf heeft aanvaard en met de omgeving in harmonie leeft, kan men hem of haar als geestelijk gezond bestempelen. Onder geestelijke gezondheid wordt dan verstaan een toestand van welbevinden, met de mogelijkheid van optimale ontplooiing.

4.2 Er zijn homofiliën die zichzelf niet aanvaarden of die anderszins neurotische stoornissen vertonen. Soms ligt de kern van de stoornis in hun eigen structuur of ontwikkeling, soms meer in de houding van de buitenwereld die hen niet accepteert.

4.3 De homofiel kan evenzeer als de heterofiel komen tot een volledige en volwaardige liefdesverhouding, met alle aspecten van trouw, toewijding, opofferingsgezindheid, het schenken en ontvangen van geluk, het zoeken van het heil van de partner, het beleven van lichamelijke en geestelijke éénwording. De homofiel kent evenzeer als de heterofiel het tekort, de onvolmaaktheid en het zondig vervel van de liefde.

4.4 Het feit dat de homofiel niet kan komen tot een liefdesverhouding met een lid van de andere sekse kan men als een essentieel tekort of als een stoornis bestempelen. Ook wanneer men dat zo ziet, geeft dat geen reden tot verwerping van de grote waarde, die een optimale ontplooiing in liefdesbeleving in de hem of haar gegeven situatie en beperkingen kan hebben.

4.5 De christen-arts heeft nooit hoeven stillaan bij de Oud-Testamentische uitsluiting van lichamelijke gebrekkigen uit de tempeldienst, zoals Lev. 21:18-20 en 2 Sam. 5:8 dat beschreven. Hij wist, dat Jezus op het bruiloftmaal in Lucas 14:21 uitdrukkelijk wel de mensen met gebroken noedde. Ook wie de homoseksualiteit op de een of andere manier als onderdeel van een stoornis of gebrek ziet zal dankbaar kunnen constateren, dat die afwijking of incompleetheid geen mens hoeft te verhinderen, zich te scharen aan Gods tafel, waar trouwens allemaal onvolledige en gebrekkige mensen hun plaats vinden.

### 5. VORMEN VAN HOMOSEKSUALITEIT

#### 5.1 Graden

Zoals in de paragraaf over oorzaken is aangeduid, zijn er vele vormen en variaties van homoseksueel gedrag. Er zijn mensen die nooit, er zijn er die een enkele maal incidenteel homoseksuele neigingen bespeuren. Er zijn er die voornamelijk heterofiel gericht zijn, maar toch vaak tot homoseksuele handelingen komen. Er zijn homofielgerichten die min of meer vaak tot heteroseksuele contacten komen, er zijn er die dat zeer zelden in hun leven doen en er zijn er die uitsluitend homoseksuele neigingen en daden kennen.

#### 5.2 Gerichtheid

Wij kunnen bij sommige mensen zeer duidelijk constateren dat hun eigenlijke gerichtheid homofiel is. Die gerichtheid uit zich vooral in het feit dat hun dromen homoseksuele inhoud hebben, voorts in hun homoseksuele gedachten en fantasieën, vervolgens meestal in hun homoseksuele contacten. Er komen homoseksuele handelingen voor bij heterofielgerichten en heteroseksuele handelingen bij homofielgerichten.

#### 5.3 Pedofiele

Er zijn, alweer: evenals bij de heterofiliën, homofiliën met een speciale neiging tot kinderen. Het vaak bestaande vooroordeel, dat homofiliën een speciaal gevaar in dit opzicht vormen is onjuist: de meeste kinderverleiders richten zich tot meisjes op, ook degenen die zich tot jongens richten zijn lang niet altijd homofiel. Iemand heeft wegens zijn homoseksualiteit niet ongeschikt te worden geacht als onderwijzer of leraar, evenmin als verpleger of arts. Wie opmerkt dat de homoseksuele neiging in zulke beroepen een extra gevaar inhoudt moet het zelfde zeggen van de heteroseksuele neiging.

#### 5.4 Niet aanvaardende homofiliën

Homofiliën die hun eigen gerichtheid niet kunnen aanvaarden, kunnen juist door deze niet-aanvaardende tot alleen maar vluchtige contacten komen zonder geestelijke band. Zij kunnen aan hun contactbehoefte niet altijd weerstand bieden, maar laten de homoseksualiteit zo weinig mogelijk plaats in hun leven toe. Deze niet-aanvaardende homofiliën zijn dikwijls meer gestoord in hun relaties en in hun geestelijke gezondheid dan degenen die zichzelf aanvaarden.

#### 5.5 Gehuwde homofiliën

Niet zelden ontmoet de psychiater mannen en vrouwen die gehuwd zijn, soms ook kinderen hebben, maar die dan ontdekken dat hun eigenlijke gerichtheid toch homofiel is. Zij hebben tevoren gemeend dat hun homofiele neigingen wel zouden verdwijnen in het huwelijk, zij hebben zich onder invloed van maatschappelijke tendensen en conventies, soms door medische en pastorale adviezen, laten verleiden tot heteroseksueel contact, maar gaan later beseffen dat zij hun natuur geweld aandoen. Een man die veel van zijn kinderen houdt, die zijn vrouw waardeert en het vreselijk vindt haar leed te doen, die zijn sociale positie in de waagschaal stelt, zijn familie en kennissen erdoor verliest, gaat zijn comfortabele huis verlaten voor een ongezellige huurka-

mer. Dat gebeurt niet wegens verliefdheid op een ander, maar omdat hij de beklemming van het heteroseksueel samenleven niet meer kan verdragen. Juist zulke gevallen, waarin serieuzen mensen in een heftig conflict komen, tonen aan hoe onmogelijk het is, tegen de eenmaal gegeven gerichtheid in te gaan.

Er zijn gevallen waarin de andere partner de situatie kan verdragen en waarin het lukt, op de een of andere wijze het gezin intact te houden. Dikwijls is dat niet mogelijk.

## 6 HOMOFIELE JONGEREN

### 6.1 Psychoseksuele ontwikkeling

Ieder jongere maakt in de rijpingsjaren een ontwikkeling door, ontdekking van de seksuele drift en van liefdegevoelens, verlangen naar contact, aantrekking tot anderen, gepaard gaande met heftige gemoedsbewegingen, tijden van onzekerheid en vereenzaming, soms stadia van extase en wanhoop. Via deze belevingen, via kennismaking, contact en experimenteren komen de jongeren van beide geslachten tot bewustwording en ontplooiing, tot zichzelf herkennen en zichzelf erkennen en verwerklijken.

De natuur laat deze psychoseksuele ontwikkeling plaatsvinden in een naar veler mening al te vroeg stadium. Maar wij kunnen dit niet verhinderen, hoogstens kunnen wij de natuur tegenwerken door strenge verboden en isolement. Dat geeft alleen maar ernstige schade voor de geestelijke gezondheid. Wij zullen de risico's van de seksuele rijping en zelfverwerklijking niet van onze kinderen kunnen wegnemen, zomin als wij de risico's van het verkler en het maatschappelijk leven kunnen elimineren.

Wij kunnen wel trachten de kinderen te helpen in hun ontwikkeling door opvoeding en onderwijs en vooral door contact.

### 6.2 Homofiele zelfontdekking

Sommige jongeren ontdekken in die jaren dat zij anders zijn. De belangstelling voor de andere sekse, die zij bij hun leeftijdsgenoten opmerken, kunnen zij niet meevoelen. In meerdere opzichten voelt zo'n jongen zich anders dan zijn vrienden, zo'n meisje zich verschillend van haar vriendinnen. Meestal begrijpen zij aanvankelijk niet, wat het is dat ze zo anders maakt. Zij worden bijzonder onzeker, eenzaam en somber. Zij bespeuren gevoelens van verliefdheid en seksueel verlangen bij zichzelf, waarmee zij geen raad weten. Zij bemerken dat zij door anderen niet worden begrepen, soms worden gemeden of bespot. Wanneer zij iets over homofilie vernemen is het dikwijls in fel veroordelende of verschalkende zin. De ontdekking zo te zijn, kan tot diepste wanhoop en niet zelden tot zelfmoord voeren.

### 6.3 De noodzaak van contact

De homofiele jongere en degene die onzeker is over zijn of haar gerichtheid heeft dringend behoefte aan contacten. Onderzoekingen hebben geleerd, dat het contact met de ouders voor hen zelden een belangrijke steun is. Ook de weg naar de pastor, de arts of een raadgevende instantie vinden zij niet gemakkelijk. Het eerste wat zij nodig hebben is gelegenheid tot zelfontdekking, herkenning en

erkenning van hun gerichtheid, in de omgang met gelijkgerichten.

### 6.4 Risico's

In dit stadium worden sommige homofielen verliefd, d.w.z. verkeerd geleid, door expliciete of impliciete aandring van de omgeving tot heteroseksuele relaties. Dan kunnen verlovingen en huwelijken tot stand komen, die voor hen zelf, voor hun partner en eventuele kinderen rampzalige gevolgen hebben.

Ook kan het voorkomen, dat heterofiele jongeren worden verleid tot homoseksuele contacten. Vooral wanneer homofiele als een interessant modeverschijnsel wordt beschouwd, kunnen zulke voorvallen licht plaatsvinden. Daar de factoren die bepalen of iemand homofiel of heterofiel wordt liggen in de aanleg en in uitwendige invloeden in de vroegste jeugd, zal de eigenlijke gerichtheid door zulke ervaringen niet veranderen. Zoals wij bij de gehuwde homofiel zagen dat ondanks alle omstandigheden de eigenlijke gerichtheid zich niet laat uitbannen, zo is het ook bij de heterofiele-gerichten niet aan te nemen, dat hij of zij door incidentele verleiding radikaal anders wordt. Onderzoekingen over de gevolgen van seksuele verleiding hebben uitgewezen, dat een dergelijke verandering inderdaad niet is aan te tonen.

### 6.5 De ouders

Dat uw kind een aanleg voor homofiele ontwikkeling meekreeg is moeilijk aanvaardbaar, maar is geen persoonlijke schuld. Dat uw kind door miliaufactoren in de vroege jeugd homofiel werd mag ook niet als een persoonlijke verwijt worden beleden. Een toevallige constellatie van persoonlijke factoren, ziekten en moeijeligheden in het gezin kunnen daartoe hebben bijgedragen, naast de aanleg. Al te simplificerende 'verklaringen' belasten ouders onnodig met een verantwoordelijkheid waarmee zij geen raad weten.

Heel belangrijk is wel, dat het opgroeiende kind weet, bij zijn ouders terecht te kunnen, zonder vrees voor verwerping, verachting en discriminatie. En dat de homofiele jongere volledig wordt aanvaard met zijn of haar eigenschappen, met zijn of haar partner, met de problemen, de conflicten, de struikelingen en de verrukkingen die het liefdelven van de jongeren kenmerken en waarbij steun en begrip van de ouders onmisbaar is.

## 7. WAT DE PSYCHIATER VAN DE PASTOR VERWACHT

7.1 Eerste eis voor een goed begrip van de homoseksualiteit is begrip voor seksualiteit in het algemeen. Te veel en te lang is de christelijke kerk gewangen gebleven in de heidense opvattingen die het lichaam achterstelden bij de geest, in tradities die zo niet alle lust, dan toch de seksuele lust rondweg met zonde gelijkstelden, in een koppeling van seksualiteit en procreatie, in verachting van de seksuele component van het liefdesbelevens. Terrecht is wel gesteld, dat seksuele contacten niet mogen worden neergehaald tot het niveau van 'samen een broedje kaas eten'. Doen wij niet hetzelfde, wanneer wij van iemand eisen dat hij zijn seksuele verlangens maar moet onderdrukken? Verlagen wij juist daarmee niet de seksualiteit tot een soort

snoepje, waarvan men wel kan afzien? Wie de seksualiteit erkent als een essentiële bijdrage tot volledige menselijke liefdesgemeenschap zal enerzijds waarschuwen tegen lichtvaardige omgang, maar anderzijds twee mensen die elkaar liefhebben niet de lichamelijke uitingen daarvan ontzeggen.

7.2 Een predikant die veertig jaar in het ambt stond en die bekend stond als een zeer goede pastor vertelde mij eens dat hij nooit een homofiel had ontmoet. Hij begreep inmiddels dat hij vele homofielen, ook onder zijn gemeenteleden, niet als zodanig had herkend. Moge het zo zijn, dat homofiele gemeenteleden zich niet meer hoeven te verschullen, maar intengedeel zeer snel de weg naar hun pastor en naar de kerk vinden.

7.3 Moge bij de opleiding en bij de informatie van predikanten voldoende kennis worden bijgebracht van de seksualiteit en van de homofilie in het bijzonder, maar vooral een attitude van positieve waardering voor de gelijksoortigheid en een positieve aanvaarding, ook of beter juist van mensen die het door hun anders-zijn moeilijk hebben. De pastor die oprecht meent, deze houding niet te kunnen opbrengen, besprek dit met de betrokkene en wijze de weg naar een andere pastor.

7.4 Dat betekent medewerking en hulp aan homofiele jongeren die behoefte hebben aan contacten met gelijkgerichten, aan ouders die daarvoor verontrust zijn, aan vrienden- of vriendinnenparen die hun liefdesband als een gave Gods belevens en die er behoefte aan hebben, dat o.a. hun dominee in hun lief en leed meeleeft. Het betekent aandacht en begrip voor de bijzondere situatie van de gehuwde homofiel en van zijn of haar echtgenote. Steun wanneer een echtbaar kint ziet ondanks alles toch bij elkaar te blijven en wanneer een echtbaar concludent tot de onmogelijkheid, hun huwelijk in stand te houden.

Het betekent de homofiel die het moeilijk heeft te helpen en steunen om, als dat zo zijn moet, tot aanvaarding van zijn anderszijn te komen en daarnaar te leven.

Het betekent waar nodig kerkelijke vermaning en tucht, maar dan met extra grote voorzichtigheid en bijzondere zorg, omdat invloeden, meevolen en begrijpen voor een heterofiel in zulke gevallen nog moeilijker is dan anders.

7.5 Er zijn al jaren enkele pastores naar wie de christenarts zijn patiënten met homoseksuele problematiek kan verwijzen, die pastorale zorg bieden in de breedste zin, inclusief de mogelijkheid van medemenselijke contacten. Dat zijn steunpunten en voorbeelden waardoor veel gelovige homofielen beseffen dat zij zich niet door hun gerichtheid uitgestoten hoeven te voelen van de kerk en van God. Dat zijn voorbeelden, die ook in niet kerkelijke kring aandacht en waardering trokken en bij wie ook onkerkelijken dikwijls hun steun vinden.

Moge het algemeen waarderend vinden in onze kerk, dat aldus iets wordt godgeemaakt van de zondige nalatigheid die de christenheid tegenover deze problematiek heeft getoond, een nalatigheid waardoor de christen de naam van hun Heer te schande maakten. Moge dit belangrijke stuk praktisch evangelisatie en pastoraat zich gedragen weten door de hele kerk.

M. ZEEGERS

# Klimaat verandering

En steen, die diep in de aarde moet  
vermachten,  
wordt tot robijn na duizend jaren  
wachten.

O adeldom, gekocht met hartbloed,  
o licht, geperst uit donker zelfbe-  
trachten.

Willem de Mérode.

Tot voor kort was het klimaat in Nederland bepaald afwijzend ten opzichte van de homofiele als verschijnsel en de homofiel als mens. Wel waren er pastores, die — dankzij hun mildheid, wijsheid en praktisch-psychologisch inzicht — veel steun gaven aan homofielen die bij hen kwamen. Verder vroeg het C.(cultuur) O.(ontspannings) C.(entrum) — een vereniging van homofielen — aandacht voor hun problematiek. Maar pas aan het eind van de vijftiger jaren treden duidelijke verschuivingen op, zowel in rooms katholieke als in protestantse kring.

De kentering in de opvattingen van de rooms katholieke zielszorg start met een contact tussen bestuursleden van het COC met de katholieke Stichting voor Geestelijke Volksgezondheid — Amstertdam. Daar vestigden zich steeds meer homofielen uit het zuiden, maar wonden er geen opvang in hun religieuze vragen. Een werkgroep werd in het leven geroepen, die zich zou moeten bezinnen op de pastorale problemen rond de homofilie te Utrecht. In de hoofdstad begon een pastorale adviesbureau (1968).

Twee jaar later hield de katholieke Centrale Vereniging voor Geestelijke Volksgezondheid een besloten studiedag. Het verslag werd gepubliceerd in het Pastorale Cahier 'Homosexualiteit' — 4e druk 1964. De voordrachten van Dr. A. F. C. Overing, prof. dr. G. Th. Kempe en prof. dr. J. Vermeulen over psychiatrie, maatschappelijke en pastorale aspecten hebben duidelijk omkeer gebracht in de pastorale zorg op dit terrein. Prof. dr. H. Ruygers gaf een terugblik op vijf jaar experimentele pastorale zorg.

In protestantse kring begint de nieuwe ontwikkeling met het artikel van Dr. S. J. Ridderbos 'Bijbel en Homosexualiteit' in het tijdschrift 'Bezinning-1959'. De discussie was op gang gebracht. Twee jaar later verscheen 'De Homosexuele naaste', met bijdragen van Prof. dr. A. L. Jansz de Jonge (het raadsel der homosexualiteit), dr. S. J. Ridderbos (bijbel en homosexualiteit), dr. M. Zeegers (pachiatrische bijdrage), Prof. dr. H. Bianchi (de maatschappelijke aspecten), ds. S. J. Popma (ongevraagd advies) en iemand die onbekend wenste te blijven (Homo sum).

Intussen had een aantal christenhomofielen enkele predikanten dringend gevraagd samen na te gaan 'wat we kunnen betekenen voor onze naaste, die door hun anders-zijn van God en de mensen dreigen te vervreemden'. Nieuwe aanspak voor het pastoraat werd in menige pastorie baplelt!

Natuurlijk namen beide groepen contact met elkaar op. De 'w' werkgroep pastorale hulp aan homofielen' ontstond. En regelmatig vinden werkbesprekingen plaats tussen een aantal rooms katholieke en protestantse zielszorgers,

die — over het land verspreid — op zich hebben genomen de religieuze vragen van homofielen te verzorgen. In deze werkgroep is geleidelijk aan een praktisch stuk pastoraat ontwikkeld, waar vele homofielen wezenlijke hulp en aandacht vinden.

Zo begonnen in 1962 de zgn. 'contactkringen voor homofiele christenen'. Voortekomen uit de behoefte van hen naar intensieve begeleiding. Die zorg wordt gegeven door ds. A. J. R. Brussaard, ds. A. Klamer en pater S. Jelsma, intussen opgevolgd door pater dr. J. B. F. Gottschalk. Van de kringleden wordt instemmend gevraagd van het basisprogramma, dat de 10 richtlijnen omvat, waarvan de eerste luidt: 'Wij willen gelijkgeaarden met woord en daad helpen om samen met ons Jezus Christus te volgen'.

In 1971 werd bovengenoemde werkgroep gedecentraliseerd in één centrale en meerdere regionale werkgroepen. (Noord, Gelderland - Utrecht, Noord-Holland, Zuid-Holland, West-Brabant en Zeeland, Oost-Brabant en Limburg/ongeveer 75 medewerkers).

In 1968 beleggen het Nationaal Protestants Centrum (Den Haag) en het Katholiek Nationaal Bureau (Utrecht) voor Geestelijke Gezondheidszorg gezamenlijk een studiedag. Deelnemers: 300 protestantse en rooms katholieke zielszorgers.

De gehouden voordrachten — gebundeld in 'Pastorale zorg voor homofielen' — besogen de zielszorgers in gemeente en parochie informatie te geven over 'Homoseksualiteit' (Inleiding van prof. dr. C. J. B. J. Trimbos), 'Bijbel en Homosexualiteit' (ds. A. J. R. Brussaard), 'Het pastorale gesprek met de homofiel' (dr. J. B. F. Gottschalk), 'Homosexualiteit: een psychische storm?' (J. Grubben), 'Praktisch pastoraat aan homofielen' (ds. A. Klamer) en 'De homofiel in het gezin' (W. J. Sengers). Twee jaar later volgen 15 studiedagen op diverse vormingscentra in het land over deze pastorale zorg voor pastores.

Naar aanleiding van deze studiedagen schrijft de werkgroep — juni 1970 — aan het Episcopaat van de Nederlandse Katholieke kerk, de Generale Synode van de Gereformeerde kerken én van de Nederlands Hervormde kerk en alle andere kerken, angesloten bij de Raad van Kerken o.a.:

'Het is ons tijdens deze dagen opnieuw duidelijk geworden dat ondanks tien jaar van intensieve studie en voorlichting de grote meerderheid van de deelnemers, totaal een vierhoerend man, zowel qua zakelijke kennis als ook emotioneel zichzelf niet in staat achtte om pastorale bijstand te verlenen aan hun homofiel gerichte kerkleden. Een van de oorzaken van dit onvermogen was zeker het ontbreken van duidelijke richtlijnen vanuit de eigen kerk.

Wanneer u daarbij bedenkt dat op de studiedagen juist die pastores aanwezig waren, die het belang van het pastoraat voor homofielen erkennen, dan weegt gekonstateerd onvermogen nog zwaarder. Indien het ontbreken van richtlijnen reeds door de pastores wordt aangevoeld als een gemis, hoeveel te meer moet dit tekort aan stellingname door de kerken zich dan wreken bij de kerkleden!

Geen enkele parochie/gemeente kan vandaag de dag immers voorbij gaan aan de reële nood van de meer dan een half miljoen homofiel gerichte Nederlanders. Hun gerichtheid brengt namelijk in vele gevallen een grote persoonlijke problematiek met zich mee. Wij ervaren in onze pastorale contacten hoe complex deze problematiek kan zijn.

Hoewel ons bekend is dat vanuit verschillende kerken reeds een ander is gedaan, achten wij toch ruimschoots de tijd gekomen dat de leidinggevende organen van de verschillende kerken zich uitspreken. En wij richten ons tot u met het dringende verzoek tot een zo duidelijke positiebepaling, dat enerzijds al uw pastores worden aangezet tot zinvoller pastoraat aan de homofiele mens en dat anderzijds de diverse parochie/gemeenten worden gestimuleerd om niet langer zo onchristelijk te discrimineren, maar integendeel voor hun homofiel gerichte medemens open te staan.

Het is een dringende noodzaak dat de Kerken op korte termijn tot klaarheid komen, juist nu bij zovelen concrete vragen rijzen hieromtrent. Wij zouden graag zichtbaar zien worden dat de kerken zich medeverantwoordelijk weten voor dit pastoraat, dat nog teveel wordt beschouwd als een particuliere liefheerij. Intussen — maart 1970 — was bij Kardinaal B. J. Alfrink een verzoek binnengekomen om kerkelijke inzegening van een homofiele relatie toe te staan. Garne zou Z. Eminent van de Werkgroep advies ontvangen. Dat luidde voor dit geval unaniem negatief. Per 11 juni kwam de verklaring van de bisschoppen, dat zij geen goedkeuring konden geven aan de inzegening van een homofiele vriendschapsrelatie, maar dat zij wel overtuigd waren van de noodzaak, dat de homofiele mens meer dan in het verleden aandacht nodig heeft, discriminatie tegengegaan moet worden en alle pastorale hulp geboden dient te worden die maar enigzins geboden kan worden. De werkgroep sluit kwam tot de volgende stellingname in deze kwestie:

1. Juist de gemeente van Jezus Christus zal zijn homofiele leden ten volle de gelegenheid moeten bieden dat zij naar eigen gerichtheid leven en in onderlinge verbondenheid liefhebben.

2. Daar huwelijk en homofiele verbindevis wezenlijk een grote overeenkomst vertonen, hebben beide vormen van samenleving recht op gelijkwaardige erkenning van de kerken.

3. Zolang de kerkelijk gemeenschap haar homofiele leden niet respecteert in de eigen gerichtheid, kan een openbare kerkelijke viering van een homofiele verbindevis niet plaats vinden.

4. Wel dient de pastor desgevraagd zijn persoonlijke medewerking te geven aan 'n besloten viering van een homofiele verbindevis. Uiteraard zal hij dit, evenals bij de aanrvaag van een huwelijksinzegening, slechts doen na een onderzoek van de motieven. Vervolgens zal hij er zich van overtuigen dat de verbindevis gedragen wordt door een ruime periode van elkaar leren kennen. En tenslotte zal hij een beroep doen op het meeleven van de naaste verwanten en vrienden, in wier tegenwoordigheid de viering dan ook kan plaats vinden.

5. Het is ons inziens zinvol dat de partners tijdens de viering de gegeven belofte van trouw voor Gods aangezicht bevestigen en dat de pastor Gods zegen over de verbindevis vraagt.

6. De pastor, die voorgaat bij de viering van de verbintenis, dient er in de gegeven situatie voor te zorgen dat de partners de gewenste pastorale begeleiding blijven ontvangen.

7. De vraag wat bij de gelovigen verder gedaan kan worden aan een verbetering van de houding tegenover de homofiele mens, blijft intusschen voor de kerken een zaak van groot belang.

(Gericht aan de Kardinaal, met afschrift naar ANP/KNP/Raad van Kerken/Hervormd Persbureau/Generale Synode van de Hervormde kerk/Generale Synode van de Gereformeerde kerken en het Episcopaat van de Nederlandse Katholieke kerk — 25 september 1970.

Verder, op 15 januari 1969 lichtte een afvaardiging werkgroep Pastorale Zorg voor Homofielen bij de minister van de werkgroep — ondertekend door plm. 155 'vooraanstaande Nederlanders'. In deze petitie wordt erop aangedrongen de Nederlandse Vereniging van homofielen C.O.C. de koninklijke goedkeuring te verlenen. 'Gezien haar positieve ervaring in de praktijk met het C.O.C. en gezien het beleid van het C.O.C. voor zijn eigen leden en voor de homofielen in het algemeen, als gekwalificeerde minderheidsgroep in onze maatschappij'.

Wat de hervormde kerk betreft: 't moderamen heeft advies gevraagd aan de 'Raad voor de Herderlijke Zorg'. Deze adviseerde een brief te laten uitgaan naar de kerkeraden, waarin op de noodzaak van dit pastoraat gewezen wordt en een artikel in 'Hervormd Nederland' dat meer gericht is op het gemeentelijk. Het moderamen meende het beter, de publicatie af te wachten van een 'Nieuw' deeltje in de serie 'Praktisch Theologische Handboekjes' (In 1950 verschenen in deze serie reeds 'Zielzorg aan maatschappelijk getypeerde mensen'. Daarin behandelde dr. A. Postavsky het medisch aspect' en prof. dr. P. J. Roskam Abbing' het pastoraal aspect van de zielzorg aan hen die homoseksueel zijn.')

Na overleg met het moderamen van onze synode nemen — op verzoek van de 'Raad voor de Herderlijke Zorg' — twee hervormde predikanten deel aan het overleg van uw studie-deputaten. De gesprekspartners zijn: ds. A. Klamer te Hilversum en ds. P. C. van Leeuwen te Den Haag.

Nu onze eigen kerken: Op een van de zittingen van de Generale Synode van Amsterdam 1967/68 is aan de orde geweest een brief van een kerkeraad waarin aandacht werd gevraagd voor 'de moeilijke situatie, waarin velen verkeren tengevolge van een nooit door zichzelf gewild anders zijn dan anderen, onder ons bekend als homofiele'. De kerkeraad meende, dat 'enerzijds pastorale hulp zou moeten worden geboden aan hen, die onder dit levenskruis gebukt gaan, anderzijds dat de niet-homofiele leden van onze kerken hun doorgaans kramperachtige houding, gevolg van een verkeerde interpretatie van bepaalde bijbelgedeelten, moeten laten vallen'.

De brief eindigde aldus: 'Wat de pastorale hulp betreft ware 't te overwegen of juist die pastores, welke reeds een vertrouwenspositie onder de zeer wisselende homofiele medechtergen hebben verkregen, ingeschakeld moeten worden, voorts of ook richtlijnen voor deze pastorale verzorging en voor kerkelijke tucht gegeven dienen te worden en of deze pastorale verzorging in samenwerking met andere kerken georganiseerd moet worden. Wat het negemmen van wanbegrip en vooroordeel op dit punt betreft zou een synodale verklaring te

overwegen zijn'.

Nadat een rapport hierover van één harer commissies door de synode was besproken, heeft zij in de eerste plaats 'overwegende dat het ongewenst is pastorale richtlijnen en een verklaring uit te geven inzake homofiele 'besloten' aan bovengenoemd verzoek in de gevraagde vorm niet te voldoen'. Maar in de tweede plaats heeft zij 'overwegende dat het wel gewenst is de predikanten onzer kerk vertrouwelijk mededeling te doen van het feit, dat deze zaak ter synode in bespreking is geweest 'besloten' aan de predikanten van de Gereformeerde kerken een vertrouwelijke brief te zenden, waarin zij worden opgewekt aan deze zaak pastorale aandacht te geven vanuit het evangelie van Jezus Christus, wiens verlossend werk al in deze jagen geldt'. Deze vertrouwelijke brief — door het moderamen verzonden — code GSA/68/1003 — bevatte een gedeelte van het rapport en van de discussie, die tot het besluit hebben geleid. Hierop schreven — mei 1969 — twaalf Gereformeerde predikanten, die deel uitmaken van de interkerkelijke werkgroep 'Zielzorgers voor Pastorale Hulp aan Homofielen', een brief aan de Generale synode van Sneek 1969/70. Zij gaven allereerst uiting aan hun blijdschap, dat de kwestie 'homofiele' en daarmee het wel en wee van onze homofiele medemensen ter synode in bespreking is geweest. Maar zij spraken ook hun diepe teleurstelling uit over de inhoud van het 'vertrouwelijk schrijven'. Ook drongen zij erop aan, dat de synode van de Gereformeerde kerken enkele concrete stappen zal doen. En bepleitten zij dat de synode een commissie benoemt, die deskundige adviezen kan uitbrengen.

Naar aanleiding van het schrijven van 'de twaalf' richtte ook de Nederlandse Vereniging van homofielen C.O.C. zich tot de synode. Deze brief was vergezeld van een bijlage bestaande in een schrijven aan het (r.k.) Pastoraal Concilie en bevatte een betuiging van sympathie voor de suggestie enkele zielzorgers vrij te stellen voor het pastorale werk onder homofielen, al zag het C.O.C. als eigenlijke taak van dergelijke zielzorgers: het coachen van andere zielzorgers, zodat de homofielen straks bij elke zielzorger terecht kunnen.

Ook de kerkeraad van Algemene Zaken van de Gereformeerde kerk van Rijswijk (ZH) betuigde adhesie met het schrijven van de twaalf predikanten, in het bijzonder met hetgeen daarin onder de punten VII, VIII en IX staat vermeld.

Voorts: de Pastorale Raad van de Radiogemeente (ds. G. Toornvliet) drong erop aan de 'kerkeraden te instrueren ten aanzien van de pastorale zorg betreffende de homofiele naasten'. Tenslotte verzocht de kerkeraad van Amsterdam het stuk van de actiegroep 'Synoodkreet' betreffende 'het probleem Homofiele' in de besprekingen te willen betrekken.

Dat van klimaatverandering gesproken kan worden, blijkt ook uit het rapport van commissie III aan bovengenoemde synode, waar o.a. het volgende te lezen staat: 'Voorop moge de vraag gaan hoe het komt, dat de pastorale zorg voor homofielen vandaag een punt op de agenda van een gereformeerde synode is, terwijl dit voorheen nooit het geval en zelfs ondenkbaar is geweest. In het verleden is

over deze zaak óf gezwegen óf men ging van een als vanzelfsprekend aangevoelde veroordeling uit. Vandaag is, getuige o.a. de binnengekomen brieven bij de synode, deze vanzelfsprekendheid aangetast, zoals dat met zoveel andere vanzelfsprekendheden het geval is.

Wanneer men niet alle verandering van opvattingen, ook wanneer het om de zede gaat, zonder onderscheid als 'verslapping of ontrouw wil brandmerken komt de vraag naar voren wat er dan wel aan de hand is, wanneer kennelijke vanzelfsprekendheden hun klem kunnen verliezen. Het antwoord op deze vraag brengt ons in de wijze samenhang van onze in allerlei opzicht zo snel veranderende wereld. Voor het rechte zicht op de vele veranderingen in de zede is deze wijze samenhang onmisbaar. Een van de opvallende kenmerken van de huidige wereld is n.l. de met verblijstende snelheid toenemende kennis van allerlei verschijnselen en hun samenhang. De voorbeelden hoeven hier niet uitgewerkt te worden: vanaf de kennis van de maan tot en met de kennis van het menselijk lichaam is de kennisontplooiing dagelijks groeiende. Toename van kennis en inzicht in de verschijnselen en hun samenhang betekenen echter getuigt toe name van verantwoordelijkheid. Wij kunnen na kennisname niet meer handelen zoals we deden voor de kennisname of omgekeerd gezegd: door verandering van kennis verandert onherroepelijk de zede. Er is een tijd geweest dat krankzinnigen behandeld werden als die duivel bezetenen; men sloot ze op in het blok. Toen ons inzicht in het verschijnsel krankzinnigheid groeide, bouwden we stichtingen van barmhartigheid. De problemen die aan deze verschuiving van de zede vastzitten, zijn talrijk en dienen onder ogen te worden gezien. Maar zij kunnen niet ongedaan maken dat heel de menselijke geschiedenis van dergelijke verschuivingen aan elkaar hangt en evenmin mogen zij ons daarvoor de ogen doen sluiten. Op de homofiele toegepast: het feit dat de synode dit verschijnsel tot een agendapunt maakt, is niet een toevalligheid maar hangt samen met een groeiend inzicht óók in het verschijnsel homofiele'.

'De ethische en pastorale problemen die aan deze verdieping van het inzicht in de homofiele vastzitten, zijn nog nauwelijks in rekening gebracht. Wij staan hier voor vragen die vorige generaties niet konden en daarom ook niet konden en behoeften te beantwoorden. Om met de opsomming van enkele te volstaan: kan iemands structuur (die hij zich niet gekozen heeft) iemands zonde zijn? Is het Gods wil dat iemand gedurende zijn hele leven tegen zichzelf kiest? Komt het ons toe dergelijke eisen aan sommigen te stellen, resp. als Woord van God voor te stellen; terwijl wij zelf aan de zwaarte ervan niet behoeven te tillen? Zich met deze en dergelijke vragen (niet in de laatste plaats de vraag wat het Schriftgebruik ons op dit punt te zeggen heeft) — omdat zij nieuw en vreemd zijn-niet in te laten, kan naar het oordeel van uw commissie niet de houding van Jezus-gemeente zijn. De herderlijke liefde van haar Heer en Heiland, die niet alleen haar levensbron maar ook haar voorbeeld is, vraagt van de gemeente dat zij niet van zich afstoot wat haar — op 't vlak van de vitale emotie — vreemd is; vraagt bovendien de bereidheid om zichzelf (en daarmee haar zede) kritisch te bezien.

Nu wij weten - wat alweer een element is van toegenomen kennis van het verschijnsel - dat



bestaan te aanvaarden als huisgenoot, als vriend, als kameraad in het werk, als handelspartner, kortom als naaste in de volle, warme zin van het woord, zonder enig spoor van praktische diskriminatie, van ekstra-op-je-hoede zijn, want je kunt toch helemaal zeker zijn van dat vreemde.

't Is moeilijk, óók omdat onbekend onbarmhartig kan maken, maar meer óók omdat het vreemde zo gemakkelijk het eigene, het algemeen aanvaarde patroon, het gewende, waar we in 'vrouwen' stoort. Mozes, die vreemdelingsgewees is, weet ervan. Daarom die nadruk op het recht van de vreemdeling: geen onderscheid maken tussen de broeder en de vreemde, als 't om een rechtvaardig oordeel gaat.

Ben ik nu zelf bezig te diskrimineren door de homoseksuele naasten, mannen en vrouwen, zo dicht in de buurt te zetten van de vreemdeling?

Het risico, dat er gedacht wordt: zie je wel, ze hebben dan toch maar iets raars, is er. Dat geeft ons nu de kans een aantal misverstanden op te ruimen: 1) de homoseksueel is psychisch niet meer of minder labiel dan wie ook. Hij is seksueel niet meer driftmatig dan de rest van het mensdom. Hij houdt er de hebberlijkheden en onhebbelijkheden op na van ieder mensken — net als iedereen op z'n eigen manier: Karakter en zo spelen een rol. Hij mag net als u en ik en iedereen 'ergens' een tikje getikt zijn. Hij is een verlievende figuur naar kinderen toe of wie dan ook. Ik bedoel niet, dat hij een soort engel van godheid is. Hij heeft dezelfde mogelijkheden tot betrouwbaarheid, onbetrouwbaarheid, noem maar op, als iedereen. Niets menselijks is hem, haar, vreemd. Dus: als u begrijpt wat ik bedoel: als Jansen en als Meier, een doodgewone vaderlandse vrijer. Daarmee is al gezegd: geen onderverdelingen, al komen er in, wat wij dan 'onderwereld' noemen in de midden van hoeren en tollenaars óók wel hier en daar homoseksuelen voor. Wanneer we het nogal idiote woord 'homoseksuele kringen' zouden willen gebruiken, dan moeten we er direct bij zeggen, dat daar niet meer en niet minder rottiigheid schuilt dan in welke kring ook. In het algemeen is het wel goed, wanneer we het woord 'onderwereld' gebruiken, even te denken aan een gebed van — 'k meen — Annie Salomons: 'O God van dieven, moordenaars en boeven, ontferm U over wie het 't allermeest behoeven: mevrouwen met een keurig interieur'.

Maar hoe is 't dan met al die teksten in de Bijbel, waar een bepaald homoseksueel gedrag zo scherp veroordeeld wordt? We denken dan aan de mannen van Sodom, aan de mannen

van Gibeon in Richteren 19, aan de Mozalische wet in b.v. Lev. 18:22 en Lev. 20:13. Paulus zegt er 't zijne van b.v. in Rom. 1.

Daar mogen we niets vanaf doen. Niets. En tegelijk hebben we er alle aandacht voor, dat de Bijbel zich keert tegen een — zeg maar religieuze — onderwereld. Daar is homoseksueel onderdeel, bestanddeel geworden van een religie vol levensdrift, levenszucht, opwekkende drift. Het gaat dan niet om homoseksualiteit op zich zelf, maar om een brok verloreerd leven, om een stuk dekadentie. De homoseksualiteit, die van dát heldendom, van dat brok verdorven bestaan, onderdeel, bestanddeel, uitingsvorm geworden is, wordt uiteraard fel veroordeeld. Samen met het stuk leven, dat in 't geheel verzondigd is en waarin o.a. ook tempelprostitutie en religieuze hoerierij te voorschijn springen, wordt dát homoseksuele gedrag, dat in dat duister geheel ingeweven is, onder het oordeel gesteld.

Homoseksualiteit is n.l. niet los verkrijgbaar. Ze is altijd ingeweven in een levenspatroon, een levenshouding en een gedrag, die vanuit de diepte levensovertuiging inhoud krijgen; dat kan óók zijn vanuit een nobel humanisme of vanuit een oprecht geloof in Jezus Christus.

De homoseksuele naaste is vreemdeling door zijn seksuele gaardheid, die anders is dan die van de meerderheid....

En, zegt Mozes, déze 'vreemdeling', die in vele opzichten ons zo verwant is, maar op één terrein een ander belevings- en gedragswereld vertoont, recht doen, tot zijn recht doen komen, hem bejegenen zoals een broeder behandeld zou worden.

Dat betekent dus: wij mogen het feit van het anders-zijn voor die vreemdeling niet tot een ramp maken. Laat we enkele mogelijkheden daartoe noemen: 1) door hem in de klem te jagen door onze hoofdschuddende, veroordelende, diskriminerende houding, met of zonder woorden.

2) door hem — als gevolg van het eerstgenoemde — te dwingen tot een soort leven in twee werelden; thuis in schijn aangepast meelopen en verzwegen ergens anders het eigen leven hebben, waar men zich zelf kan zijn, maar waar, juist door de verzwegenschap, de risico's van af te glijden naar een soort 'onderwereld'-bestaan groot zijn.

De genoemde discriminerende houding roept óf een uitdagend, zelserijf verzet wakker, wellicht met spandoeken en optochten óf een onecht zich schikken naar 't negatieve oordeel van de meerderheid, die uit, in veel opzichten eerbiedwaardige, goedbedoelende mensen bestaat.

Maar het gevolg van dat onecht zich schikken

betekent maar al te vaak: zich schuldig voelen, minderwaardig, iets als zelfhaat kan ontstaan, die een enkele maal in zelfmoord eindigt. En, als er geen zelfhaat komt, kan er zelfbeklag ontstaan, nog versterkt door de kwetsbaarheid, die de — in wezen — vereenzaamde mens zo gemakkelijk krijgt.

4) Het feit van de homoseksualiteit kan door ons wat onnozeld gebaar van begrip voor de ander tot een ramp gemaakt worden. Bij de ander komt dan de afweer: je wilt aardig voor ons zijn, als wij nu maar rustig in ons hoekje blijven en niemant storen. Deze afweer is begrijpelijk, omdat we 't ons zo moeilijk realiseren, wat het betekend de weg van de homoseksuele mens te moeten gaan. 't is n.l. een weg, die in de puberteit begint met het zich zelf aantreffen als anders dan anderen. Dat moet uitgroeien tot zelf-herkenning; dat voor zich zelf weten: ik ben homoseksueel, zelfherkenning moet dan uitgroeien tot zelf-aanvaarding. Om ten slotte te komen tot zelfexpressie in een duurzame vriendschap, waarin genegenheid, liefde, trouw de grondvormen zijn en gestalte krijgen.

Dat is in veel gevallen een zware weg tot zich-zelf-derven zijn en zodoende tot persoonlijkheidsvorming.

We mogen dus het feit van het 'vreemdeling' — zijn voor de ander niet tot ramp maken. De vreemde moet recht gedaan worden. Hij moet tot z'n recht komen, zich nuchter, reëel, zonder sentimentaliteit aanvaard weten. Gewoon: ik aanvaard je omdat jij jij bent. En verder geen gezeur. De toetsteen van alle christelijke naastenliefde is de ander in en ondanks z'n anders-zijn te aanvaarden, in ons denken, onze emotie, ons praktisch handelen. Dat betekent o.m. meewerken, dat de ander z'n volle ruimte krijgt om een eigen levensvorm te vinden. Als we tenminste niet opdringerig zijn, meewerken aan de opbouw van homoseksuele vriendschappen, van duurzaam karakter.

Misschien kunnen we zó in de huid van de 'vreemde' kruipen, dat we steunen in moeilijke momenten, misschien waar schuwen, een voor die ander begaanbare weg wijzen, die niet de onze is. Kortom: naaste zijn, volop naaste.

Daarvoor zijn er nu eenmaal menselijke relaties: ouders, broers, zusters, vrienden-van-een-en-andere-structuur dan die van de 'vreemde'....

Een wijs, niet humorloos! — pastoraat kan veel goed werk doen. De pastor is n.l. aanwezig, niet alleen op kritieke momenten, maar, gewoon, altijd. Hij kan, waar 't nodig is, begeleiden.

# Oud testamentische gegevens

1. Bij de bespreking van wat het O.T. over het probleem van de homofobie te zeggen heeft, komen eerst (onder de nrs. 2-7) een aantal afzonderlijke plaatsen en gegevens uit het O.T. aan de orde; daarna wordt de vraag gesteld, hoe gegevens uit het O.T. gebruikt moeten (mogen) worden en wat eruit te concluderen valt (nrs. 8-11). Vragen van deze aard zijn overigens ook bij de bespreking van de afzonderlijke plaatsen niet te vermijden. Nu reeds kan opgemerkt worden, dat de problemen vooral liggen op het vlak van de hermeneutiek: hoe mogen en moeten wij in onze situatie werken met Schriftgegevens? Hier zijn de verschillen groter dan op het gebied van de exegese. Tenslotte wordt onder nr. 12 een conclusie geformuleerd. Het gaat hierbij inderdaad om een conclusie uit Oud-testamentische gegevens, niet om een laatste antwoord op de vragen rondom de homofobie.

## 2. Gen. 1: 26-28

a. Het is niet waarschijnlijk, dat vs. 27 bedoelt te zeggen, dat het geschapen zijn van de mens niet het beeld van God bestaat in of vooral uitkomt in het man-en-vrouw-zijn, zodat pas in de man-vrouw-relatie het mens-zijn in z'n geschapen zijn naar het beeld Gods beleeft zou kunnen worden. Tussen 'an God beeld schiep Hij hem' en 'man en vrouw schiep Hij hen' mag men niet zo maar een isgelijk-tokken zetten. Hiertegen spreekt het feit, dat in het O.T. in de voorstelling van Jahweh en in het algemeen van 'elohim', (bovendaarwezende) de 'geslachtelijkheid' geen enkele rol speelt, zulks in onderscheiding van omwonende volken; verder ook het feit, dat andere bijbelplaatsen, die over het beeld Gods spreken, niet wijzen in de richting van geslachtelijke differentiering van de mens.

b. Niettemin is het duidelijk, dat deze verzen (evenals Gen. 2:18, zie onder 3) erop wijzen dat de polariteit man-vrouw wezenlijk tot het mens-zijn behoort. Dat het daarbij gaat om een meer dan een differentiering in geslachten die nu eenmaal nodig is om de soort in stand te houden, blijkt daaruit, dat het 'mannelijk en vrouwelijk schiep Hij hen' wel van de mens, niet van de dieren gezegd wordt. Deze polarisatie speelt dan ook in heel het leven in allerlei opzichten en verhoudingen een rol en mag niet tot het huwelijk beperkt worden. Wel vindt ze haar hoogste, wil men, diepste vormgeving en beleving in het huwelijk. Dat dit de bedoeling van deze verzen is, blijkt uit vs. 27 (waar we eigenlijk zouden moeten vertalen: 'een mannetje en een vrouwtje, m.a.w. van elk geslacht concreet een vertegenwoordiger'), uit vs. 28 (de procreatie) en uit de wijze, waarop de Here Jezus Gen. 1: 27 en Gen. 2: 24 combineert (Matth. 19: 4-6; Mark. 10: 6-8).

c. De door God in het mensenvlees gestelde polariteit man-vrouw is een belangrijk gegeven, zowel voor hetero- als voor homofielen. De vraag moet gesteld worden, of deze verzen ook iets te zeggen hebben m.b.t. het probleem van de homofiele relatie. Men kan

zeggen: deze relatie ligt buiten het gezichtsveld van deze verzen. Of m.b.t. dit probleem conclusies te trekken zijn uit dit Schriftgedeelte, is een andere vraag. Het antwoord op die vraag hangt o.a. af van het antwoord dat men geeft op de vraag of Gen. 1 en 2 het huwelijk als de enige legitieme seksuele relatie bedoelen aan te geven. Die vraag komt aan de orde onder 3.e.

## 3. Gen. 2: 18-24

a. Vs. 18 zegt, dat het niet goed is, dat de mens alleen is: hij heeft iemand nodig die hem bijstaat, bij hem past, zijn eenzaamheid opheft. De hier uitgedrukte gedachte is niet die van een algemene medemenselijkheid, waarvan dan de man-vrouw verhouding een geseksualiseerde vorm zou zijn. Met zulke vreemde abstracties benadert men het verhaal niet. God brengt niet de ene mens tot de andere (in dit verhaal), maar geeft de mens een vrouw. In de 'toepassing', die vs. 24 maskt van de geschiedenis van Adam en Eva staat dan ook niet, dat de ene mens de andere opzoekt, maar dat de man zijn vrouw 'aanhangt'.

b. De gedachte aan 'medemenselijkheid' wordt waarschijnlijk opgeroepen doordat Gen. 1 en 2 steeds van 'de mens' spreken. Dit spraakgebruik wordt echter eenvoudig daarvoor veroorzaakt, dat de schrijver zich stelt op het standpunt van 'in den beginne', toen er nog maar één mens was. Zijn er eenmaal meer mensen, dan wordt niet meer gesproken van ha-adaam (de mens), maar van adaanm (eigenaam, Gen. 4: 25; 5: 1). Men kan ook denken aan het ook elders voorkomende spraakgebruik, waarbij 'mens' in de zin van 'man' wordt gebruikt.

c. Uit vers 24 blijkt, dat we hier met een 'aetiologie' te doen hebben; d.w.z. het verhaal geeft antwoord op de vraag waar het huwelijk als vaste levensordering vandaan komt en hoe het komt, dat twee gescheiden individuen, man en vrouw, elkaar aantrekken en één man worden. Het antwoord is, dat God de mens zo gemaakt heeft; dat deze twee tot 'één vlees zijn' (24), omdat de vrouw 'been van mijn gebeente en vlees van mijn vlees is' (23). Niet de man t.a.v. de man is vlees van zijn vlees, maar de vrouw t.a.v. de man. Met andere woorden: de hier door God gegeven wijze van een-zijn berust op het anders-zijn. 'Eén vlees' bedoelt niet uitsluitend, maar wel mede de seksuele eenheid.

d. Op dit punt aangekomen kunnen we twee samenhangende conclusies trekken. Ten eerste: Het is axiomaal niet verantwoord in Gen. 1 en 2 te lezen, dat men pas in het samenzijn met de ander ten volle mens is, los van de concrete vorm die dit samenzijn in de polariteit man-vrouw, resp. in het huwelijk, aanneemt; men mag zich daarom op deze hoofdstukken niet beroepen voor de stelling dat, gegeven de onmogelijkheid van een heteroseksuele relatie voor een aantal medemens, deze hun volle mens-zijn mogen (misschien wel moeten) trachten te realiseren

in een homofiele verhouding. Ten tweede: voor de gedachte, dat er nog een andere vorm van (ook seksuele) eenheidsbeleving zou bestaan dan die tussen vrouw en man, is in deze hoofdstukken geen plaats.

e. De vraag komt op, of daarmee zulke 'andere', i.c. homofiele, vormen van eenheidsbeleving niet alleen buiten het gezichtsveld van deze bijbelgedeelten liggen, maar er ook door uitgesloten, illegitiem verklaard, worden. Voor de beantwoording van die vraag gaan we weer uit van het aetiologisch karakter van Gen. 2: 18-24 (zie onder c.). Een aetiologisch verhaal neemt z'n uitgangspunt in de aanwezigheid, als normaal ervaren, stand van zaken. Zo het huwelijk het normale is. Volgens Ps. 68: 7 is de vrijgezel te beklagen en in de babyl. Talmood komt de uitdrukking voor (van R. Eleazar, Jebamot 63 a) dat een mens, die geen vrouw heeft, eigenlijk geen mens is (overigens zie R. Eleazar's hetzelfde van een mens, die geen land heeft). De vraag komt daarom op, of Gen. 1-2 niet sterk bepaald zijn door een cultuurpatroon, waarin het huwelijk de regel was, bijna zonder uitzonderingen. Men kan daarom vragen: Gen. 1-2 omschrijven en funderen het normale, maar is dat ook het normatieve, of, nog sterker gezegd, het exclusief normatieve? Andere vormen van liefde en samen-zijn komen niet ter sprake, maar zijn ze daarom verboden? Het antwoord moet zijn, dat men het verhaal niet van z'n normatieve karakter mag beroven, omdat de aetiologie de bestaande toestand niet alleen verklaart, maar ook legitimeert en zelfs normatief stelt, door hem (nl. die toestand) te funderen in woorden en daden van God. In dit geval geldt dat nog te sterker, omdat we hier met een zeer fundamentele aetiologie te maken hebben: de man-vrouw-polariteit en het huwelijk worden hier gefundeerd in het scheppingswerk van God. Het normatieve karakter van het verhaal blijkt ook uit de wijze, waarop de Here Jezus het gebruikt in Matth. 19:4-6. De bijbel kent wel de mogelijkheid van het ongetrouwd blijven (waarbij uiteraard de man-vrouw-polariteit haar rol blijft spelen), hij kent niet de mogelijkheid van het aangaan van een andere seksuele relatie voor diegenen, voor wie de weg van het huwelijk niet begaanbaar is. Over de vraag naar het 'tijdegebonden' karakter van de bijbel in verband met ons probleem zie verder onder de nrs. 9 en 10.

4. Gen. 19, Sodom en Gomorra. De goddeloosheid van deze plaatsen is in het Oude en Nieuwe Testament spreekwoordelijk. Gen. 13: 18; 20; Deut. 32; Jes. 1: 10; 3: 9; Jer. 23: 14; Klaagl. 4: 6; Ez. 16: 46 v.v.; 2 Petrus 2: 6; Judas 6, 7; Openb. 11:8. Maar geen van deze plaatsen (behalve Judas: 6, 7, waarvan overigens de uitlegging niet helemaal zeker is) noemt met name het (homo)sexuele karakter van de zonden van Sodom en Gomorra. Een plaats als Eszchéël 16: 46 v.v. legt de nadruk zelfs op heel andere zonden (onrecht, trots, geweldpleging). Het is waar, dat men bij het woord 'jada' (bekennen) in Gen. 19:5 niet aan iets anders dan (homo)sexuele gemeenschap kan denken. Maar daarmee is niet gezegd, dat Sodom en Gomorra vanwege daar voorkomende homoseksuele praktijken verwoest worden. Plaatsen als Gen. 13: 13, 18; 20 en het verhaal van Gen. 19 noemen als reden voor die verwoesting de algehele slechtheid van deze steden, niet homoseksuele praktijken in het bijzonder. De toestand in deze steden wordt getekend als een van totale vervulling.

En het kwaad, dat de mannen van Sodom in Gen. 19 in de zin hadden m.b.t. de beide mannen, die Lots gasten waren, is niet homoseksuele omgang alleen en als zodanig, maar verkrachting en geweldpleging, als schending van het gastrecht. Uit het feit, dat de hele bevolking van Sodom aan deze poging tot verkrachting meedeed (vers. 4), blijkt tevens, dat we hier niet met 'echte' homofiliën te doen hebben, maar met de zóvlen genoemde verwildering. Wanneer 'homofilie' de zonde van Sodom geweest zou zijn, zouden we uit Gen. 18-32 moeten concluderen, dat in heel Sodom geen tien heteroseksuelen meer te vinden waren. (Hier kan men met recht van 'tegenstrijdig' spreken: deze mannen gingen tegen hun (heteroseksuele) natuur in. Zij konden ook anders — de echte homofiel kan niet anders.) Wie op grond van de waentostand, aangeuid in Gen. 19:4, 5 concludeert tot veroordeling van homofilie als zodanig, moet consequent ook uit afkeuring van zedelijke verwildering in de zin van hoerierij en overspel concluderen tot veroordeling van heteroseksuele omgang. Uit vergelijking met Richt. 19: 22 (de schanddaad hoogst in Gibea), een geval vergelijkbaar met dat van Gen. 19, maar dan in Israël) blijkt, dat verwildering en overweldiging als een grote schanddaad werd gezien, ook wanneer het zoals in Gibea) niet tot homoseksuele daden komt. Nog Hosea (9: 9; 10: 9) spreekt over deze geschiedenis als een toonbeeld van schande.

Op grond van het opgemerkte kan men veilig stellen, dat men de geschiedenis van Sodom en Gomorra niet zo gemakkelijk en vanzelfsprekend kan gebruiken om de homofilie te veroordelen als dikwijls gebeurt. Op z'n hoogst kan men, in het licht van andere plaatsen die seksuele omgang tussen mannen verbieden (zie onder nr. 5) zeggen, dat de geschiedenis van Sodom een homoseksueel aspect vertoont, dat mogelijk een sterker accent geeft aan de verwording in die stad. Misschien ook mag er, zonder daaraan teveel gewicht toe te kennen, op gewezen worden, dat juist Sodom en Gibea, m.a.w. situaties met een homoseksueel aspect, spreekwoordelijke voorbeelden van totale verwildering zijn geworden. Het veiligst gaat men echter m.j. door uit deze beide geschiedenissen (Gen. 19 en Richt. 19) op zichzelf, los van andere plaatsen, niets te concluderen m.b.t. het probleem van de beoordeling van de homofilie.

5. Lev. 18: 22, 20: 13

a. Deze beide teksten verbieden seksuele omgang tussen mannen. Een moeilijke vraag, die zich bij alle bepalingen van de wetten van Mozes voordoet is deze, in hoeverre en in welke zin ze ook voor ons verbindende kracht hebben. De onderscheiding tussen rituele, burgerlijke en ethische wetten helpt ons daar — niet veel verder; het tweede gebod b.v. is cultisch-ritueel, maar heeft met het wezen van God te maken en is daarom normatief ook voor ons, zowel in erediens als leven. Daarmee is niet gezegd, dat genoemde onderscheiding waardeloos is; alleen moet gewaarschuwd worden tegen misbruik ervan en tegen oppervlakkige conclusies als 'Cultisch = voor ons niet meer bindend', enz.

b. Er wordt wel beweerd, dat Lev. 18: 22, 20: 13 in een cultisch kader staan. Dat is, wat Lev. 18 betreft, slechts schijnbaar het geval. Dit hoofdstuk bevat wetten i.v.m. huwelijk, gezin

(onkuisheid, bloedschande, enz. Vs. 21 is slechts schijnbaar een uitzondering: het verbod van de Molochdienst staat in dit verband, omdat deze dienst kinderofters eiste en zo het gezin verwoestte. Mocht vs. 23 een cultische achtergrond hebben (wat mogelijk, maar niet zeker is) dan geldt daarvan hetzelfde. Heel dit hoofdstuk gaat over huwelijk, gezin, bloedschande, etc. Hoewel dit in Lev. 20 iets minder duidelijk ligt (zie vs. 6 en vs. 25-27), is er toch geen enkele grond om bij Lev. 18: 22, 20: 13 aan cultische zonden te denken. Het gewone woord voor 'bedrijver van cultische ontucht', 'aan ontucht gewijde' (gadesj) ontbreekt hier trouwens. De conclusie, dat het O.T. de homoseksuele omgang alleen verbiedt omdat en voorzover deze cultisch is, is in elk geval onjuist.

c. Toch is daarmee nog niet alles gezegd. Men kan zich namelijk afvragen, of dit verbod niet gezien moet worden tegen de achtergrond van het voorkomen van cultische prostitutie bij andere volken, en dus diende om Israël 'rein', 'heilig', apart van de omwonende heidense volken te houden. In dit verband kan men ter vergelijking denken aan spijswetten, waarbij het de Israëliet verboden was vlees te eten van dieren, die bij omwonende volken als heilig golden. De regel is dan: wat 'heilig' is voor b.v. de Kanaaniëten, is een 'gruwel' voor Israël. Geboden, die op deze 'rege' berusten, of ermee in verband staan, hebben uiteraard voor ons weinig bindende kracht. Kan ook het verbod van homoseksuele omgang in dat licht gezien worden?

d. Het staat vast, dat er bij verschillende heidense volken in die tijd zowel mannelijke als vrouwelijke tempelprostitutie(s) bestonden.

Vooraf bij de Kanaaniëten, met hun akkerbouwreligie, waarin de vruchtbaarheid zo'n grote rol speelde (Baäl), kwam dat voor. De cultus droeg (mede) een seksueel karakter, omdat de seksualiteit (mede) als iets sakraals gezien werd. Berichten over cultische (ook homoseksuele) prostitutie zijn er zelfs nog uit de tijd van Augustinus. Ondanks het verbod van Deuteronomium 23: 17, kwam dit kwaad ook in Israël steeds weer voor. (1 Kon. 14: 24, 15: 12, 22:47; 2 Kon. 23:7; Hos. 4:14). Dat de wetgeving van het O.T. in een bewuste tegenstelling tot deze praktijken staat, kan men wel als zeker aannemen. De godsdienst van Israël brengt een ontmythologiseren en desacralisering van het seksuele leven mee. Deut. 23: 17 kan men van deze achtergrond niet losmaken en ook Lev. 18: 22, 20: 13 zou men tegen deze achtergrond kunnen zien, hoewel hier (zie onder b.) nauwelijks verband met de cultus gelegd wordt, in onderscheiding van Deut. 23: 17.

e. De vraag is nu tot welke conclusies wij op grond van een en ander moeten komen. In dit verband verdienen de volgende punten overwogen te worden.

1e. Met de verklaring van ge- en verboden uit antithese tot de godsdiensten van andere volken moet men (al is deze theorie op zichzelf niet geheel onjuist) zeer voorzichtig zijn. Er was niet alleen sprake van tegenstelling. Er is in de Oudtestamentische wetgeving heel wat, dat ook in andere wetgevingen voorkwam. In dit verband kan er b.v. op gewezen worden, dat op het in Lev. 18: 23 verboden kwaad bij de Hethieten voor mannen de doodstraf stond. Heel wat parallellen zijn uit oostersere wetgevingen bij de wetten van

Israël aan te halen. De 'antithese' verklaart niet alles.

2e. Ook in die gevallen, waarin de 'antithese-theorie' van toepassing is, doet ze het verschil in de ethische portée tussen de verschillende wetbepalingen niet te niet. Het is duidelijk dat er in dat opzicht nog verschil is tussen b.v. het eten van varkensvlees en homoseksuele omgang.

3e. Aan de meeste geboden en verboden in Lev. 18 en 20 zit een duidelijk ethische zijde, waarvan wij de geldigheid ook voor ons en in onze tijd zonder veel moeite inzien. De bewoners van Kanaän zijn uitgeroeid (of: hadden uitgeroeid moeten worden), niet omdat ze afgoden dienden of varkensvlees aten (dan hadden alle heidense volken uitgeroeid moeten worden), maar vanwege specifieke gruwelen. Juist op het onderhavige gebied: die 'verontreinigen het land', zodat 'het land zijn bewoners uitspuwde', zie Lev. 18: 2-8; 20: 22; 23; vergelijk echter ook Deut. 18: 9, 14. Dat het niet om hun heidendom als zodanig ging, bewijst ook Gen. 15: 16.

4e. Niet het feit, dat homoseksuele omgang in de heidense cultus voorkwam, maakte, d.e. omgang strafbaar (nogmaals: de oudtestamentische wetgeving heeft heel wat overgenomen, dat ook in andere cultische wetgevingen voorkwam, zie bij 1e) — juist omgekeerd: het 'heidens', van God vervreemde, karakter van de cultus van andere volken kwam o.a. daarin uit, dat homoseksuele (en heteroseksuele) prostitutie er een plaats in kon vinden.

5e. Niet een (verondersteld) cultisch karakter van de in Lev. 18-22 verboden omgang maakt deze omgang strafbaar, maar de afwijking van de door God gegeven orde (zie onder 2b en 3 c, d, e), zoals duidelijk blijkt uit de woorden 'zoals men gemeenschap heeft met een vrouw' in Lev. 18: 22.

6e. Wie (ten onrechte overigens) hardnekkig vasthoudt aan het cultische karakter van Lev. 18: 22 en 20: 13 moet bedenken, dat wat in de cultus verboden is daarom nog niet buiten de cultus toegestaan is, als zulke verboden ook een duidelijk ethische zijde hebben. Niemand zal b.v. uit het verbod van kinderofters of van heteroseksuele cultische prostitutie concluderen, dat het doden van kinderen en het bedrijven van prostitutie buiten de cultus wel zijn toegestaan. De conclusie kan, uit exegetisch oogpunt, geen ander zijn dan deze: het Oude Testament verbiedt elke homoseksuele omgang. Maar evenals bij de bespreking van Gen. 1: 26-28 en Gen. 2: 18-24 stuiten we ook hier op de vraag naar de 'tijdbegrenzen'. Zie daarover onder nrs. 9 en 10.

6. Er is m.i. geen reden bij de vriendschap tussen Jonathan en David aan een homofiele verhouding te denken. Bij alles wat we verder van David weten is het zelfs uiterst onwaarschijnlijk. Het gebruik van het woord 'lieftde' of 'lieft hebben' (1 Sam. 18: 1-3; 2 Sam. 2: 26) zegt in dit verband niets, omdat de wortel *ahab*, abah (lieft hebben) in het hebreuws allerlei relaties van liefdeliefde en liefde (ook zeer dubieuze, waarin nauwelijks van liefde sprake is Richt. 16: 4; 1 Kon. 11: 1), maar ook vriendschap, sympathie, voorkeur enz. kan aanduiden.

7. Voorzover ik weet is nergens in het O.T. sprake van lesbische vrouwen. Weliswaar bestaat er een vrouwelijke vorm van het woord gadesj ('aan ontucht gewijde', zie onder b. en



d.) maar alles wijst erop dat zo'n 'aan ontucht gewijde vrouw' (Deut. 23: 17) niet met vrouwen maar met mannen omgang had (uitdrukkelijk staat dit in Hosea 4: 14); bovendien wordt het woord *qedesja* ook wel gebruikt als synoniem van zoonh ('hoer', Gen. 38: 15 en 21).

8. Uit het bovenstaande blijkt, dat de afkeuring van homoseksuele omgang in het O.T. niet alleen bepaald is door een formele tegenstelling tot het heidendom. De vraag kan opkomen, of deze afwijzing dan mogelijk niet daardoor bepaald is, dat men homofilie alleen in verwerpelijke en verwilderde vorm (à la Sodom) gekend heeft, zodat voor ons, in een veranderde situatie, deze afwijzing niet meer integraal van kracht zou zijn. Het antwoord moet m.i. tweeledig zijn.

a. Het is bekend, dat homoseksualiteit een verschijnsel van allerlei tijden en culturen is. Nog name in het Nabije Oosten en vooral onder nomaden (herders-voelken kwam en komt het voor. Het is dus zeer onwaarschijnlijk, dat er in de tijd van het O.T. geen 'normale', 'echte' homofilie geweest zou zijn.

b. De teksten, die homoseksuele omgang verbieden, zijn duidelijk niet tegen uitwassen of verwildering gericht, maar tegen deze omgang als zodanig. Het besef, dat er achter of naast verwildering en uitwassen iets ligt of kan liggen, dat op zichzelf niet verwerpelijk behoort te zijn, kan toch wel ook toen al aanwezig geweest zijn. Misschien mag er in dit verband op gewezen worden, dat het O.T. weliswaar ook vele heteroseksuele daden als zonde aanwijst en veroordeelt, maar toch geen aanknopingspunten biedt voor het celibaat of voor een beschouwing, die de seksualiteit beperkt tot iets, dat alleen zou 'mogen' of 'moeten' in verband met de procreatie (zie het Hooglied); terwijl het O.T. daartegenover over homoseksuele daden nooit anders dan in streng veroordelende zin spreekt; nooit (zoals bij de heteroseksualiteit) in neutrale zin of in bonam partem.

9. Hiermee zijn nog twee vragen binnen ons gezichtsveld komen te liggen, waarvan de beantwoording van groot belang is voor het vaststellen van de betekenis van de oudtestamentische gegevens voor onze tijd. Namelijk:

a. Wat heeft het te betekenen, dat het O.T. alleen de concrete handelingen noemt (en veroordeelt), niet de achtergrond (aanslag, anders-zijn)? b. Kende men in de tijd van het Oude (en Nieuwe) Testament het verschijnsel wel in onze zin (als gegeven aanslag, waaraan weinig of niets te veranderen valt en die de weg van het huwelijk vrijwel onbegaanbaar maakt)? Wat a. betreft (b. komt aan de orde onder nr. 10) kan gezegd worden, dat inderdaad alleen de concrete handelingen genoemd worden, niet wat daarachter ligt. Dit zal wel samenhangen met de hebreeuwse uitdrukkingwijze; het hebreuws is arm aan abstracta en heeft geen woord voor 'homoseksualiteit' (ook niet voor seksualiteit überhaupt). Het

zou onverantwoord zijn daaruit veel te concluderen, of eruit op te maken, dat het O.T. eigenlijk voor ons probleem niets te zeggen heeft. Want dezelfde stand van zaken vertoont het O.T. met betrekking tot allerlei andere (ethische) vragen. Het O.T. gaat uit van een sterke eenheid van het leven, van hart en handen, persoon en daden. De daden worden genoemd en op concrete komst het aan, echter niet met uitsluiting, maar met insluiting van alles wat achter die concrete daden ligt. Ex. 20:17; 1 Sam. 15:22; Ps. 40:9; 51:18, cf. Matth. 5:28. Het gaat in de wil van God om het volle leven en men kan niet, op grond van anders-zijn (zie verder 10) dispensatie krijgen. In elk geval mag de concreetheid van het gebod niet worden uitgespeeld tegen de normativiteit ervan. Aan de andere kant zal men, juist vanwege diezelfde eenheid van het leven, ook weer moeten oppassen voor verabsolutering van de concrete vorm van het gebod. Dit betekent niet, dat ieder vrij is het grote gebod van de liefde tot God, en dat van de liefde tot de naaste, te concretiseren op een wijze, die hem zelf goed lijkt. Het betekent wel, dat er verregaand begrip moet zijn voor de situatie van iemand, wiens hart volkomen is met de Here' maar die, op grond van de structuur van zijn persoonlijkheid, in een geweldige spanning staat tot bepaalde concrete vormen van het gebod, resp. van de door God, blijkens zijn Woord, in het menselijke leven geleide orde.

10. Wat tenslotte b. betreft, ondanks het ontbreken van duidelijke gegevens hierover zal men wel kunnen zeggen, dat onze beschouwing van de homofilie als gegeven aanslag aan het O.T., resp. aan Israëls, vreemd was. Men zou dan ook kunnen denken, dat het zónder onder 9 betoogde in dit verband zou opgaan als we met wil of gezindheid te doen hadden, maar dat het z'n kracht verliest als het over aanslag gaat. Deze, overigens veel gehoorde, redenering staat zwak. Om te beginnen zou men moeten kunnen bewijzen dat het oordeel van het O.T. over h.s. daden anders geluid zou hebben wanneer men toen met de aanslag op de hoogte geweest zou zijn. Vervolgens: hoewel het bijbels hebreuws (voor zover ik weet) geen woord voor 'aanslag' heeft, heeft men de zaak in zoverre wel gekend, dat men natuurlijk heel goed wist, dat de ene mens het met een bepaald gebod veel moeilijker heeft dan de andere. Men wist, uit introspectie en praktijk, dat ieder mens z'n neigingen, zwakheden, moeilijkheden in bepaalde specifieke richting heeft. In dit verband mag bovendien nog wel even herinnerd worden aan het onder 8a. en b. opgemerkte. Er is het merkwaardig, dat de wet — hoewel dit heel goed wetende — daarmee op geen enkele wijze rekening houdt. Wel met de vraag of het kwaad opzettelijk en welbewust dan wel in een opwelling, onwetendheid of onopzettelijk gedaan werd — 'in dwaling' dan wel 'met opgeheven hand' —; niet met de vraag, hoe aard en aanslag zijn. Deze overweging geeft wel de goede hogepriester reden om de 'zondaar' zachtmoedig te benaderen (Psalm 103:14; Hebr. 4:15), niet om de verkeer-

de daden goed te noemen. Wanneer de dichter van Psalm 51 tot het inzicht komt, dat de zonde van het overspel diep in zijn leven en persoonlijkheid wortelt (vs. 7), is dat voor hem geen verontschuldiging maar een aanwijzing, dat het kwaad niet alleen in zijn daden maar ook veel dieper zit. Deze ontdekking en aanwijzing worden in de schuldbelijdenissen opgenomen, in plaats van deze te verminderen. Door dit te zien en te belijden t.a.v. al die dingen in ons leven, die in strijd zijn met de wil van God, pelst men m.i. dieper en biedt men pastoraal meer steun dan door een beschouwing, die de bijbel in de vragen rondom de homofilie het zwijgen oplegt, niet alleen in vermaning, maar ook in woorden, die de weg wijzen naar troost en kracht. Het is echter duidelijk, dat deze en dergelijke beschouwingen in dit verband alleen kracht hebben, zolang men (met het O.T.) van mening is, dat homofiele handelingen zonde zijn. De vraag, of ook wij ze nog als zondig moeten zien, kan m.i. niet alleen op grond van het O.T. beantwoord worden. Zie de hoofdstukken V en VI.

Om tenslotte nog een praktisch voorbeeld aan dit betoog toe te voegen: niemand kan zich voorstellen, dat het O.T. anders over stelen zou oordelen, wanneer men met het verschijnsel van de kleptomane bekend geweest was. (De tegenwerping, dat men door te stelen z'n naaste kwaad doet en door een homofiele relatie niet, heeft geen kracht, omdat het in de overtredding van het gebod allereerst gaat om de ongehoorzaamheid jegens God, niet allereerst om de vraag of een ander er schade van heeft. Overigens, het verbod van Lev. 18:22 veronderstelt duidelijk wederzijdse instemming van de partners met de homofiele omgang en verbiedt deze desondanks.)

11. Niemand zal op grond van Lev. 18:29; 20:13 een pleidooi willen voeren voor het (weer) stellen van de doodstraf op homoseksuele handelingen. Er is niets inconsequent in het accepteren van de afkeuring, waarvan deze teksten spreken, zonder het voltrekken van de straf, die zij aan overtreding verbinden. Wij keuren immers, (mede) op grond van het O.T., ook overspel af, zonder (zals het O.T. dat voorschrijft) overspelers met steniging te straffen.

12. Op grond van al het bovenstaande is duidelijk, dat men het O.T. niet zo gemakkelijk aan z'n kant krijgt, wanneer men homofiele omgang niet-afkeurenswaardig vindt. De oudtestamentische gegevens wijzen, wat het pastoraat aan homofielen betreft, meer in de richting van strijd tegen z'n uit de gegeven aanslag voorkomende neigingen dan van 't zoeken van een homofiele relatie. (Men zou in dit verband kunnen verwijzen naar Mattheüs 5:29, 30). Uit wat onder nr. 1 en nr. 10 is opgemerkt, blijkt echter, dat men m.i. niet de verwerking van deze oudtestamentische gegevens niet het gehele vraagstuk van het pastoraat aan homofielen, resp. van de beschouwing van de homofilie, als opgelost kan beschouwen.

J. VLAARDINGERBROEK

# Nieuw testamentische gegevens

Opmerkingen zullen gemaakt worden over

1. het 'nieuwe' van het Nieuwe Testament;
2. de exegese van drie plaatsen uit het N.T. die in dit verband steeds naar voren komen;
3. het bredere verband van de waardering van de sexualiteit in het algemeen in het N.T.;
4. conclusies uit het gevondene.

**1. Het 'nieuwe' van het Nieuwe Testament.** Bij de overgang van de bespreking van Oud-Testamentische naar Nieuw-Testamentische gegevens, is de vraag gesteld naar het verschil, naar het nieuwe en eigene van het Nieuwe Testament en de bedeling die daarmee ingeluid wordt. Daarover het volgende:

1.1. de komst van de Messias en zijn Geest; de plaats van veranderingen.  
Het nieuwe van het N.T. is ten eerste dat nu de Messias Jezus is gekomen, en dat na zijn heengaan de plaats op aarde is ingenomen door zijn Geest.

Deze Geest is de gave van de eindtijd, die de eschatologische kracht van het gebeuren in Jezus Christus vertegenwoordigt in zijn de hele aarde en alle volken rakende betekenis.  
Met Pinksteren komen de verre volken in zicht, die even zoveel vertalingen vragen van het verhaal over de grote daden Gods in Christus. Behalve aan verre volken tot aan 'de einden der aarde' — in de breedte —, mag men ook denken aan verre en vreemde situaties in de lengte van de geschiedenis, 'tot aan de voleinding der wereld'. Nieuwe situaties in de geschiedenis der mensheid en daarmee van de kerk, nieuwe situaties in iemands persoonlijk leven. Met eveneens de noodzaak van 'vertaling'.

'Veranderingen' vormen een levenselement voor de Geest. Geloven in de Geest van Christus is, vertrouwen dat de betekenis van het heil in Christus in deze nieuwe situatie zich herkenbaar zal aftekenen.

Dit nieuwe doet het oude duidelijker als zodanig onderscheiden. Het vinden van vormen voor nieuwe situaties scherpt het oog voor het tijd- en situatiegebonden van vroegere vormgevingen.

Dit geldt ook t.a.v. het Nieuwe Testament. Hoe verderweg, hoe duidelijker dat de vormgeving ook daar één voor de eigen tijd was.

In concreto kunnen bepaalde, b.v. etische beslissingen van Paulus, voor ons anders uit moeten vallen. De spanningen die hiermee opgeroepen worden kan en behoef geen christen zich van het lijf te houden, juist omdat de Geest toch steeds weer 'uit het zijne' neemt, en daarmee ook het verder dragende en blijvende van toen scherper in het licht stelt.

1.2. grotere persoonlijke inbeslagnamen.

Eén en ander betekent, dat in deze nieuwe bedeling de gelovige gezamenlijk en persoonlijk ongelofelijk serieus genomen worden. Zij moeten zelf de betekenis van het heil voor eigen situatie en leven ontdekken, onder

woorden brengen en vorm geven, het moed door hen heen om opnieuw 'vles en bloed' te worden.

Een verpersoonlijking van de verhouding tot God, sterker dan in doorsnee in het O.T., duidelijk zich aftekenende van de neiging in het Jodendom van die tijd, waarbij God niet bij name maar bij omschrijving genoemd werd.

Dit betekent (binnen het grote geheel, want de Geest is allereerst geschonken aan het geheel 'het lichaam van Christus') een verpersoonlijking van de verhouding tot God in Christus, een dieper gaande persoonlijke roeping, waar al iemands gaven en mogelijkheden aan te pas komen.

Vgl. b.v. de toepassing door Jezus van de naam Abba op God de Vader, waarmee de verre God genoemd wordt met de alledaagse omgangstaal uit het gezin.

(waarschijnlijk niet alleen waar het Armees in onze Evangelien bewaard bleef Mc. 14:36, maar ook op de andere plaatsen waar het vertaald is) Zo is het ook in de gemeente doorgedrongen (R. 8:15, Gal. 4:6).

En vgl. bij Paulus: de gemeente, die er alleen maar komen kan, als alle verschillende 'gaven' in de gemeente samenwerken.

Het beroemde hoofdstuk over het 'leven door de Geest' (Rom. 8) eindigt met het '..... ons scheiden van de liefde van Christus . . .', maar willen wij dat ook beleven, dan is een totaal inzet van wil- en denkracht alsmede gevoelsdiepte nodig.

De dingen immers 'werken mee ten goede' voor wie God (met inspanning van alle krachten) liefhebben!

Als wel gesproken wordt over 'vervulling met de Heilige Geest' als derde gave naast 'rechtvaardiging' en 'heiliging', dan is dit een totaal ingeschakeld zijn van de eigen individualiteit.

1.3. Nieuwe status en subtieler 'omgang'.

Bij deze persoonlijke verhouding past een nieuwe status. Hier is te noemen alles wat het N.T. zegt over de gelovigen als zonen en erfgenamen, i.p.v. slaven (Rom. 8), mondigen en vrijen tegenover onmondigen en slaven (Gal. 4, v.), vrienden i.p.v. slaven, die niet weten wat hun Heer doet. Johannes 15:15. Tegelijkertijd is in deze nieuwe verhouding de omgang subtieler geworden. Het is een bewerken van eigen zaligheid omdat God het doet' Philp. 2.

Als de vriend uit de vriendschapsrelatie wegstapt, de mondige zoon zijn Vader veracht, de erfgenaam de goederen erdoor brengt, gaat er iets stuk. God en mens als concurrenten! Hier hoort thuis de felle strijd van Paulus tegen de Judenten die door het nakomen van verplichtingen groot willen worden bij God (Galaten), hier wat Paulus zegt over de toorn van God over heidenen en Joden, die zich groot maken tegenover hun Schepper en Wetgever (Rom. 1-3). Hierom gaat het ook, als gesproken wordt over het te schande worden van het 'tekenen verlangen van de Joden en het wijsheden zoeken van de Grieken. 1 Cor. 1.

1.4. Christendom, Jodendom, Oude Testament, actualiteit.

Overigens is te bedenken dat in zoverre het N.T. een vervulling is van beloften van het O.T. (b.v. Jeremia 31, Ez. 36) dit nieuwe ook relatief is.

De tegenstelling bij Paulus is vaak tegenover stromingen in het Jodendom, waar overheen hij terugrijpt naar het O.T.

Eén en ander betekent dat het vraagstuk van de continuïteit in de discontinuïteit (de gelijkheid bij alle verschil) wezenlijk is voor het christendom door de eeuwen heen.

Dit vraagstuk wij inspanning, maar houdt tevens de spanning er in!

## 2. Exegese van enkele N.T.-teksten

2.1. Typeringen van het heidendom.

Het zijn m.n. drie teksten uit de brieven van Paulus, die steeds weer in de discussie betrokken worden.

Voor het eerst horen we Paulus terloops noemen schandjongens (eigenlijk staat er: wekelingen — de Engelsen vertalen: effeminate) en knapenschenders (er staat: die bij mannen slapen) in één van de brieven die hij vanuit Efeze schreef aan de gemeente in Corinthe in antwoord op gestelde vragen n.a.v. gezetes mogelijkheden.

Vervolgens uitvoeriger (althans, hij noemt niet alleen twee woorden in een opsomming, maar wijdt er twee verzen aan, die voorafgaan aan een dergelijke opsomming) in de brief die hij aan het eind van zijn zedingsactiviteiten in Azië en Griekenland vanuit Corinthe schreef aan de gemeente in Rome om zichzelf en zijn boodschap daar te introduceren (Rom. 1:26, 27).

Tenslotte (we zien af van vragen betreffende het auteurschap) noemt hij — weer in een opsomming — het tweede van de hierboven genoemde woorden (die bij mannen slapen) in een brief aan zijn medewerker Timotheüs, aan het eind van zijn eigen actieve periode (1 Tim. 1:9).

Twee maal dus, in één adem met hooreerders, overspelers, gierigaards, moordenaars e.d. in een algemene opsomming van ondeden zoals ze bij Paulus (en in de wereld van die dagen) vaker voorkwamen, dikwijls ter typering van het leven der heidenen buiten het geloof in Christus, de z.g. (on)doude-catalogussen (vgl. Rom. 1:29-31; 13:13; 1 Cor. 5:10, 11, 6:9, 10; 11 Cor. 12:20, 21; Gal. 5:19-21; Ef. 4:3, 1:5-8; Col. 3:5, 8; 1 Tim. 1:9, 10; 1 Tim. 3:2-5; Titus 3:3).

In 1 Cor. 6 in dit verband dat de gemeenteliden van Corinthe n.a.v. concrete zonden (overigens niet op homoseksueel terrein) eran herinnerd worden dat 'zulken' het Koninkrijk Gods niet zullen beërven en dat zulke dingen dan ook niet meer voor (mogen) komen in de gemeente. Dat is vrieden tijd.

In 1 Tim. adviseert Paulus zijn medewerker zich niet te laten ophouden door mensen die de wet misbruiken voor spitsvondigheden en speculaties i.p.v. voor de vermaning t.a.v. duidelijke zaken in overeenstemming met het evangelie der heerlijkheid. Voorbeelden worden in een lange reeks genoemd, tegen de achtergrond van de Joodse wet.

Ook in Rom. 1 gaat het om een tekening van de heidenwereld. Men zou kunnen denken: een duidelijke zaak, de zeer spaarzaamke plaatsen in het N.T. waarin we iets bespeuren van homosexualiteit gaat het om iets dat in de heidenwereld thuishoort en daar moet blijven.

Het zou echter onwaar zijn, het probleem waar het ons om gaat hiermee opgelost te achten. Om te beginnen moet gevraagd worden, niet alleen wat, maar ook hoe het er staat.

## 2.2. Geen echt probleem voor Paulus.

Daarbij is het dan allereerst van belang om op te merken dat in deze plaatsen gesproken wordt van op een afstand, nergens als over een zaak die voor Paulus tot een probleem geworden is.

Omgeveer zoals de gemiddelde Nederlander zal spreken over de 'wallepjes' en 'het Sodom' van Amsterdam.

Van twee van de genoemde brieven weten we zeker de plaats van verzending. Het is mischien niet toevallig, dat het daarbij gaat om Efeze (wat betreft I Corinth) en Corinth (wat betreft Romeinen). Grote havensteden, grote tempels ook en mogelijk tempelprostitutie. Daar zou Paulus de 'effeminate' hebben kunnen zien lopen en de verhalen over hen hebben kunnen horen.

Duidelijk is in elk geval, dat het voor Paulus nooit een praktisch pastoraal probleem geworden is zoals zoveel andere dingen wel. Juist de eerste Corinthebrief is daar vol van (hererij — zoals onder heidenen niet voorkomend, problemen van gemengde huwelijken, trouwen en hertrouwen, machtsmisbruik van de sterken in de gemeente t.a.v. de zwakken, misbruiken bij het Avondmaal enz.).

Het komt dan ook in zijn paranaese slechts twee keer terug voor in een algemene opsomming (Rom. 1) is duidelijk meer leerselzig dan praktisch pastoraal (van aard).

Wat er dan in zo'n situatie soms opens kan veranderen hebben vele christenen ondervonden in de oorlogsdagen.

Wie het 9e gebod over het geen vals getuigenis geven altijd letterlijk had opgevat kon opens in een situatie terecht komen, waarin de waarheid spreken onwaarheid werd.

In een dergelijke situatie bevinden zich (respectievelijk hebben zich bevonden) vele christen-homofielen of anderen die hiermee op directe wijze in aanraking kwamen, ouders, psychiaters, pastores.

Een situatie die een herbezinning op gang brengt t.a.v. wat als vanzelfsprekend gold.

Deze herbezinning zal zich wat ons betreft m.n. richten op Romeinen 1, de enige plaats waar (indirect) nadere argumentatie gegeven wordt.

## 2.3. De natuur als norm?

### 2.3.1. Het verband van Romeinen 1-3.

In Romeinen 1-3 is de apostel bezig aan te wijzen hoe — sinds de openbaring van het heil in Christus — duidelijk is geworden dat heel de wereld — heidenen en Jood — op dit heil is aangewezen. De Joden zijn niet te verontschuldigen, omdat — al hadden zij de geboden Gods — dan toch maar 'de naam Gods om u gelasterd wordt' (2:24) onder de heidenen, doordat ze er niet naar doen.

De heidenen zijn eveneens niet te verontschuldigen. Zij hebben weliswaar het O.T. niet — al doen sommigen van nature de geboden — zij hebben toch de openbaring van God in zijn werken. Deze willen zij echter niet erkennen, en de toorn Gods treft hen dan daarin dat Hij hen overpeelt aan hun hartstochten en hun (eigenwijs) verwerpelijk denken, met alle gevolgen van dien.

Dit 'overpeelt' is hier een juridische term; drie keer wordt het gebruikt. (v. 24, 26, 28); er

is een climax in deze opeenvolgende aanduidingen, met een eindoordeel in v. 32. vgl. Handl. 7:42, voor een soortgelijk oordeel in de Joodse geschiedenis.

Als voorbeeld van deze gevolgen noemt de apostel dat, zoals zij het scepel van zijn plaats gehaald hebben en als Schepper genoemd, zo ook zij het lichaam niet eren door het aan zijn natuurlijke bestemming te onttrekken en het tegen zijn natuur in te gebruiken in de omgang tussen mannen en mannen enerzijds, vrouwen en vrouwen anderzijds (1: 26, 27). Na dit voorbeeld volgt een hele verdere rij van de gevolgen van het eigen-wijs-God-verwerpend denken van de mens (1: 28-31).

### 2.3.2. De kracht van het 'tegennatuurlijk'.

De discussie spitst zich als regel toe op het gewicht van de termen 'natuurlijk/tegennatuurlijk'.

Gaat men hierbij uit van het woord 'physis', natuur, als zodanig, dan kan men niet anders dan al spoedig toe te conclusie komen, dat dit woord allermist specifiek is voor Paulus (zo min trouwens als voor het N.T. als geheel), en dat de apostel hier (en in heel dit hoofdstuk) spreekt de taal van het Hellenistisch Jodendom van zijn dagen, dat in zijn apologetiek een sterke verwantschap vertoont met het Griekse Hellenisme en de overeenstemming daarvan met het OT probeert aan te tonen. 'Natuurlijk' is dan wat men natuurlijk vindt in een bepaalde tijd.

Hoe veranderlijk dit ook kan zijn worden we ons bewust als Paulus op de enige duidelijk overeenkomstige plaats I Cor. 11:14 spreekt over de haardracht van man en vrouw (Leert de natuur zelf u . . .). Ook in de oudheid al werden juist sexualiteit en haardracht graag in verband gebracht met '(on)natuurlijkheid'.

Let men daarentegen meer op het verband in Romeinen 1, dan kan opgemerkt worden, dat Paulus hiervan dan toch maar spreekt als over het tegenstuk van de openbaring van God zelf in zijn werken.

Ook deze visie is op zichzelf allermist nieuw — bij de rabbijnen vindt men de complete gedachtegang terug, dat de heidenen niet te verontschuldigen zijn, omdat God gekend kan worden uit zijn werken en zijn wil uit de z.g. Noachietische geboden.

In grote delen van de Griekse wereld krijgt (al is het Godsgebruik anders) de natuur ook een geweldige lading juist als openbaring van het goddelijke en richtsnoer voor het leven.

Zo kan inderdaad gezegd worden, dat Paulus in deze 'natuurlijkheid' Gods wil herkent en dan ook wel als bedoeling van de Schepper met zijn scepel.

Daarbij moet dan bedacht worden

a Dat hierover niet op een abstracte manier gesproken wordt. Paulus zegt, **sedert** de schepping der wereld openbaart God Zich (dat is dus een doorgaande zaak) en als hij die wil Gods nader gaat invullen grijpt hij, via het hellenistisch Jodendom, naar in zijn dagen gangbare opvattingen over wat natuurlijk is. Hierbij blijft voor dit hellenistisch Jodendom en ook voor Paulus in Rom. 1, het OT, merkbaar meespelen. Men kan misschien dan ook zeggen, dat Paulus zou verwachten dat deze evidentie (ondanks alle cultuurverschillen) steeds weer zal oplichten, maar hij reflecteert hier verder niet over.

b Dat deze 'natuur' zo weliswaar voor hem een bron van openbaring is, maar dat hij daarnaast er nog wel andere en hogere heeft,

waaraan hij zijn normen ontleent, al noemt hij die hier niet. De heilsgeschiedenis, het O.T., de woorden van Jezus, en alles samen vatting, het liefdesgebod.

Vanuit beide, de opvatting over natuur, als spiegel van de bedoelingen van de Schepper, en vanuit de hogere 'autoriteiten' van de heilsgeschiedenis en de daaruit voortvloeiende inzichten, is dan nadere bevestiging, kritiek en aanvulling mogelijk. Paulus heeft daar geen behoefte aan. Daar deze zaak voor hem evident is, heeft hij ook geen bedenking om het verschijnsel — zoals hij het kent — als het in de opsomming te pas komt, met vele andere zaken te plaatsen in het licht van 'niet berven van het Koninkrijk' (I Cor. 6), ingaan tegen de gewonde leer, in overeenstemming met het Evangelie . . . (I Tim. 1).

### 2.3.3. Conclusie.

Als echter de genoemde evidentie gaat ontbreken, als blijkt dat hiervan sprake kan zijn niet alleen maar in een verband van goddeloosheid, verwording en ontucht, maar juist als van een stukje natuur, een gegevenheid; als blijkt dat deze evidentie voor een aantal mensen niet opgaat, dan is het misbruik maken van deze tekst uit Romeinen en van de manier, waarop de zaak hier aan de orde komt, om het verband met het scheppingsgebeef van het OT te verdichten tot: scheppingsorde — hiervoor is geen ruimte. Intendeel, dan moet — naar de wijze waarop in Rom. 1 de concrete inhoud van de wil Gods bepaald wordt vanuit wat toenmalig bekend was over de natuur — ook nu die schepping en het scheppingsverhaal geïnterpreteerd worden in het licht van dit nieuw ontdekte stukje natuur'.

Op zijn minst moet onderkend worden, dat hier voor ons een spanningsveld ligt, dat voor Paulus zo niet bestond.

Afgezien nog van de juiste opmerking dat Paulus hier eenzijdig natuur legt op de lichamelijke kant van man en vrouw zijn, terwijl niet in te zien is waarom bij discrepantie dan altijd de lichamelijke kant zwaarder moet wegen dan de psychische, afgezien van variaties in 'meer mannelijk', 'meer vrouwelijk'. Men moet in dat geval verdere gezichtspunten openen om verder te komen. We willen daarom nog kort ingaan op de betekenis van de sexualiteit in het algemeen in het N.T. Over de sexualiteit; over het huwelijk wordt in Rom. 1 niet gesproken, het gaat nadrukkelijk over 'mannetjes' en 'vrouwtjes'.

## 3. Betekenis van de sexualiteit in het algemeen in het N.T.

Men kan deze meer algemene gezichtspunten proberen te vinden door terug te vallen op het fundamentele dubbele liefdesgebod, zoals S. J. Ridderbos gedaan heeft. Men komt daarmee inderdaad verder.

Een andere manier is te vragen naar de betekenis van de sexualiteit als zodanig in de tussen-menselijke verhoudingen in het licht van de Bijbel, hier m.n. van het N.T. Er zijn dan, dacht ik, twee lijnen te onderscheiden:

Ten eerste, die van een duidelijke waardering voor de lichamelijkeheid, het lichaam als instrument voor onze expressie, zij het, dat men ook weet heeft van alles wat hierbij nog meer los kan komen, waardoor deze waardering niet zonder meer argeloos is.

Ten tweede, die van een duidelijke relativering vanuit grotere belangen en andere waarden. Een relativering zowel van de lichamelijke beleving als van de vruchtbaarheid. Er is de onthouding, de ascese terwille van de zaak; er is het besef, dat de natuurlijke vruchtbaarheid en de voortplanting niet (meer) het allerbelangrijkste is i.v.m. de komst van Gods Koninkrijk.

### 3.1. De duidelijke waardering van de lichamelijkeheid.

Zonder hierover in details te willen treden willen we eraan herinneren, dat de laatste tientallen jaren hierop dikwijls gewezen is. Tegenover wat dan een Griekse (misschien beter: Oosters-gnostische) onderwaardering van de lichamelijkeheid genoemd wordt, wijst men op het handhaven in het N.T. van het geloof in God de Vader van Jezus Christus als Schepper van de mens; ook op de verlossing van het lichaam (niet uit het lichaam als in de gnostiek) tot uitdrukking komend in het geloofsartikel van de 'wederoptstanding des vleses'. Men kan hierbij ook denken aan het typische Paulinisch woordgebruik van sooma. Het sooma is het instrument, waarmee men zijn leven gestalte geeft. ('Stelt uw lichaam tot een levende offerande', Rom. 12:1) Ook in I Cor. 6:12 v. gebruikt Paulus hele sterke uitdrukkingen. Dat deze waardering niet zonder meer argeloos is, heeft te maken daarmee, dat men weet heeft (en in de 'heidenwereld' van die dagen heeft gezien) wat er allemaal ook kan gebeuren. De paranaese van het N.T. is doortrokken van een afkeer van deze bandeloosheid (b.v. Rom. 13:13; I Cor. 6:10 v.; Gal. 5:13 v.; Ef. 4:19; Ef. 5:18). De waardering voor het monogame huwelijk zal ook hiermee samenhangen dan men er weet van heeft dat deze lichamelijke beleving (met zijn mogelijkheden, met zijn moeilijkheden en gevaaren ook), beter past in een verbondsrelatie, een vriendschapsverbintenis, waarin men elkaar langer vasthoudt dan het ene moment van vreugde of teleurstelling, en iets van elkaar weet te verdragen.

3.2. In de tweede plaats is er het duidelijke accent van de relativering vanuit de grotere zaak, (o.m. I Cor.7) relativering zowel van de lichamelijke beleving als van de vruchtbaarheid.

### 3.2.1. Ascese.

Er is de oefening, de ascese, de onthouding terwille van het gebod, terwille van het werk en het komend rijk (Laten zij die een vrouw hebben, zijn als zonder vrouw . . . die van de wereld gebruik maken, als zouden zij haar niet ten einde toe gebruiken — I Cor. 7:29-31). Jezus zelf en Paulus zijn ongehoud gebleven. Er is door de eeuwen heen het motief van het celibaat, waarvan — mits in vrijwiligheid gekozen — de kracht in onze tijd opnieuw ontdakt wordt (Taizé). Hier past ook wat door Paulus gezegd wordt

b.v. in Gal. 5:24 over de kruisiging van het vlees met zijn hartstochten en begeerten. Hiermee worden zoals bekend en uit de verbanden duidelijk bepaald niet alleen seksuele hartstochten bedoeld, maar ook begeerten als hebzucht, eerzucht, de zucht naar geborgenheid (verslavingen) en agressiezuicht (uitbarstingen van toorn, twist etc.). Het gaat hierbij niet om een doding van elke begeerte, — zoals — begrijpen we het goed — het Boeddhisme voorstaat, maar om de afzwering en het doen ondergaan van deze begeerten als heersers over een mens, die hem zijn vrijheid ontnemen. Dit ook is het heil, dat wij in Christus ontvangen hebben, dit is het waardoor een 'ongeeestelijk mens' (I Cor. 2:14) geen antenne heeft, omdat daervoor de Geest nodig is, dit is het waarin er tweërlei levenswijze mogelijk is (naar het vlees en naar de Geest) (Gal. 5: Rom. 8). Bij dat alles gaat het om: 'alles is mij geoorloofd, maar ik zal mij door niets laten knechten' (I Cor. 6:12).

### 3.2.2. Vruchtbaarheid

Niet minder belangrijk is de relativering van de vruchtbaarheid, van de sexualiteit als kracht waardoor de soort, de mensheid in stand blijft.

Van belang vooral in verband met de (nog?) diepzittende note, dat sexualiteit alleen maar 'mag' terwille van de voortplanting. Vaak wordt gezegd: sinds de Messias Jezus is gekomen, is de weg van de natuurlijke vruchtbaarheid in de komst van het rijk gerelativeerd. Op die wijze behoef de Messias niet meer verwacht te worden. In elk geval wordt binnen het Koninkrijkverbond iemands vruchtbaarheid niet afgemeten naar zijn mogelijkheden om kinderen voort te brengen (vgl. Paulus, I Cor. 4:15). Deze relativering is m.i. ook het punt, waar het om gaat in Lucas 20: 27-40 pp; de beroemde discussie tussen Jezus en de Sadduceeën over de opstanding, en over hoe het moest met die vrouw, die vanwege het steeds maar sterven van haar echtgenoten, en de verplichting van het zwagerhuwelijk, met zeven broers achtereenvolgens getrouwd was geweest. Het vergelijkingspunt is juist die zorg om het voortbestaan, zoals die zich uitstelt in het zwagerhuwelijk, dat speelt dan gewoon niet meer.

### 4. Conclusie uit het gevondene

1. Op drie plaatsen in het N.T. komen rechtstreekse verwijzingen voor naar het verschijnen van de homosexualiteit. Het wordt daar gezien als een verschijnsel dat typisch is voor het heidendom dat God niet wil erkennen, en daarom aan de gevolgen van eigen verwerpelijke denken wordt prijsgegeven; het staat op één lijn met onrecht, overspelt, gierigheid en andere ongeduigen die het beërven van het Koninkrijk verhinderen en geen plaats mogen hebben in de Christelijke gemeente.

2. Uit de manier van behandeling is tevens duidelijk dat deze zaak voor de heidenapostel Paulus om wie het hier gaat, nimmer een praktisch pastoraal probleem is geweest, zoals dat voor zoveel andere zaken wel het geval was, en dat zijn beoordeling uitgaat van algemene categorieën en van op een afstand geschiedt.

3. De mening, dat deze evidentie bij de apostel rechtstreeks voortvloeit uit zijn erkenning van deze handelwijze als in strijd met Gods scheppingsorde, stuit af op de vulling die in concreto dat kennen van Gods wil krijgt vanuit de cultureel bepaalde visie op wat natuurlijk is.

4. Dat er in de homosexualiteit een discrepantie blijft, die als zodanig in spanning staat met het 'zeer goed' van het scheppingsverhaal, behoort tot het 'bittere raadsel van de goede schepping'. De oplossing van dit raadsel mag niet op de betrokkenen alleen afgewenteld worden.

5. Door de herkenning in onze dagen van homosexualiteit als een 'stukje natuur', een gegeven, is een nieuwe situatie ontstaan, die het noodzakelijk maakt deze zaak opnieuw in het licht van het evangelie te bezien.

6. Dit betekent allereerst dat grote aandacht geschonken moet worden aan hen die zich door de Geest van Christus willen laten leiden, en deze nieuwe situatie goed kennen (vgl. de delen I en II van dit rapport) waarbij het voor wie minder hiermee op de hoogte zijn nuttig is te bedenken dat wij ook in het christendom moeite gehad (?) hebben met allerlei nieuwe gezichtspunten i.v.m. de sexualiteit als lichamelijke uiting los van de voortplanting (onanie, kinderloos huwelijk, voorbehoedmiddelen).

7. In het licht van de verdere N.T. gegevens blijft er dan de veroordeling van onthoud en onmatigheid die tot slavernij voert. Dit geldt uiteraard zowel voor homo- als voor heterofielen. In dit verband is er de notie dat de sexualiteit het meest vrij beleeft wordt in een verbond, een vriendschapsrelatie. De ascese als middel om de vrijheid tegen zijn begeerten te bewaren, mag niet van te voren als argument tegen de homofiele begeezd worden. Dit is een verwisseling van de vraag naar de norm, niet die naar de kracht waarmee en waaruit geleefd wordt. De relativering van de vruchtbaarheid in het N.T. maakt, dat althans dat argument tegen de homofiele kan vervallen.

De waardering tenlaste van de lichamelijkeheid in het N.T., maakt dat er geen reden is een homofiel vrienden- of vriendinnenpaar aan te raden in onthouding te leven. Door die onthouding zouden zij zich niet alleen de vreugde ontzeggen van het lichamelijke beleven van een gemeenschap; maar ook tekort doen aan het volledig-geestelijk en lichamelijke-gestalte geven aan hun verbond.

S. W. R. Polman.

# Hoe verder?

## Ethisch-hermeneutische overwegingen

### Een andere bril

Wij hebben gehoord, hoe Oude en Nieuwe Testament aankijken tegen het verschijnsel van de homofilie, zoals dit zich in de dagen, dat beide bijbelgedeelten ontstonden, voorded. Wij hebben geen reden om aan de resultaten van de exegeten onder ons te twijfelen. Wat er staat staat er en zij hebben naar onze mening goed gelezen, al zullen de accenten hier en daar voor iemand wat minder zwaar uitvallen. Het resultaat, beter: de conclusie van hun onderzoek is, dat het Oude zowel als het Nieuwe Testament zich beide over homoseksuele handelingen afkeurend uitspreken.

Is daarmee alles gezegd? Is met de exegete alles gezegd? Naar onze mening is dat niet het geval. Er zijn wel meer en zelfs vele en niet onbelangrijke bepalingen in de bijbel te vinden, waaraan wij ons niet meer — of niet meer zo strikt — houden. En dat niet, omdat wij beneden de maat ervan blijven, er te "zondig" voor zijn (wat natuurlijk ook dikwijls het geval is).

Wij denken aan de wijze, waarop de arbeidsverhoudingen ons geschilderd worden in de zgn. huistafels. Wij begrijpen daaruit, dat de knecht wel verantwoordelijkheid is aan de heer, maar de heer niet aan de knecht — hoogstens aan zijn Heer! Dit is nu een verhouding, die voor ons ondenkbaar geworden is en waarbij ook de ernstigste conservatieve niet meer leeft. Wij denken aan wat Romeinen 13 ons leert over de overheid. De wijze, waarop ons hier een "gezag is gezegd" wordt voorgedragen, laat zich vandag de dag in een democratische samenleving niet meer waarmaken. Wij denken aan de discussies over 'de vrouw in het ambt'. Zoals men weet, zijn deze geëindigd met de vrouw het ambt toe te staan. Er zijn er geweest, die zulks met de nodige teksten hebben zoeken te sanctioneren. Eerlijker leken ons dan degenen, die daartoe geen kans zagen en op grond daarvan tegen hebben gestemd. Het eerlijkt, zij, die van mening waren, dat men de apostel hier buiten moet laten en hem beter niet in het geding kon betrekken. Wij denken aan de man-vrouw verhouding in het Nieuwe Testament. Zorgvuldige exegese ontkomt niet aan een zekere volgorde in deze verhouding. D.w.z. eerst komt de man en daarna de vrouw. Is dit je reinste openbaring? Maar waarom leeft dan zo goed als niemand meer onder ons naar deze openbaring? Is zelfs niet de man het "hoofd zijn" van het gezin onder ons officieel kwijt geraakt, zonder dat één synode daartegen heeft geprotesteerd? Of heeft men aangevoeld, dat wat lange tijd voor je reinste openbaring doorging, méér inkliding, méér projectie bevatte — tot in het bereep op de scheppingsgegevens toe — dan men zich te voren had gerealiseerd? Wie zich in al deze gevallen wil houden aan de letter van de Schrift zal consequent moeten zijn en een streep halen door alle moderne arbeids-, overheids-, kerkelijke en huwelijksverhoudingen. Kennelijk wil men dat niet of willen slechts weinigen dat, omdat men deze als

evenzovele verworvenheden beschouwt en hanteert.

Maar dán zal men zich hebben te realiseren, dat al bovengenoemde vrijheden, waarin men zich verlustigt, veroverd zijn (exegetisch geknoei en bulksprekerij daargelaten), door middel van of zich niet laten denken zonder een nieuw verstaan van de Schrift, een nieuwe omgang daarmee, een 'hermeneutische sleutel', die ons de zaken niet anders doet lezen dan vroeger, maar ons wel toestaat er anders mee te werken.

Is de Schrift daarmee gewild aangepast? Nogmaals: dan zal men onmiddellijk al deze verhoudingen gewild moeten aandoen. D.w.z. zijn verknermer, zijn onderdan en zijn vrouw. Wij men dat niet, dan realiseren men zich de andere bril, die men heeft opgezet, waardoor men Schrift en werkelijkheid anders samenvalt dan vroeger het geval is geweest. En dat niet alleen. Dan valt immers niet in te zien, waarom bovengenoemde voorbeelden niet uitbreidbaar zijn met meerdere. Bijv. met dat van de homofilie.

Natuurlijk hebben wij het nu te zwart-wit voorgesteld. Het is nu ook weer niet zo, dat men volgens de bijbelteksten de arbeidsverhoudingen bijv. niet hard genoeg kan nemen. Er is wel degelijk tot in de bijbel toe sprake van enige 'immanente' kritiek op de ogenschinlijke hardheid. Het heeft consequenties, wanneer de heren tegenover de knechten geplaatst en aan worden herinnerd, dat, dat ook zij een Heer in de hemel hebben: uitkijken is dan de boodschap, ook met het oog op die knechten. Vanuit de Brief aan Filemon is bovendien een zekere lont gelegd onder de toenmalige arbeidsverhoudingen, die ééns voor de nodige ontploffingen zou zorgen. Tenslotte is in Christus "alaf noch vrije"! En in Romeinen 13 komen niet alleen het feit en de existentie van de overheid ter sprake! En ook al ligt de kerk momenteel met de vrouw-in-het-ambt vóór op de Schrift, het aandeel, dat de vrouw in het Nieuwe Testament had aan de uitbreiding en de organisatie van het jonge christendom, lag evenwel vóór op de kerk. Ook gaat er wel enige relativiteit uit van geluiden als "in Christus is man noch vrouw" of de huwelijks- en überhaupt de man-vrouw verhouding en dat is ook het geval als wij horen, dat de man het hoofd is van de vrouw, zoals Christus van de gemeente. Je zal voor Christus moeten "spelen"! Deze was immers altijd de meeste door de minste te zijn...?

En zo kunnen wij constateren, dat zij, die ons hebben gewezen op de cultische achtergrond van het verbod van homofilie in het Oude Testament, ons terecht voorzichtig hebben gemaakt in onze visie op het verschijnsel, nu niet van de homofilie maar van het verbod. Belangrijk is eveneens, dat wij bij de bespreking van de Nieuwe Testamentische gegevens hebben gehoord, dat de wijze, waarop aldaar de homofilie ter sprake komt, gelijk op de wijze, waarop onder ons gesproken wordt van "de walleitjes" en "het Sodom van Amsterdam". D.w.z. op 'n lijst en op 'n afstand. En zo mag van enige relativisering gesproken

worden binnen de besproken verboden of soms zo absoluut aandoende standpunten en verhoudingen. Maar wij ontkenen niet aan de indruk, dat deze relativisering zich afspelt: daarbinnen en naar het zich laat aanzien ons niet buiten de actieradius van de voorschriften vermag te plaatsen. En zo lijkt ook de cultische context van het verbod de homofilie in het Oude Testament evenmin te kunnen reddend als de modieuze dat doen kan met die in het Nieuwe.

Maar — nogmaals — is daarmee alles gezegd? Naar het ons voorkomt is dat niet het geval. Wij achten het mogelijk, dat de apostel niet beter wist. We weten, dat hij van tijd tot tijd niet heeft geaarzeld te werken met het "van nature". Leert de natuur u niet...? Hij heeft gemeend, dat dit "van nature" vastleg, wist niet, hoe cultureel het natuurlijke bepaald is. Wij weten dat wel. Of hij wist het ook, maar dan mogen wij het zeker als zodanig ondergaan. Wanneer Paulus rustig kon werken met wat de verstandige "men" uit zijn omgeving op zedelijk gebied te berde wist te brengen, dan wij ook. In beide gevallen kunnen wij zeggen: of de homofilie nu aangehoort is of verworven, een natuurlijk of cultureel gegeven is, zij kan lemands tweede, zo niet eerste natuur worden zijn. Paulus hield de homofilie verschijnenselen van zijn dagen voor veranderlijk, gemeenschappelijk en bekeerbaar. Wij weten wel beter. Wij weten, dat ongetwijfeld van wat voor homofilie doorgaat veel veranderlijk is, gemeenschappelijk en bekeerbaar. Wij twijfelen er niet aan of ook aan de homofilie is veel veranderlijk, gemeenschappelijk en bekeerbaar — zoals aan ieder mens — maar wij weten ook, dat we daarmee niet doordringen tot de kern van de zaak, zoals wij deze hebben leren verstaan. Wij achten het zeer wel mogelijk, dat de apostel daarvan niet wist en dus niet beter wist en wij moeten toegeven, dat de verschijnenselen, waarmee hij te maken had, hem ook weinig gelegenheid gaven om tot de kern door te dringen. Dat het "zweert ganselijk niet" hem in de mond bestoren gelegen moet hebben is begrijpelijk voor een ieder, die van de seksuele smeerlapperij van het Rome uit zijn dagen of van de seksuele zeden rondom Israël (ongatwijfeld ook 'n bron voor Paulus) heeft kennisgenomen. Maar zoals nu het eerste het beste arbeidsbureau, het eerste het beste parlement en het eerste het beste instituut voor huwelijks- en gezinsmoeilijkheden Paulus "mores" kunnen leren over wat een onderdinning, een landsbestuur en een huwelijk in de eerste plaats behoren te zijn — dit mede door de "lonten" door dezelfde Paulus eeuwen geleden gelegd onder de structuren van zijn dagen, ook al liet hij als zodanig nog onaangestast — zo de eerste de beste psychiater over de homofilie.

Wijlen professor van Ruler schrijft in een belangrijke verhandeling van zijn hand uit 1968, met als onderwerp de verhouding tussen dogmatiek en exegese: "Men moet... niet alleen de stelling wagen, dat de dogmatiek het soms beter weet en ziet dan de exegeet. Men moet voortvaren tot de veel stoutere bewering, dat het kan voorkomen, dat hij de dingen ook beter weet en ziet dan de apostel!". Het komt mij voor, dat op de eerste uitspraak valt af te dingen. De dogmatiek ziet het niet zozeer beter dan de exegeet, hij ziet verder (ieder zijn roer). Maar de kerk zal het nderdaad soms beter mogen en moeten weten dan de apostel. Dat wel.

Daarmee is niet het hek van de dam, omdat

de homofiel bijv. zich nu niet meer aan de bijbel zou hoeven te houden. Dat moet de christen-homofiel wel degelijk en wel aan de ons aldaar geleerde liefde. En wil het gaan om een constructieve en geen destructieve homofilie, dan zal het moeten gaan om die liefde, waarvan geschreven staat in 1 Corinthiers 13: "Zij kwetst niemands gevoel". De bijbelse liefde echter daalt altijd in bijzondereheden af, anders heeft zij niet genoeg liefghed. D.w.z. ook de homofiel heeft zijn moraal en hij heeft haar tot in de details toe. Ook hij kent en vreesst het libertinisme op zijn gebied, ook hij mijd de "porneia". Wal zullen wij bij de bepaling van wat dat voor een homofiel zou zijn of moeten zijn er om dienen te denken, dat wij de moraal van de homofiel niet modelleren naar het model van het huwelijk, want dat kent hij niet. Wij zouden dan dezelfde — zij het omgekeerde — fout maken, die tegenwoordig "in" is bij sommigen, doordat zij de homofilie als geheel model laten staan voor wat het huwelijk (in de toekomst) zou moeten zijn, waardoor dit een meer promiscue geschiedenis zou worden. Dat sluit niet uit, dat er in de homofiele verhouding veel kan zijn, zelfs moet zijn, dat zich uit de huwelijkverhouding laat aflezen. Maar vergelijkbaar is niet hetzelfde als de gelijk. Met het laatste zouden wij noch het huwelijk noch de homofilie een dienst bewijzen.

#### Over pastoraal gesproken

Met de laatste zinnen hebben wij eigenlijk 'n weinig een gebied betreden waarover anderen uitvoerig aan het woord zullen komen en dat wij daarom verder mijden willen: het pastoraat. Toch zouden wij verlot willen vragen iets van of beter: op dit terrein aan te stippen, dat o.i. geheel ligt of komt te liggen in de lijn van het voorafgaande.

Het pastoraat, waarop wij thans doelen is niet het pastoraat t.o.v. hem of haar, die bij(j)moeder de toekomst tegemoet gaat zien als homofiel en die hij het binnentreden van deze toekomst tegenover "de anderen" wordt geholpen en in bescherming genomen. Hoe kwetsend dit ook sommigen in de oren moe klinken ("bescherming") deze is eenvoudig tegenover "de anderen" nodig. Zó nodig, dat men zich met reden kan afvragen of deze anderen niet in de eerste plaats in aanmerking komen voor een pastoraat. Maar het gaat nu niet om hen, die een grotere, niet langer door Schrift en kerk belemerde vrijheid mogen binnentreden, daarbij slechts gehinderd nog door — wederom — "de anderen". Zij staan weliswaar op een drempel nog, maar willen er overheen. Het gaat thans over hen, die zich eveneens op een drempel voelen, maar zij willen terug. Over hen, die de vrijheid, die zij juist ter sprake kwam, niet geloven kunnen of haar te duur gekocht vinden in het licht van de opofferingen, die zij zich in het verleden hebben getroost. Zij hebben ook niet zozeer last van de anderen, zij hebben last van zichzelf. Daarmee vallen zij de pastor niet direct als patiënt in handen — in het algemeen zal men met deze notie t.a.v. de homofiel moeten oppassen: hoe weinig pastoraal zou onze houding anders zijn: het oordeel 'patiënt' kan ook kwetsender zijn dan dat van "zondaar",

het neemt immers minder serieus — maar wel als twijfelbaar, zo niet meer. Want misschien twijfelen zij wel helemaal niet en ontsagaan zij de bemoeienis van de pastor, die hen helpen wil aan ruim baan voor hun homofiele gezindheid en gedrag wel als een verleiding, waartegen zij zich taweer moeten stellen. Hoe zullen zij de waelde van de hen officieel gegunde vrijheid verwerken na jaren van strijd, onthouding en misschien (dat is immers niet hetzelfde!) frustratie? Zal de bitterheid over vroeger niet groter zijn dan de bijdschap over het heden? Voor velen zal de hen geboden kans trouwens te laat komen. En zullen ze het dan nog kunnen hebben: zij, de ouderen niet, anderen, de jongeren wel? Zal de jaloezie hen niet verteren? En dan is dit niet kunnen verwerken nog wat anders dan niet kunnen geloven! Dit laatste zal het iemand nog moeilijker maken. Hoe zal hij kunnen geloven in meer vrijheid op grond van diezelfde bijbel, die hem deze kort geledene prijs niet te hoop? Zal de oude verzele niet plaats maken voor een nieuwe (hoe kom ik klaar met mijn geloof)? En zal de laatste niet nog heviger aankomen dan de eerste? Betekent m.a.w. de verovering van de vrijheid geen aanslag op het geloof? Zal de winst niet kleiner zijn dan het verlies? Want alsof ook de homofielen niet hun "vertrouwen" zouden kennen!

Wat hierop te zeggen? Misschien dit. Het is duidelijk, dat dit een probleem is, maar het is het niet apart voor de homofiel en dat scheelt. Op sexueel gebied bestaat er een parallele situatie met betrekking tot de voorbeholdmiddelen. Het mankeren van doeltreffende geboortebepijking en het verbod dat op de andere rustte, schiepen eertijds zoveel technische resp. morele problemen, dat voor zeer velen onthouding de generale uitweg was — met alle strijd en frustraties daaraan verbonden. Dat is nu voorbij en voor velen is het te laat om tot een herleving van hun sexualiteit te komen.

Maar ook dit is — hoe groot ook — een probleem o.a. Over de hele linie is de vrijheid immers groter geworden en de strijd minder. Aan de welvaart neemt iedereen deel en meer welvaart betekent meer vrijheid en minder strijd. Dat dit ook kan inhouden "teveel vrijheid" en "te weinig strijd" zij in confesio, daarvoor gaat het nu niet. Hoe het ook zij: de fronten hebben zich verlegd en er wordt elders gestreden. Dit behoelt intussen geenszins in te houden, dat de slag van wel een voor niets zou zijn geleverd. Van het een en ander een tucht in het leven behoelt een niet noodzakelijk minder te worden — ook al is de noodzaak ervan thans vervallen. Men heeft binnen een bepaald perspectief de Heer gediend en de winst daarvan vergaet niet prompt met het perspectief. Toegegeven moet echter, dat omzien voor velen een omzien in wrok zal zijn en de herinnering (mede door een verkeerd gericht pastoraat, dat met de beste bedoelingen, de slechtste adviezen gaf: bijv. tot het huwelijk) door en door smartelijk. Toch mag er misschien een beroep op hen gedaan worden. Zoals vroeger de anderen attende werden gemaakt op het "lijdt met de lijdenden" in verband met hen, zo mogen zij

misschien nu opmerkzaam gemaakt worden op het "weest bij met de blijden"? En mochten die anderen vroeger versterk hebben laten gaan in dat medelijden — en ongetwijfeld hebben ze dat gedaan — misschien mag dan een beroep op hen gedaan die anderen te verbeteren? Dat zal dan wederom strijd vergen, misschien zelfs een offer — zoal het nu hem jaloezie — maar aan het nut, ook van deze strijd behoelt niet getwijfeld!

Moelijker is — zoals reeds gezegd — het probleem of de prijs van de vrijheid niet te hoog is in het licht van de bijbel. Problemen laten zich ten diepste niet voor een ander oplossen en dit zeker niet. Het raakt immers niet direct het solidariteitsbesef (overigens al lastig geweten) — zoals het vorige — maar het geweten, ten diepste zelfs het geloof en hoe zal men daartegen zondigen? Wij denken aan de taal, die Paulus aan dit soort gevallen heeft besteed, in verband met "de zwakken".

Misschien, dat juist deze — paulinische — taal de homofiel in gedee althans kan helpen hieraan, dat het besef, dat hij zondigt als hij van zijn nieuwe vrijheid gebruik gaat maken, nog niet behoelt in te houden, dat denken dat óók doet! Maar het laat zich denken, dat hij niet passen wil in deze categorie en zich door de parallel eerder genomen voelt dan geholpen. Daarom ook dit: ook zijn probleem staat niet apart. D.w.z. de bijbel wordt vandaag over de hele linie anders verwerkt dan vroeger. Er zijn eeuwen geweest dat de bijbel door de ganse christenheid (uitzonderingen daargelaten) antipacifistisch is uitgelegd, anti de afschaffing van de slavernij, anti de emancipatie van de vrouw, anti de maatschappijkritiek, etc., etc. Dat is niet bepaald zonder reden het geval geweest. D.w.z. niet alleen het maatschappijbeeld, waarin het christendom eeuwenlang onveranderlijk heeft thuisbehoeld, óók de context van de bijbel zelf, die nu eenmaal niet uit de hemel is komen vallen, is daaraan debet geweest. Dat betekent, dat niet alleen de christenen van vroeger een hebbel dingen anders beleefd en gezien hebben dan wij — of bepaalde dingen helemaal niet hebben gezien — hetzelfde geldt voor de bijbelschrijvers. Hiermee zijn wij terug bij een probleem, waarmee wij ons in verband met ons onderwerp eerder in dit verhaal bezighielden.

Wij kunnen moeilijker anders doen dan de solu tie, waartoe wij daarbij kwamen, de "veronruste" homofiel ter overweging aanbieden met de vraag of het niet althans mogelijk is het ook zo te zien. Dat behoelt niet noodzakelijk te gaan op kosten van zijn geloof in de bijbel. Het zou dit geloof zelfs kunnen verrijken doordat hij wordt uitgenodigd althans met de mogelijkheids rekening te houden, dat het gezegde van de bijbel ook hier tegen kan, want hiermee niet bepaald "staaf of valt". En in ieder geval wordt hij uitgenodigd er rekening mee te houden, dat anderen het zo zien, zonder dat zij op slag door hem verketterd behoeven te worden. De winst zou dan hierin bestaan, dat men bijbels gezien, al met al bijeen blijft. En dat zou — over pastoraal gesproken — geen geringe winst betekenen.

G. Th. Rothuizen

# Pastorale begeleiding

1. Gesprekken, waarbij iemand iets kan ont-hullen van zijn mogelijkheden die met homofilie te maken hebben, zijn nog altijd gebeurtenissen. Daar mag men wel dankbaar en zorgvuldig mee omgaan. Het kan goed zijn hem dan te verzekeren van het ambtsgeheim. Dit geldt de diaken, de ouderling, de pastorale werker(s)ter, de predikant. Ja, ieder lid van de gemeente van Jezus Christus.

Behalve dankbaarheid en zorgvuldigheid is beschuldigheid op zijn plaats. De kerk was zolang niet op de hoogte van de problemen van velen van haar leden. Het betreft hier nog altijd ongeveer 4 à 5% van de bevolking. En er is geen reden om aan te nemen, dat dit percentage in onze kerken anders zal zijn. Ook duidelijkheid is ter zake. De nood is vaak groot. En er is geen excuus meer voor onwetendheid.

(het leest wat lastig telkens "hij/zij" voor ogen te hebben. Vandaar dat gekozen is voor "hij". Maar in het pastoraat hebben we ook oog voor de lesbische vrouw).

2. Voorwaarde voor de pastorale zorg is, dat we **vertrouwd raken** met het verschijnsel van de homofilie én met de mensen zelf. Dat is een lange weg. Het woord homofilie alleen al roept gedachten en gevoelens van afkeer wakker. Dat is een feit. Het homofiele gedragspatroon is ons vreemd. En we kunnen er maar moelijk inkomen.

Nu kan men kennis opdoen, er is veel literatuur. Ook is het mogelijk een emotioneel bepaalde aarzeling bij zichzelf te ontdekken en die zo minder werkzaam te maken. Moelijker te corrigeren blijkt echter de grondhouding van de pastor.

Dat moeten we niet onderschatten. Onze persoonlijke gevoelens zijn een belangrijker factor dan we vermoeden. Irritatie speelt meer mee dan we zelf doorhebben.

Zo zal een bij voorbaat afwijzende houding elk pastoraal contact eenvoudig blokkeren. Die afwijzing kan uiterlijk zijn, maar ook in het hart.

Het meest effectief zal het pastoraat kunnen zijn, als men in staat is de ander in zijn zozijn te aanvaarden. Wie daar grote reserves bij heeft, zal zich toch niet van alle pastoraaliteit kunnen onbehoeven te onthouden. Al is wat hem alleen maar doordat hij dan de ander tevens in contact brengt met iemand, die deze reserves niet zo beleeft. Trouwens, bij vragen waar verschillend over gedacht wordt is het altijd een zaak van pastorale wijsheid de ander te verwijzen ook naar een pastor die een ander standpunt inneemt.

Overigens zal veel van het 'vreemde' in de homofilie wegvallen, als men de homofiele mens zelf wat leert kennen. Die ontmoeting brengt een geschakelde houding met zich mee: de keuze tussen afwijzing en aanvaarding kan dan genuanceerder worden door uit te gaan van het geheel eigene van elke mens. Het 'vreemde' in de homofilie te vereenzelvigen met 'onderwereld' is buitengewoon onbillijk. Er is een onderwereld. Daar spelen homofielen én heterofielen hun rol in. Ook zijn er duidelijk levensuitingen waar het bepaald 'kanaanitsch' toegaat. Maar het kan

ook anders. Het gebeurt ook anders. Bijvoorbeeld, vanuit oprecht geloof in Jezus Christus.

3. Bij de begeleiding van homofielen is ook nodig een **pastorale instelling**. De pastor denke aan de volgende woorden, die hij altijd in de aandacht heeft.

**Luisteren en samen zoeken:** pastoraal antwoorden van uit de traditie zijn er eenvoudig niet. Ook mogen traditie en zede — hoe eerbiedwaardig ook — niet worden vereenzelvigd met het Woord van God.

Ook het **vergezellen** is van belang. De pastor zij een goed gezelschap, prettig gezelschap. Ondanks de hem 'vreemde' belevingswereld. Is er wederzijds vertrouwen gegroeid, dan komt er ruimte voor het begeleiden. De ander kiest de weg, de pastor maakt attent op een gevaar en op een vergezocht.

Het vierde is — 't is alles in elkaar verweven — **leiding geven**. De juiste weg wijzen op grond van wat het evangelie leert én aan de ander ruimte geven die zelf te kiezen. Dat lustaart nauw. Want hoewel niemand van ons eraan twijfelt, dat het van grote betekenis is telkens de eigen verantwoordelijkheid van de ander te erkennen en zoveel mogelijk te stimuleren, blijkt het er op kritieke momenten meer dan eens op neer te komen dat de pastor zedenmeester wordt. Dan wil hij de ander voor kwaad behoeden, is hij bevreesd voor een verontwaardiging en neemt de leiding in de besluitvorming. Hoe moeilijker de voorhanden problematiek is in de ogen van de pastor, hoe eerder zich deze kritieke momenten voordoen.

Het pastoraat geeft — ten laatste — ook **tegenspel**. Al mag de ander zich niet in de steek gelaten voelen daarbij.

4. Ten opzichte van **jeugdige homofielen** zal de pastor vaak behulpzaam kunnen zijn bij hun weg naar de zelferkenning. Dikwijls in samenwerking met de deskundige.

Voor de meeste jongeren heeft het namelijk nog geen naam, als ze bij zichzelf het anders-zijn-dan-anderen **gewaar worden**. En het woord 'homofilie' kunnen ze pas op zichzelf toepassen, als ze weten wat het betekent en wanneer ze die betekenis hebben kunnen vergelijken met wat ze in zichzelf ervaren. Dit vergelijken is een belangrijke factor bij de **zelferkenning**. Dat vergelijk kan echter pas een werkelijkheid worden door goede voorlichting. Hetzij doordat de jongere wordt uitgeleid wat homofilie is. Hetzij doordat hij er zinnige literatuur over leest. Hetzij doordat hij anderen ontmoet, die al tot die zelferkenning gekomen zijn.

Wellicht ligt hier het gelijk voor sociëten voor jeugdige homofielen. Immers, ook in de hetero-sfeer worden jongeren zichzelf gewaar in de omgang met elkaar. En zo zal de zelferkenning kunnen uitlopen op de **zelferkenning**: hij erkent zichzelf en eventueel ook anderen dat hij homofiel is.

Het raadplegen van een psychiater is belangrijk, wanneer niet zomaar aanvaard kan worden dat de betrokkene — die er zelf van overtuigd is — werkelijk echt homofiel is. Anderzjds heeft het ook geen zin iemand die

zichzelf als homofiel erkent te willen helpen door de waarheid daarvan zomaar in twijfel te trekken. Als iemand tot een zo kleine en bovendien zwaar onder verdenking staande minderheidsgroep als die van de homofielen behoort, dan is die zelferkenning wel resultaat van een hele ontwikkeling. Er is immers soms nauwelijks gelegenheid zich goed te informeren omtrent wat men in zichzelf ervaart.

Het deelnemen aan een **gespreksgroep of sociëtel** kan — naar ons inzien — een grote steun betekenen, een hulp zijn bij eigen bewustwording, kan jongeren helpen aan hun gevoelens een vorm te geven die als juist wordt aangevoeld.

Een scheduwkant kan zijn, dat op jeugdige leeftijd homofilie vaak nog niet zo uitgesproken is. Het is echter mogelijk, dat eventuele homofiele trekken door goede begeleiding weer verdwijnen. Dan is het een pubertiteitsverschijnsel geweest. Een tijdelijke zaak dus. Dat blijkt echter eerder bij aanvaarding dan bij verzet. Trouwens, zelferkenning kan nooit komen bij wie zich zelf niet reeds duidelijk als zodanig aantreft. En om die duidelijkheid gaat het.

Menig pastor zal menen, dat dit allemaal een 'verder afglijden in de verkeerde richting' is. Op deze vraag zal hij alleen op juiste wijze kunnen antwoorden als hijzelf goed geïnformeerd is en niet twijfelt aan de werkelijkheid van wat hem wordt verteld.

**Noodzakelijk is, dat de ouders** zoveel aandacht voor hun kinderen hebben, dat ze liever te vroeg dan te laat eens in een voor hun besef dubieus geval met een zenuwvarts gaan praten. De pastor zelf zal hen dan ook wijzen op de wenselijkheid van een deskundig medisch advies. Dat kan hen steunen bij de opvoeding. Dit advies zal ook doorgenomen moeten worden met de jongere zelf.

Zo nodig oefent de pastor dan ook al invloed uit op het behouden of verbeteren van de goede verstandhouding tussen ouders en kind.

Het goede bestaat dan niet in alleen wat begrip, maar in trouw, vertrouwen en geduld. Als het enigzins mogelijk is zal de jongere — als dat nog niet is — zelf zijn zozijn aan de ouders willen verteld. Uiteraard zonder dit te forceren. Gesprekken met de pastor kunnen ertoe bijdragen, dat de jongere zo ver komt. Hij kan dan ook de pastor achter zich weten, op diens inzicht en steun rekenen als de ouders geholpen moeten worden het gegeven te verwerken.

5. Een centraal punt in de pastorale zorg aan de **oud** **wordende homofiel** kan zijn de steun bij zijn weg van erkenning naar aanvaarding van eigen anderszijn. Aanvaarding ook van de situatie, dat God hem met zijn zozijn laat leven in een wereld zoals die is. En dat het daarom de moeite waard is daar te leven en — evenals de pastor — de wegen van de liefde te gaan. De liefde tot God boven alles en de naasten als zichzelf.

We zeggen dat hier, omdat het gesprek over de zelfaanvaarding nogal eens zal beginnen bij de **zelfverordening**. We moeten namelijk de nood van veel homofielen niet bagateliseren. De eenzaamheid is wel vaak groot. Daar komen meest nog bij de gevoelens van onzekerheid, soms ook van schuld tegenover God en thuis. We denken ook aan het zich bedreigd voelen in een maatschappij die hem niet aanvaardt. En aan de vrees om de goede verhoudingen met thuis en familie te verliezen of een betrekking kwijt te raken. Verder is er het gevoel van altijd toneel

te spelen; thuis in schijn aangepast meelopen en ergens anders het eigen leven hebben. Men gaat dan wel samen naar de schouwborg, maar waagt zich niet gauw samen in de kerk, laat staan aan het avondmaal. Bekend is, dat er sommigen zijn die tot zelfmoordopdragen komen. Dan wraakt zich het gebrek aan positieve voorbeelden van andere homofiele mensen, die er wel in geslaagd zijn met hun aanleg tot een verantwoorde levenshouding te komen. Tenslotte is er het zogenaamde 'derde milieu' en de risico's van het afglijden naar een soort onderwereld.

Om nu tot meer **zelfaanvaarding** te komen is het dienstig dat er mensen zijn die hem aanvaarden zoals hij is.

En om zichzelf goed te kunnen ontwikkelen zal hij ook andere homofielen moeten leren kennen. Hierin is de homofiel duidelijk in het nadeel ten opzichte van de heterofiel van dezelfde leeftijd. Vandaar het belang van **kringen** van gelijkgestructureerden, waarin men gewoon zichzelf kan zijn. Niet door al maar weer het probleem van de homofiele ter sprake te brengen, maar waar men de eigen mogelijkheden wat leert relativeren en het zwarachtigheid wat wegvat, zo nodig weggelachen kan worden. Het deelnemen aan zo'n kring fungeerde voor menigeen als doorgangslinje naar de zelfaanvaarding.

Wellicht leidt deze weg van zelfaanvaarding tot een **zelfexpressie** in een duurzame vriendschap met genegenheid, liefde en trouw. Dat is in heel veel gevallen een lange, ook zware weg van uitgroeien, rijpen en volwassen worden tot zichzelf durven zijn.

Hier rizen de vragen van het **pastoraat rondom het schuldgevoel** (echt-onacht, juist-onjuist, infantiel-volwassen). De pastor zal DAN aan de homofiel geen ander evangelie brengen dan dat van Jezus Christus, die ons met de Vader heeft verzoend.

Ook de homofiel zal Hem moeten volgen. Daarbij zal hij — net als de pastor — zijn moeite hebben met het gelovige antwoorden, de overgave. Beiden zullen ze elandier herkennen bij de weigering, de opstandigheid. Beiden ook het verdriet kennen over nederlagen en de verwondering het geloof te hebben behouden.

Voor beiden geldt ook: Jezus is Heer! Dat is de vrijlike, de bevrijdende boodschap van de bijbel. Daarom hoeven onze problemen ons niet meer de baas te zijn, behoeven we er niet meer onder te zitten. Dit welk levensmooi en aanvaardend. Maakt ook ruimte voor de zo nodige humor, die tegen verbittering beschermt.

En hat is de bevrijdende kracht van het evangelie, wanneer pastor én homofiele mens de homofiele gerichtheid leren zien als een van de verschijpselen die nu eenmaal bij het leven behoren, maar die ons niet behoeven te tyranniseren, omdat de Here Jezus Christus de Heer van dit leven is.

Hier zal de pastor ook mogen wijzen op de dagelijkse nabijheid van de Here Jezus Christus en op de ervaring van de leiding van de heilige Geest, die een vrijre houding geeft ook tegenover eventuele zondige neigingen. In deze situatie mag de pastor hem ook aanspreken op de dienst in het koninkrijk van God en de dienst aan de wereld.

Dit vraagt trouwe en langdurige begeleiding. Anders dan vroeger vinden wij, dat de betrouwbare bij dit alles zelf moet praten, mee moet denken en mee moet zoeken. En waar we met hem in broederschap en eenheid van geloof het brood breken, mogen we hem

veel vertrouwen en ook veel vrijheid geven tot het vinden van een eigen weg voor Gods aangezicht.

6. Voor goed pastoraat is het gewenst uitdrukkelijk ter sprake te brengen, dat er ook een zogenaamde **experimentele levenshouding bestaat**. De drang om met alles kennis te maken; het heteroseksuele experiment en het homoseksuele avontuur. Een tijdje gevoerd gesprek hierover kan het een en ander voorkomen. En laat de pastor dan maar eerlijk op tafel leggen: de onachte, gespeelde homoseksualiteit als mogelijk gevaar (vergeten we echter niet dat er ook een onacht heteroseksueel gedrag van de homofiel is), verder de verantwoordelijkheid tegenover God en mensen; alles wat on-menselijk is en duidelijk tegen het evangelie ingaat.

Tegenwoordig bestaat er een benadering van zowel de heteroseksualiteit als de homoseksualiteit, die de psycho-somatische eenheid van ons mensen lelijk miskent. Deze heeft ook onmiskenbaar 'hedonistische' trekken en maakt de mens in feite armer, eenzamer, gedesoriënteerd en daarom allesbehalve menselijk, hoezeer ook gezegd wordt juist daaraan te streven.

Daarom is het van belang in prediking, catechese en jeugdwerk het seksuele vraagstuk en daarmee ook dat van de homofiele aan de orde te stellen.

7. Het is bepaald onbillijk te denken, dat de homofiel niet tot liefde en trouw in staat zou zijn. Hij heeft, zo goed als de heterofiel, het wonderlijke vermogen te kunnen beloven, dat wil zeggen, zich te kunnen en durven verbinden voor een onzekere toekomst. Wel heeft hij het oneindig veel moeilijker de trouw aan de partner te bewaren, omdat er voor hem geen maatschappelijke verplichtingen en juridische bindingen zijn, die steun geven.

Deze liefde tot de partner is voor de niet-homofiel een beleevingswereld die hem 'vreemd' is. De pastor zal dan ook in de vermelding komen het huwelijk aan te bevelen. Maar onder geen beding mag het huwelijk — ook niet als noodmaatregel — geadviseerd worden.

Veelere aanbevelenswaard is de homofiel dan te helpen een **vaste vriendschapsrelatie** op te bouwen. Met het advies van de vaste vriend moet men wel omzichtig te werk gaan. De ander moet hier aan toe zijn. Het heeft weinig zin om bijvoorbeeld trouw als ideaal voor te stellen aan iemand, die is krampachtig in om welk contact dan ook te leggen. Het blijkt bovendien moeilijk te zijn tot een goede homofiele vriendschapsrelatie te komen. Het kan wel eens zijn, dat contact via een weekend, conferentie of een contactbureau meer perspectief zal bieden dan het bezoeken van een sociëteit.

In de meeste gevallen ligt echter de vriendschap er al, als de pastor er mee te maken krijgt. Hij zal die dan niet zomaar trachten te verbreken. Ook kan het onjuist zijn om aan te dringen op het gaan samenwonen van een vriendenvriend. Het moment van samenwonen moet goed gekozen worden en lijkt pas dan aanwezig, wanneer beide partijen zich de eigen aard van hun relatie goed bewust zijn, de consequenties van hun samenwonen aan kunnen en er de onvermijdelijke openheid is ten opzichte van de familie en kennissen (en in zekere zin ook ten opzichte van de buurt en de gemeente).

Bij de begeleiding van de homofiele relatie

welke een ware liefdesrelatie is, is het belangrijk vooral aandacht te schenken aan de trouw en het ook in de intimitéit wezenlijk de ander bedoelen en goed willen doen. Tenslotte moet men goed voor ogen houden, dat voor de homofiel de **onthouding** in sexualibus — de zogenaamde via regia — geen vanzelfsprekende zaak is. Feitelijk is zij slechts uitzondering. De onthouding kan alleen zinvol zijn na een bewuste keuze. Het celibaat als charisme is ook voor de homofiel mogelijk. Er kan in dit verband ongetwijfeld een beroep gedaan worden op Matteüs 19: 12: 'er zijn gesneden die zichzelf gesneden hebben terwille van het Koninkrijk der hemelen'. (mensen, die vrijwillig van het geslachtsleven en het huwelijk afzien). We kunnen niet anders dan respect hebben voor een mens die deze weg van ascete met veel vallen en opstaan probeert te gaan, maar dit mag niet worden voorgeschreven als de enige weg.

Zal de kerk — als zij de heteroseksuele omgang als een expressie van wederzijdse genegenheid tussen man en vrouw, tot en met de geslachtsgemeenschap, accepteert en waardeert (ook daar waar voortplanting mogelijk is of onmogelijk gemaakt is) — dan aan de analoge expressie tussen twee genuine homofielen voorbij mogen, kunnen gaan?

Overigens zij onze pastorale zorg hier niet te opdringerig. We moeten oppassen, dat we niet zo geweldig bij de tijd willen zijn, dat we iedere vrijgezel — voor hij het weet — met alle mogelijke deskundigen omringen, die willen helpen in noden die er helemaal niet zijn.

8. Meer dan eens hebben twee homofiele vrienden tegenover de pastor uitgesproken dat ze een sterke behoefte hebben om op een bepaald moment — bijvoorbeeld wanneer ze samen gaan wonen — voor God te bevestigen, dat ze voor elkaar bestemd zijn, eventueel in aanwezigheid van familieleden en naaste kennissen. En men erkende daarbij, dat men — bij gebrek aan burgerlijke huwelijkssluiting en de daaruit voortvloeiende rechten en verplichtingen die eventuele verbandingen zijn, én bij gebrek aan sociale erkenning — in een dergelijk samenkomen voor God een huwacht zocht buiten het huwacht van de wederzijdse liefde.

Het verdient dan aanbeveling met nadruk te blijven spreken van homofiele vriendschap of verbintenis en niet van een **homofiel huwelijk**. Het zou miskenning zijn van de geheel eigen aard van deze relatie haar op één lijn te stellen met het huwelijk. Genoemde homofiele relatie hoeft niet meer of minder te zijn, ze is geheel anders. De pastor zal homofiele leden zelfs wel eens moeten helpen bevrijden uit hun minderwaardigheidscomplex ten aanzien van de eigen vriendschapsrelatie, door hen uit te leggen dat een huwelijk op zichzelf niet hoger staat dan een vriendschap.

Bekend is, dat de **homofiele verbintenis** een kwetsbare aanleggenheid is. Dat kan ook haast niet anders. Zolang we ons zo afwijzend tegenover de homofiele beleving blijven opstellen, wordt de innerlijke onzekerheid van de betrokkenen slechts gestimuleerd. Daar komt nog bij dat ten gevolge van die negatieve reacties veel homofiel gericht mensen zelfs tegenover elkaar niet voor hun gerichtheid durven uit te komen, zodat er een uiterst geringe mogelijkheid bestaat om de levenspartner te vinden.

Daarom is het van grote waarde, wanneer we



zo'n verbintenis gaan erkennen. Voortgaande integratie van de homofiele leefwijze kan een belangrijke remedie zijn voor de labiliteit van zoveel homofiele verbintenissen.

Zal de kerk niet moeten overwegen hier te zoeken naar een vorm van pastorale begeleiding? Zo zal de pastor niet zonder meer mogen ingaan op elk verzoek om Gods zegen te vragen. Hij zal zich in de eerste plaats een beeld moeten vormen van de bedoelingen, die achter het verzoek schuil gaan. In twee gevallen waarbij een officiële kerkelijke ingezegening werd gevraagd, werd deze kerkelijke viering misbruikt voor een zakelijk, respectievelijk politiek doel. Dergelijk spel dient te worden voorkomen.

Zelfs wanneer het duidelijk is, dat het verzoek op religieuze gronden wordt gedaan, doet de pastor er goed aan de aard van deze gronden in het oog te houden.

In de derde plaats zal hij moeten nagaan of het vriendenpaar dat het verzoek doet, elkaar lang en goed genoeg kent om een zekere duurzaamheid van de verbintenis te kunnen verwachten.

Ook zal hij er zich van verzekeren of ouders en goede kennissen op de hoogte zijn gebracht. Het is namelijk wenselijk dat de verbintenissen gedragen worden door het meeleven van de naaste omgeving. Het zou ook goed zijn de gemeente bij het feestelijk gebeuren te betrekken. Ook is het uiteraard de taak van de pastor dat hij de verbintenis verder begeleidt of aan een andere pastor overdraagt.

9. In het kort moeten nog de moeilijkheden aan de orde komen, waarmee een **gehude** de hulp van de pastor kan inroepen. Het is een moeilijke zaak als een homofiel gehuwd is. Dat geeft meestal onoverkomelijke problemen. Beide huwelijkspartners en ook hun kinderen kunnen door zeeën van ellende gaan. Beide partners doen elkaar immers onbedoeld tekort. De een kan de ander niet geven wat hij of zij werkelijk behoeft en omgekeerd.

Dit betekent niet dat ieder huwelijk bij voorbaat tot mislukking gedoemd zou zijn. Er zijn er die hun problemen tot een aanvaardbare oplossing weten te brengen en geheel open kaart spelen. Dan kan de ander deel hebben aan eigen problemen. Dat is al een dragende kracht.

Deskundige hulp is vaak nodig. Verwijzing naar een bureau voor gezins- en huwelijksmoeilijkheden of naar een psychiater is dikwijls de aangewezen weg.

10. De pastorale begeleiding zal zich niet beperken tot de homofiele gemeentelieden zelf, maar streven naar integratie van deze leden in het geheel van de gemeente.

**Altereest via voorlichting in prediking en catechesis.**

Het rapport 'meningen over homoseksualiteit' (een onderzoek naar beeldvorming en attitude bij de meerderjarige Nederlandse bevolking - 1989) geeft verontrustende cijfers over onwetendheid en intolerantie. En gebrek aan kennis werkt vooroordeel in de hand.

Zo komt het voor, dat mensen allerlei bezwaren tegen de homofiele vriendschap hebben zonder een enkel vriendenpaar te kennen.

Ook gebeurt het, dat op grond van een gerechtvaardigd schandaal homofiele vriendschappen worden afgewezen. Men ziet dan bijvoorbeeld niet in, dat het even dwaas zou zijn naar de Amsterdamse walleitjes te gaan om daar zijn oordeel over heterofiele en het

huwelijk te vormen.

Een andere ervaring is, dat men homofielen soms wel kan verwijzen naar een ambtdrager als individu, maar niet naar de gemeente waar de betrokkene zich op zijn plaats zal voelen.

Binnen de gemeente wordt ook aanvaarding van de homofiele aangevraagd. Maar die berust nogal eens op een halfzacht alles begrijpen of verkeerd gericht medelijden (het zie-lige geval waar men begrip voor heeft).

**De integratie binnen de gemeente zal dan ook verder moeten geschieden via zorg en contacten**, waardoor de hele gemeente erin betrokken wordt.

Zij zal moeten leren gewoon met de homofiel gerichte medemens om te gaan, mee door confrontatie in het gemeentewerk zelf.

En bij alle bevrediging die er is, moet de gemeente zorg gebracht worden, dat zij het haar homofiele leden graag gunt naar eigen aard en geweten te leven en lief te hebben. Dit respect is een vereiste, wil de homofiel geheel behoren tot de gemeente, die immers niet anders is dan een avondmaalsgemeenschap.

Bovendien behoort het tot de bevrijdende en verlossende boodschap van het evangelie om de homofiele mens op te roepen het schijnleven af te leggen en met zijn aanleg in openheid - zonder atalering, maar waarlijk - in verantwoordelijkheid de mens te zijn, die hij is voor God en de mensen. Daer komt ook bij, dat het ontbreken van iedere maatschappelijke erkenning van de homofiele mens verre van ideaal is. Hij zal daarom des te meer behoefte hebben aan het conserverende van het toebehoren tot de gemeente van de Heer Jezus Christus. Zolang echter de houding van de samenleving en dus ook van de gemeenschap van de kerk niet verandert, zal het werk van de pastor in feite lawerwerk blijven.

Niet alleen mogen en kunnen wij van de homofiele mens verwachten dat hij zijn naasteliefheft met de liefde die de naaste geen kwaad doet. De homofiel zelf mag zeker dezelfde verwachting hebben met name van de gemeente in verhouding tot hem. Men vergeet veelal, dat er een onlosmakelijk verband tussen die twee bestaat. En dan verbanen we ons nog dikwijls over de kortstondigheid van vele liefdesverhoudingen onder homofielen. Aan die kortstondigheid van vele relaties dragen wij mede schuld. Wanneer de gemeente ten opzichte van haar homofiele leden de kunst van het liefhebben verstaat, zullen deze homofiele leden beter in staat zijn om het liefdesgebed te vervullen in hun onderlinge verhoudingen.

De integratie in de gemeente vraagt ook een grote inzet van de homofiel zelf. Hij zal zichzelf ook moeten willen zijn en zich niet afsluiten voor de gewone contacten met familie, vrienden, kennissen en kollega's. Het moet mogelijk zijn, dat die zijn homofielzijn zo leven aanvaardt, dat ze er evenveel of even weinig aandacht voor hebben als voor de heterofiele van een ander.

Bij de inzet van de homofiel zelf behoort ook de zelfaanvaarding in en door een goed persoonlijk geloofsleven. Het met de anderen bezig zijn in het koninkrijk Gods. Eigen gaven en rechten geven aan de gemeenschap.

Intussen blijft er binnen de beste vriendschapsrelatie (of huwelijk) een eenzaamheid. Daar zal een mens mee moeten leren leven. Maar Christus laat een mens in deze eenzaamheid niet liggen. De gelovige band met

de Heer Jezus Christus, de vriendschap met en de aanbidning van Hem is de weg uit deze eenzaamheid.

11. Integratie in het geheel van de gemeente betekent uiteraard ook toelating tot het ambt.

Van stap tot stap zal de gemeente het zelfs niet vreemd meer moeten vinden wanneer de diaken, ouderling, pastorale werker(ster), dominee die op bezoek komt homofiel is. Wellicht is dat nog een lange weg. Voor de ambtdrager is namelijk een van de eerste vereisten dat de gemeente hem aanvaardt en vertrouwd met hem raakt. Hier zou men kunnen stellen: des te noodzakelijker is dan die integratie.

Of moeten hier terwille van de pastoraleit nog uitzonderingen worden gemaakt? En mogen we ons afvragen, hoeveel offers een homofiele predikant moet brengen ter wille van de gemeente?

Zolang de homofiele predikant geen vriend heeft - celibatair leeft dus - en zijn gerechtigheid niet ter sprake brengt dan waar dit noodzakelijk is, zal hij wel eenzaamheid en ook wel strijd kennen, maar de gemeente zal hem evengoed aanvaarden als zijn (on)getrouwde kollega.

De moeilijkheid komt echter pas als de gemeente zijn gerechtigheid kent of als de predikant met zijn vriend samenkomt. Dan zou men kunnen stellen: een homofiel is niet aan celibaat gebonden dus een predikant ook niet. De gemeente moet er maar mee leren leven. Dit is in zoverre terecht, dat farizeeërs geërgert moeten worden, in deze zin dat het een christelijke weldaad is op lange tenen van fatsoen en rijkdom te gaan staan. Maar de zaak ligt toch wel wat gekompliceerder en genuanceerder. Immers homofiele en homofiele vriendschap zijn in de kerk zolang veroordeeld dat men niet ptolings een mentaliteitsverandering bij de gemeente mag verwachten, die een vriendschap in de pastorie zou aanvaarden. Zelfs al zou de meerderheid van de gemeente op een afstand of zelfs in eigen kring homofiele accepteren, zou dan niet emotioneel overvraagd worden als haar ineens verwacht wordt hetzelfde te doen ten aanzien van haar predikant? En die aanvaarding van de gemeente is nodig wil de pastor zijn werk kunnen doen. Bovendien zou deze pastorie-situatie niet een onvoorstelbare chaos teweegbrengen voor sommige gemeentelieden, die hier niet een stuk menselijk geluk zouden zien, maar ongenueanceerd de afbraak van wat christelijk leven voor hen betekend?

De predikant zou niet alleen het noodzakelijke vrouwen kwijtraaken, maar ook ergernis geven, hij zou onverantwoordte verwarring wekken. Dan gaat het niet meer om de gezonde ergerning van de farizeeër, maar om die gevaarlijke verdeling van de zwakte.

De homofiele student zal daarom voorlopig dus nog wel moeten kiezen of voor de pastorie en daarmee voor het celibaat of voor werk buiten de pastorie. In het laatste geval behoeft een vriendschap niet uitgesloten te worden, omdat dan werksituatie en privé-levens geschieden kunnen worden en men bovendien in de kringen van een middelbare school, ziekenhuis en dergelijke hem beter kan aanvaarden.

Duidelijk is wel, dat alle aanstaande pastore ook in het kader van hun studie vertrouwd moeten raken met het verschijnsel van de homofiele. Niet alleen moeten ze er de nodige informatie over krijgen, maar ook

de mens die zo is leren aanvaarden als evenmens. Het liefst door konfrontatie met homofielen. En hoe meer de aanstaande pastor vertrouwd is met het verschijnsel, hoe meer hij in staat zal zijn mee te werken aan een kerk en een samenleving, waarin homofielen kunnen ademen als iedereen.

12. In ruimer verband kan het vaak nuttig zijn dat de pastor spreekt met de werkgever van de homofiel, zeker wanneer er conflicten zijn of andere moeilijkheden zijn ontstaan. En zal de kerk — over pastoraat gesproken — ook niet de maatschappij vóór moeten zijn en dus moeten vragen dat de homofiel zijn eigen levensruimte krijgt? Niet maar in een ontmoetingsruimte en ergens achteraf, maar in eigen omgeving, openlijk in de samenleving. En zou dat ook niet kunnen inhouden dat de kerk aan de overheid vraagt in het woningbeleid rekening te houden met de homofiele verbintenis?

Hoort het ook niet tot de taak van de plaatselijke gemeente de integratie van homofielen in de samenleving te bevorderen? En ligt hier dan niet een taak voor het diakonaat om in samenwerking met de plaatselijke

overheid behulpzaam te zijn dat de homofiel de weg vindt naar de ander? Niet als al die anderen die elkaar kunnen ontmoeten!

13. Wat de samenwerking met de psychiater betreft, degenen die men een psychiatrisch onderzoek moet aanraden zijn:

a. homofielen, die in hun dagelijks leven zodanig vastlopen dat men van een bepaald ziekelijk beeld moet spraken, bijvoorbeeld ernstige lusteloosheid, zelfmoordpogingen, ernstige slaapstoornissen, waan- en dwangvoorstellingen.

b. allen die bij zichzelf echt twifelen of ze hetero- dan wel homofiel zijn.

c. homofielen die getrouwd zijn, dan wel willen trouwen en om raad komen vragen.

d. pedofielen.

e. heterofielen met een aktueel homoseksueel verlangen.

Overigens kan men in het algemeen stellen, dat voor de verwijzing van homofielen naar de psychiater dezelfde regel geldt als bij de

verwijzing van heterofielen, nl. wanneer de zelfhandhaving, hetzij ten opzichte van de eigen persoon, hetzij ten opzichte van de omgeving redelijkerwijze niet in stand gehouden kan worden.

Aan de andere kant zouden we echter evenzeer willen benadrukken, dat het homofiel-zijn van de mens op zich geen indicatie is om naar een psychiater te verwijzen.

14. Tenslotte, men kan de vraag stellen of ieder zielszorger geschikt is voor het pastoraat onder homofielen. En dan denken we aan het persoonlijk pastoraat in huwelijks-, opvoedings- en jeugdzaken.

De opzet van ons rapport is de gedachte van een kategoriale zielszorger te doorbreken. Het wil juist de pastor inzicht geven. Ook het inzicht dat de feitelijke zielszorg zich hier in niets behoeft te onderscheiden van die voor elk ander gemeentelid. Deze pastorale zorg wil een religieuze zorg zijn ten aanzien van het leven van een medegelovige in diens betrokkenheid op God en de naaste. En zo bijzonder is dat nu ook weer niet voor de kerkeraad die destijds om richtlijnen vroeg.

H. R. ZIJLSTRA

